

**PRZEDMIOTOWY SYSTEM OCENIANIA
Z JĘZYKA POLSKIEGO DLA KLAS 4-8
SZKOŁY PODSTAWOWEJ
NR 10 W ZGIERZU**

Opracowany na podstawie:

- Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej, *Dziennik Ustaw, 24. 02. 2017, poz. 356.*
- Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 sierpnia 2017 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych.
- Aktualnie obowiązujących programów nauczania języka polskiego dla szkoły podstawowej.

Zgodny z zasadami wewnątrzszkolnego oceniania zapisanymi w *Statucie szkoły*.

I. Przedmiotem oceniania są:

- wiadomości,
- umiejętności,
- postawa ucznia i jego aktywność.

II. Cele oceniania

Ocenianie bieżące:

- pomaga uczniowi rozpatrywać i rozumieć swoje mocne i słabe strony oraz ukierunkowuje go do dalszej pracy;
- służy przekazywaniu rodzicom (opiekunom) informacji o postępach ucznia;
- daje nauczycielowi informacje o efektywności jego nauczania, właściwego doboru materiałów, metod i sposobów nauczania.

Ocenianie okresowe:

- przekazuje uczniowi informację o jego postępach w języku polskim pod koniec pewnej części programu nauki;
- dostarcza informacji rodzicom;
- dostarcza informacji nauczycielowi odpowiedzialnemu za następny etap nauki.

III. Skala ocen

Ocenianie na drugim poziomie edukacyjnym (klasy IV–VIII) odbywa się w skali cyfrowej od 1 do 6, co przedstawiono w tabeli.

ocena	skrót literowy	stopień	procenty (dotyczy testów i zadań punktowanych)
niedostateczny	ndst.	1	0 – 35%
dopuszczający	dop.	2	36% - 50%
dostateczny	dst.	3	51% - 74%
dobry	db.	4	75% - 90%
bardzo dobry	bdb.	5	91% - 100%
celujący	cel.	6	bezbłędnie wykonane zadanie dodatkowe

Zasady oceniania dyktand

0 błędów – 1 błąd – bardzo dobry

2 – 3 błędy – dobry

4 – 5 błędów – dostateczny

6 – 7 błędów – dopuszczający

8 i więcej błędów – niedostateczny

Błędem ortograficznym obniżającym ocenę jest pisownia wyrazów niezgodna ze znanymi dla ucznia zasadami ortograficznymi. Pomyłka zaś to np. przestawienie liter, gubienie liter opuszczanie znaków diakrytycznych, ale tylko wtedy, gdy nie chodzi o różnicowanie głosek: (*ja chcę – on chce*).

IV. Najważniejsze zasady oceniania:

- ocenia się rytmicznie, funkcjonalnie, systematycznie, w różnych formach i warunkach, zapewniając obiektywizm, uczciwość i sprawiedliwość;
- ocena okresowa przede wszystkim uwzględnia rozwój ucznia. Wynika z zakresu opanowanych umiejętności, zdobytych wiadomości, a także wkładu pracy;
- przedmiotem oceny ucznia są realne osiągnięcia, czyli praca i postępy w uczeniu się, a nie tylko aktualny stan wiedzy i umiejętności;
- na lekcjach nagradzane są aktywność i zaangażowanie ucznia;
- ocena końcowa jest wypadkową ocen cząstkowych, które uczeń otrzyma w ciągu roku szkolnego.

V. Formy sprawdzania osiągnięć uczniów

- czytanie głośne, wyraziste, z akcentowaniem, intonacją, modulowaniem głosu, odpowiednim tempem,
- formy ustne: dialog, streszczenie, odpowiadanie na pytania, rozwiązywanie problemu, recytacja, wypowiedzi na forum klasy,
- formy pisemne:
  - prace klasowe/testy o tematyce związanej z lekturą, filmami, przedstawieniami teatralnymi, widowiskami telewizyjnymi, z życiem ucznia i jego środowiskiem,
  - sprawdziany sprawdzające wiadomości i umiejętności z zakresu nauki o języku,
  - kartkówki – obejmują materiał opracowany na nie więcej niż trzech ostatnich lekcjach,
  - prace domowe, karty pracy,
  - zadania wykonywane w zeszycie ćwiczeń,
  - samodzielne wypowiedzi pisemne na lekcji: redagowanie tekstu użytkowego, redagowanie formy literackiej,
  - dyktanda.
- inne formy:
  - praca w grupie,
  - wytwory pracy ucznia (plakat, album, słownik itp.),
  - zadania dodatkowe, np. gazetki, projekty długoterminowe itp.,
  - postawa wobec przedmiotu (aktywność na lekcji).

Uwagi

- kartkówki i odpowiedzi ustne są niezapowiedzianymi formami kontroli;
- prace klasowe i sprawdziany są obowiązkowe;
- trzy razy w semestrze uczeń może zgłosić nieprzygotowanie do zajęć bez podawania przyczyny. Nie dotyczy to jednak zapowiedzianych form sprawdzenia umiejętności i wiedzy;
- po pracy klasowej, sprawdzianie czy teście przewidziana jest lekcja poświęcona ich omówieniu;
- uczeń, który nie uczestniczył w sprawdzianie w wyznaczonym terminie, jest zobowiązany napisać go w ciągu dwóch tygodni od dnia powrotu do szkoły (w czasie poza zajęciami dydaktycznymi).

VI. Kryteria ogólne oceniania na koniec etapu edukacyjnego.

OCENA CELUJĄCA

Uczeń:

- opanował umiejętności zapisane w podstawie programowej;
- biegle stosuje zdobytą wiedzę do rozwiązywania problemów teoretycznych lub praktycznych;
- proponuje rozwiązania nietypowe i samodzielnie rozwiązuje zadania o dużym stopniu trudności;
- czyta ze zrozumieniem teksty kultury przewidziane w programie, potrafi analizować i interpretować je w sposób pogłębiony i wnikliwy, posługując się terminologią z podstawy programowej;
- posługuje się bogatym i różnorodnym słownictwem oraz poprawnym językiem zarówno w mowie, jak i w piśmie;
- aktywnie uczestniczy w lekcjach i zajęciach pozalekcyjnych;
- z powodzeniem bierze udział w konkursach tematycznie związanych z językiem polskim;
- samodzielnie i twórczo rozwija swoje uzdolnienia;
- tworzy wypowiedzi pisemne zgodnie z wyznacznikami gatunkowymi, poprawne pod względem kompozycji, spójności wypowiedzi, językowym, ortograficznym i interpunkcyjnym;
- odznacza się samodzielnością i dojrzałością sądów;
- wzorowo wykonuje prace domowe i zadania dodatkowe;
- współpracuje w zespole, często odgrywając rolę lidera;
- wykorzystuje wiedzę, umiejętności i zdolności twórcze (kreatywność) przy odbiorze i analizie tekstów oraz tworzeniu wypowiedzi.

OCENA BARDZO DOBRA

Uczeń:

- opanował umiejętności zapisane w podstawie programowej;
- sprawnie posługuje się zdobytą wiedzą oraz stosuje ją do samodzielnego wykonywania zadań teoretycznych i praktycznych w nowych sytuacjach;
- samodzielnie rozwiązuje problemy i ćwiczenia o znacznym stopniu trudności;
- czyta ze zrozumieniem teksty kultury przewidziane w programie, potrafi analizować

je samodzielnie, podejmuje próby interpretacji;

- posługuje się bogatym słownictwem i poprawnym językiem w mowie, jak i w piśmie;
- aktywnie uczestniczy w lekcjach i zajęciach pozalekcyjnych;
- bierze udział w konkursach tematycznie związanych z językiem polskim;
- tworzy wypowiedzi pisemne zgodnie z wyznacznikami gatunkowymi, w większości poprawne pod względem kompozycji, spójności wypowiedzi, językowym, ortograficznym i interpunkcyjnym;
- aktywnie uczestniczy w lekcjach;
- zawsze wykonuje prace domowe, często angażuje się w zadania dodatkowe.

OCENA DOBRA

Uczeń:

- w większości opanował umiejętności zapisane w podstawie programowej;
- samodzielnie rozwiązuje zadania o niewielkim lub średnim stopniu trudności, a z pomocą nauczyciela – trudne;
- czyta ze zrozumieniem teksty kultury przewidziane w programie, samodzielnie odnajduje w nich informacje;
- w wypowiedziach ustnych i pisemnych popełnia niewiele błędów językowych, ortograficznych i stylistycznych;
- bierze czynny udział w lekcji;
- systematycznie wykonuje prace domowe, czasem także nieobowiązkowe.

OCENA DOSTATECZNA

Uczeń:

- częściowo opanował umiejętności zapisane w podstawie programowej;
- samodzielnie wykonuje tylko zadania łatwe; trudniejsze problemy i ćwiczenia rozwiązuje przy pomocy nauczyciela;
- odnajduje w tekście informacje podane wprost, rozumie dosłowne znaczenie większości wyrazów w tekstach dostosowanych do poziomu edukacyjnego;
- w wypowiedziach ustnych i pisemnych popełnia błędy językowe, ortograficzne i stylistyczne;
- wypowiedzi cechuje ubogie słownictwo;
- wypowiada się krótko, ale wypowiedź jest na ogół uporządkowana;
- niekiedy popełnia rażące błędy językowe zakłócające komunikację;

- sporadycznie aktywnie uczestniczy w lekcjach;
- wykonuje obowiązkowe prace domowe, ale popełnia w nich błędy.

OCENA DOPUSZCZAJĄCA

Uczeń:

- opanował w niewielkim stopniu umiejętności zapisane w podstawie programowej;
- większość zadań, nawet bardzo łatwych, wykonuje jedynie przy pomocy nauczyciela;
- czyta niezbyt płynnie, niewłaściwie akcentuje wyrazy, nie stosuje odpowiedniej intonacji;
- ma problemy z czytaniem tekstów kultury, ale podejmuje próby ich odbioru;
- nie potrafi samodzielnie analizować i interpretować tekstów;
- w wypowiedziach ustnych i pisemnych popełnia rażące błędy utrudniające komunikację, ma ubogie słownictwo i trudności z formułowaniem nawet prostych zdań;
- nie jest aktywny na lekcjach, ale wykazuje chęć do pracy, stara się wykonywać polecenia nauczyciela;
- pracuje niesystematycznie, wymaga stałej zachęty do pracy;
- często nie potrafi samodzielnie wykonać pracy domowej, ale podejmuje próby.

OCENA NIEDOSTATECZNA

Uczeń:

- nie opanował nawet podstawowych wiadomości, ma bardzo duże braki w wiedzy i umiejętnościach z zakresu podstawy programowej;
- nawet z pomocą nie jest w stanie wykonać zadań o niewielkim stopniu trudności;
- ma kłopoty z techniką czytania;
- nie odnajduje w tekście informacji podanych wprost, nie rozumie dosłownego znaczenia wielu wyrazów w tekstach dostosowanych do poziomu edukacyjnego;
- nie wykonuje zadań ani poleceń nauczyciela;
- w ostentacyjny sposób lekceważy obowiązki związane z nauką;
- nie odrabia prac domowych, nie prowadzi zeszytu;
- nie angażuje się w pracę grupy.

VII. Kryteria szczegółowe oceniania.

SZCZEGÓŁOWE KRYTERIA OCENIANIA DLA KLASY IV

Ocenę **NIEDOSTATECZNĄ** otrzymuje uczeń, który nie spełnia wymagań kryterialnych na ocenę dopuszczającą.

Ocenę **DOPUSZCZAJĄCĄ** otrzymuje uczeń, który:

I. Kształcenie literackie i kulturowe

słuchanie

- skupia uwagę na krótkich wypowiedziach innych osób;
- reaguje na wypowiedzi innych werbalnie i niewerbalnie (mimiką, gestem, postawą);
- rozumie polecenia nauczyciela, wypowiedzi innych uczniów;
- rozpoznaje proste intencje nadawcy, np. pytanie, prośbę, odmowę, przeprosiny;
- wskazuje najważniejsze informacje w wysłuchanym niedługim tekście, zwłaszcza w jego warstwie dosłownej;
- rozumie ogólny sens słuchanych utworów.

czytanie

- identyfikuje nadawcę i odbiorcę wypowiedzi w prostych tekstach literackich oraz typowych sytuacjach znanych uczniowi z doświadczenia i obserwacji;
- rozpoznaje proste intencje nadawcy, np. pytanie, prośbę, odmowę, przeprosiny;
- wskazuje najważniejsze informacje w odpowiednich akapitach przeczytanego tekstu, zwłaszcza w dosłownej warstwie tekstu i wyrażone wprost;
- rozumie dosłowne znaczenie wyrazów w wypowiedzi;
- rozumie ogólny sens czytanych utworów;
- stara się czytać teksty płynnie i poprawnie pod względem artykulacyjnym.

docieranie do informacji – samokształcenie

- sprawdza pisownię wyrazu w słowniku ortograficznym.

analizowanie i interpretowanie tekstów kultury

- mówi o swoich reakcjach czytelnicznych;
- dostrzega zabiegi stylistyczne w utworach literackich, w tym funkcję obrazowania poetyckiego w liryce, z pomocą nauczyciela wskazuje epitet, porównanie, przenośnię, rymy;
- wie, co tworzy rytm;
- wskazuje wers, strofę, refren;

- odróżnia fikcję od rzeczywistości;
- odróżnia elementy fantastyczne od realistycznych;
- określa wybrane elementy świata przedstawionego w utworze epickim, takie jak: czas, miejsce, bohaterowie, zdarzenia;
- rozumie rolę osoby mówiącej w tekście (narrator);
- zna cechy baśni i legendy;
- wyodrębnia komiks, film i spektakl spośród innych przekazów i tekstów kultury.

II. Tworzenie wypowiedzi

mówienie

- nawiązuje i podtrzymuje kontakt werbalny z innymi uczniami i nauczycielem;
- formułuje pytania i udziela prostych odpowiedzi pod względem konstrukcyjnym;
- wypowiada komunikaty zawierające proste informacje;
- wyraża wprost swoje intencje;
- odróżnia sytuację oficjalną od nieoficjalnej i potrafi odpowiednio do sytuacji komunikacyjnej skierować prośbę, pytanie, odmowę, wyjaśnienie;
- stosuje zwroty grzecznościowe podczas rozmowy z osobą dorosłą i rówieśnikiem;
- mówi na temat, opowiada o obserwowanych zdarzeniach, akcji książki, filmu;
- za pomocą kilku zdań opisuje przedmiot, miejsce, krajobraz, postać, zwierzę;
- za pomocą kilku prostych zdań opisuje obraz, ilustrację, plakat;
- stosuje wyrazy o znaczeniu dosłownym;
- wygłasza tekst utworu z pamięci.

pisanie

- stosuje wielką literę na początku wypowiedzenia i odpowiednie znaki interpunkcyjne na jego końcu;
- zna podstawowe zasady dotyczące pisowni wielką literą oraz pisowni ó – u, rz – ż, ch – h;
- dzieli wyrazy na sylaby, przenosi wyraz do następnego wersu;
- uzupełnia prosty schemat, tabelę;
- zna podstawowe zasady układu graficznego listu prywatnego, dialogu, ramowego planu wypowiedzi i z pomocą nauczyciela zapisuje list, dialog, układa plan ramowy wypowiedzi;
- zapisuje kilkudzaniowe opowiadanie odtwórcze;
- za pomocą kilku zdań tworzy opis przedmiotu, miejsca, krajobrazu, postaci, zwierzęcia;

- za pomocą kilku prostych zdań tworzy opis obrazu, ilustracji, plakatu;
- stara się o estetykę zapisu wypowiedzi.

III. Kształcenie językowe

- stosuje wiedzę językową w zakresie:
  - słownictwa (np. dobiera wyrazy bliskoznaczne oraz wyrazy pokrewne w rodzinie wyrazów);
  - składni (konstruuje poprawne zdania pojedyncze, stosuje wielkie litery na początku wypowiedzenia i odpowiednie znaki interpunkcyjne na końcu, rozróżnia zdania pojedyncze, złożone i równoważnik zdania, wskazuje orzeczenie w zdaniu, zna wypowiedzenia oznajmujące, rozkazujące i pytające);
  - fleksji (wskazuje czasowniki, rzeczowniki, przymiotniki i przysłówki w zdaniu, przy pomocy nauczyciela określa formę odmiennej części mowy, odróżnia części mowy odmienne od nieodmiennych);
  - fonetyki (zna alfabet, dzieli wyrazy na litery, głoski i sylaby).

Ocenę **DOSTATECZNĄ** otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania kryterialne na ocenę dopuszczającą oraz:

I. Kształcenie literackie i kulturowe

słuchanie

- słucha innych i uczestniczy w rozmowie, zadaje pytania, odpowiada;
- wybiera najważniejsze informacje z wysłuchanego tekstu, tworzy prostą notatkę w formie tabeli, schematu, kilkuzdaniowej wypowiedzi;
- powtarza swoimi słowami ogólny sens usłyszanej wypowiedzi, opowiada fabułę usłyszanej historii;
- rozpoznaje nastrój słuchanych komunikatów.

czytanie

- identyfikuje nadawcę i odbiorcę wypowiedzi;
- określa temat i główną myśl tekstu;
- oddziela informacje ważne od drugorzędnych;
- wybiera potrzebne informacje z instrukcji, tabeli, notatki, schematu;
- wskazuje przenośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi;
- rozpoznaje cechy życzeń, ogłoszenia, instrukcji, przepisu;
- wskazuje części składowe wypowiedzi: tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie;

- posługuje się akapitami wydzielającymi główne elementy tekstu;
- poprawnie artykułuje i akcentuje wyrazy, stosuje intonację zdaniową podczas głośnego czytania utworów.

docieranie do informacji – samokształcenie

- wybiera odpowiednie informacje ze słownika ortograficznego, encyklopedii, czasopisma, stron internetowych.

analizowanie i interpretowanie tekstów kultury

- nazywa swoje reakcje czytelnicze;
- nazywa zabiegi stylistyczne w utworach literackich (epitet, porównanie, przenośnia, rym), rozumie funkcję obrazowania poetyckiego w liryce;
- dostrzega cechy wyróżniające teksty artystyczne (poetyckie i prozatorskie) oraz użytkowe
- odróżnia autora od osoby mówiącej w utworze;
- określa i nazywa elementy świata przedstawionego w utworze epickim, takie jak: czas, miejsce, bohaterowie, zdarzenia;
- wskazuje cechy baśni i legendy w utworze;
- rozpoznaje elementy rytmu: wers, zwrotka, rym, refren;
- zna pojęcia: gra aktorska, dekoracja, kostiumy, rekwizyty, inscenizacja, scena, widownia;
- przypisuje cechy bohaterom oraz ocenia ich postawy w odniesieniu do takich wartości, jak np. miłość – nienawiść, przyjaźń – wrogość;
- odczytuje sens utworów na poziomie semantycznym (dosłownym);
- odczytuje morał baśni.

II. Tworzenie wypowiedzi

mówienie

- świadomie uczestniczy w sytuacji komunikacyjnej;
- dostosowuje wypowiedź do adresata i sytuacji, świadomie dobiera różne typy wypowiedzi prostych i rozwiniętych, wypowiedzenia oznajmujące, pytające i rozkazujące;
- formułuje pytania otwarte;
- udziela odpowiedzi w formie zdań złożonych;
- wypowiada się w kilku logicznie ze sobą połączonych zdaniach na tematy związane z codziennością, otaczającą rzeczywistością, lekturą;

- stosuje zwroty grzecznościowe i odpowiednie konstrukcje składniowe (np. tryb przypuszczający) podczas rozmowy z osobą dorosłą i rówieśnikiem;
- wskazuje wyrazy o znaczeniu dosłownym i metaforycznym;
- składa życzenia, tworzy wypowiedź o cechach instrukcji, np. zasady gry;
- wypowiada się w sposób uporządkowany: opowiada zdarzenia w porządku chronologicznym, streszcza utwory fabularne;
- opisuje przedmiot, miejsce, krajobraz, postać, zwierzę, obraz, ilustrację, plakat, stosując słownictwo określające umiejscowienie w przestrzeni;
- dobiera wyrazy bliskoznaczne i przeciwstawne;
- recytuje utwór poetycki, oddając jego ogólny nastrój i sens;
- stosuje zasady poprawnej wymowy i akcentowania wyrazów rodzimych;
- posługuje się pozawerbalnymi środkami wypowiedzi (mimiką, gestem);

pisanie

- stosuje podstawowe zasady ortografii dotyczące pisowni ó – u, rz – ż, ch – h i interpunkcji;
- odróżnia nazwy własne od pospolitych i potrafi zastosować odpowiednie zasady dotyczące pisowni wielką literą;
- dzieli wyrazy na głoski i litery, rozróżnia funkcję zmiękczącą i sylabotwórczą w typowych przykładach;
- konstruuje i zapisuje kilkuzdaniowe wypowiedzi poprawne pod względem logiczno-składniowym;
- używa wypowiedzi pojedynczych i złożonych;
- w zależności do adresata i sytuacji świadomie dobiera wypowiedzenia oznajmujące, pytające i rozkazujące;
- zapisuje pytania otwarte;
- udziela odpowiedzi w formie zdań złożonych;
- samodzielnie zapisuje dialog;
- dzieli wypowiedzi na części kompozycyjne;
- tworzy ramowy plan wypowiedzi;
- układa opowiadanie odtwórcze;
- redaguje notatkę w formie prostego schematu, tabeli, planu;
- zapisuje prostą instrukcję, np. przepis kulinarny, zasady gry;
- tworzy opis przedmiotu, miejsca, krajobrazu, postaci, zwierzęcia, obrazu, ilustracji,

plakatu, stosując słownictwo określające umiejscowienie w przestrzeni;

- w liście prywatnym, dialogu, zaproszeniu stosuje odpowiedni układ graficzny.

III. Kształcenie językowe

- stosuje wiedzę językową w zakresie:
  - słownictwa (wykorzystuje wyrazy bliskoznaczne i przeciwstawne w tworzonym tekście, tworzy rodzinę wyrazów);
  - składni (konstruuje zdania pojedyncze proste i rozwinięte oraz wypowiedzenia złożone i równoważniki zdań, używa różnych typów wypowiedzeń: oznajmujących, rozkazujących, pytających, wykrzyknikowych);
  - fleksji (określa formę gramatyczną czasowników, rzeczowników, przymiotników; łączy wypowiedzenia składowe za pomocą spójnika w wypowiedzenie złożone; poprawnie zapisuje formy bezokoliczników oraz formy rodzaju męskoosobowego i niemęskoosobowego czasowników w czasie przyszłym i przeszłym);
  - fonetyki (wykorzystuje umiejętność dzielenia wyrazów na sylaby przy przenoszeniu wyrazów do następnej linijki);
- Stosuje zasady estetycznego zapisu tekstu.

Ocenę **DOBRA** otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania kryterialne na ocenę dostateczną oraz:

I. Kształcenie literackie i kulturowe

słuchanie

- koncentruje uwagę podczas słuchania dłuższych wypowiedzi innych, a zwłaszcza odtwarzanych utworów;
- odróżnia informacje ważne od mniej ważnych ;
- na podstawie słuchanego tekstu tworzy samodzielną notatkę: rysuje plan, ilustracje do tekstu, formułuje pytania;
- właściwie odbiera intencje nadawcy komunikatu;
- odczytuje przenośny sens wysłuchanych utworów poetyckich i prozatorskich.

czytanie

- wyszukuje w wypowiedzi informacje wyrażone pośrednio;
- rozumie funkcję akapitu;
- oddziela informacje ważne od drugorzędnych;
- wybiera i wykorzystuje informacje z instrukcji, tabeli, notatki, schematu;

- wskazuje przerośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi oraz samodzielnie tłumaczy przerośne znaczenie wybranych wyrazów, związków wyrazów w wypowiedzi;
- wskazuje typowe elementy konstrukcyjne i stylistyczne w zaproszeniach, życzeniach, ogłoszeniach, instrukcjach, przepisach;
- rozumie funkcje części składowych wypowiedzi: tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie;
- głośno czyta utwory, uwzględniając zasady poprawnej artykulacji i intonacji.

docieranie do informacji – samokształcenie

- wybiera informacje niewyrażone wprost z różnych źródeł, np. czasopism, stron internetowych.

analizowanie i interpretowanie tekstów kultury

- uzasadnia swoje reakcje czytelnicze;
- analizuje elementy świata przedstawionego w utworze epickim, takie jak: czas, miejsce, bohaterowie, zdarzenia;
- identyfikuje baśń i legendę;
- rozumie podstawową funkcję wersu, zwrotki, rymu;
- rozumie funkcję akapitu jako logicznie wyodrębnionej całości w tekście;
- objaśnia znaczenia porównań i przerośni w tekście;
- wyodrębnia elementy dzieła filmowego, odróżnia film animowany i aktorski;
- charakteryzuje i ocenia bohaterów oraz ich postawy odnoszące się do takich wartości, jak np. miłość – nienawiść, przyjaźń – wrogość;
- odczytuje przesłanie utworu.

II. Tworzenie wypowiedzi

mówienie

- przedstawia własne zdanie w rozmowie;
- świadomie dobiera intonację zdaniową;
- udziela odpowiedzi w formie krótkiej wypowiedzi;
- uczestniczy w rozmowie związanej z lekturą, filmem czy codziennymi sytuacjami;
- łączy za pomocą odpowiednich spójników współrzędne związki wyrazowe w zdaniu;
- wypowiada się w roli świadka i uczestnika zdarzeń;
- stosuje poprawne formy gramatyczne rzeczownika, przymiotnika, czasownika;
- gromadzi wyrazy określające i nazywające cechy charakteru na podstawie zachowań i postaw;
- wypowiada się logicznie i w sposób uporządkowany: opowiada zdarzenia w porządku

chronologicznym, streszcza utwory fabularne, świadomie wykorzystuje wyrazy określające następstwo czasowe, zwłaszcza przysłowki;

- w sposób uporządkowany opisuje przedmiot, miejsce, krajobraz, postać, zwierzę, obraz, ilustrację, plakat, stosując słownictwo służące do formułowania ocen, opinii, emocji i uczuć;
- objaśnia znaczenia dosłowne i metaforyczne wyrazów;
- odróżnia wyrazy pokrewne od synonimów;
- wygłasza tekst poetycki z pamięci, posługując się pauzą, barwą głosu;
- stosuje się do zasad właściwego akcentowania wyrazów i intonowania wypowiedzeń.

pisanie

- stosuje poznane zasady ortografii dotyczące pisowni ó – u, rz – ż, ch – h i interpunkcji oraz potrafi je zastosować w sytuacjach nietypowych (np. wykorzystać wiedzę o wyrazach pochodnych i rodzinie wyrazów);
- w kilkudzaniowych wypowiedziach związanych z lekturą, filmem czy codziennymi sytuacjami łączy za pomocą odpowiednich spójników współrzędne związki wyrazowe i stosuje się do zasad interpunkcji;
- w wypowiedziach stosuje poprawne formy gramatyczne rzeczownika, przymiotnika, czasownika;
- w tekstach świadomie stosuje wyrazy bliskoznaczne;
- w wypowiedziach gromadzi wyrazy określające i nazywające cechy charakteru na podstawie zachowań i postaw;
- układa życzenia, zapisuje przepis, instrukcję, ogłoszenie;
- stosuje akapit jako znak logicznego wyodrębnienia fragmentów wypowiedzi;
- pisze logiczne i uporządkowane pod względem chronologicznym opowiadanie, streszcza utwory fabularne, świadomie wykorzystuje wyrazy określające następstwo czasowe, zwłaszcza przysłowki; opowiada z perspektywy świadka i uczestnika zdarzeń;
- zapisuje dialog w opowiadaniu;
- w sposób uporządkowany opisuje przedmiot, miejsce, krajobraz, postać, zwierzę, obraz, ilustrację, plakat, stosując słownictwo służące do formułowania ocen i opinii, emocji i uczuć;
- dostrzega błędy ortograficzne i interpunkcyjne w tworzonej wypowiedzi i je poprawia.

III. Kształcenie językowe

- umiejętnie stosuje wiedzę językową w zakresie:
  - słownictwa (wzbogaca tworzony tekst wyrazami bliskoznacznymi i przeciwstawnymi);
  - składni (stosuje różnorodne typy zdań: pojedyncze i złożone oraz równoważniki; celowo używa różnych typów wypowiedzi: pytających, oznajmujących, wykrzyknikowych, rozkazujących w zależności od sytuacji komunikacyjnej; stosuje się do zasad poprawnej interpunkcji);
  - fleksji (używa odmiennej części mowy w poprawnych formach);
  - fonetyki (stosuje wiadomości z zakresu podziału wyrazów na litery, głoski i sylaby w poprawnym ich zapisie).

Ocenę **BARDZO DOBRĄ** otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania kryterialne na ocenę dobrą oraz:

I. Kształcenie literackie i kulturowe

słuchanie

- przekazuje treść wysłuchanych wypowiedzi;
- odczytuje przerośny sens wysłuchanych utworów prozatorskich i poetyckich;
- wyraża swoje zdanie na temat wysłuchanego komunikatu;
- nazywa intencje nadawcy komunikatu.

czytanie

- wyszukuje w wypowiedzi informacje wyrażone pośrednio i wykorzystuje je w wypowiedzi np. opisującej lub oceniającej postać fikcyjną lub rzeczywistą;
- oddziela informacje ważne od drugorzędnych i wykorzystuje je w odczytywaniu znaczeń dosłownych i przerośnych;
- odczytuje i wykorzystuje treści zawarte w artykule, instrukcji, przepisie, tabeli, schemacie i notatce;
- wskazuje i odczytuje przerośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi;
- wskazuje typowe elementy konstrukcyjne i stylistyczne w życzeniach, ogłoszeniach, instrukcjach, przepisach;
- ma świadomość konstrukcji wypowiedzi i rozumie funkcje takich części składowych wypowiedzi, jak tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie;
- głośno czyta utwory, wykorzystując umiejętność poprawnej artykulacji i intonacji, aby

oddać sens odczytywanego tekstu.

docieranie do informacji – samokształcenie

- wybiera informacje wyrażone pośrednio w różnych źródłach, np. czasopismach, stronach internetowych; konfrontuje je z innymi źródłami.

analizowanie i interpretowanie tekstów kultury

- konfrontuje swoje reakcje czytelnicze z innymi odbiorcami;
- objaśnia funkcję analizowanych elementów świata przedstawionego w utworze epickim;
- wykorzystuje wiedzę na temat wersu, zwrotki, rymu do interpretacji utworu;
- objaśnia funkcję epitetów, porównań i przenośni w tekście;
- wyróżnia wśród przekazów audiowizualnych programy informacyjne, rozrywkowe, reklamy;
- charakteryzuje i ocenia bohaterów oraz ich postawy odnoszące się do takich wartości, jak np. miłość – nienawiść, przyjaźń – wrogość; konfrontuje sytuację bohaterów z własnymi doświadczeniami.

II. Tworzenie wypowiedzi

mówienie

- uzasadnia własne zdanie w rozmowie, podaje odpowiednie przykłady, stosuje się do reguł grzecznościowych
- rozpoczyna i podtrzymuje rozmowę na temat lektury czy dzieła filmowego;
- udziela wyczerpujących wypowiedzi poprawnych pod względem konstrukcyjnym i stylistycznym;
- w rozmowie związanej z lekturą, filmem czy codziennymi sytuacjami stosuje frazeologizmy związane z omawianą tematyką;
- poprawnie stosuje formy czasu teraźniejszego oraz formy rodzaju męskoosobowego i niemęskoosobowego w czasie przeszłym i przyszłym;
- w opisie dzieła kultury stosuje słownictwo wyrażające stosunek odbiorcy wobec dzieła;
- interpretuje przenośne treści utworów poetyckich przewidzianych w programie nauczania;
- zaznacza akcenty logiczne, stosuje pauzy, dostosowuje tempo recytacji do treści utworu
- wzbogaca komunikat pozawerbalnymi środkami wypowiedzi;
- dokonuje samokrytyki wypowiedzi i doskonali ją pod względem konstrukcji i języka.

pisanie

- komponuje poprawne pod względem ortograficznym, interpunkcyjnym, fleksyjnym,

składniowym wypowiedzi o przejrzystej, logicznej uwzględniając akapity;

- uzasadnia własne zdanie, podaje odpowiednie przykłady, np. z lektury;
- udziela wyczerpujących wypowiedzi poprawnych pod względem konstrukcyjnym i stylistycznym;
- w wypowiedziach związanych z lekturą, filmem czy codziennymi sytuacjami stosuje frazeologizmy związane z omawianą tematyką;
- komponuje i przekształca plan wypowiedzi;
- pisze opowiadanie twórcze, list z perspektywy bohatera, baśń;
- w opisie dzieła kultury stosuje słownictwo wyrażające stosunek odbiorcy wobec dzieła;
- dokonuje samodzielnej autokorekty napisanego tekstu.

III. Kształcenie językowe

- sprawnie stosuje wiedzę językową w zakresie:
  - słownictwa (dba o poprawność słownikową tworzonych wypowiedzi, odpowiednio dobiera wyrazy bliskoznaczne i przeciwstawne, wzbogacając tekst w zależności od formy wypowiedzi i sytuacji komunikacyjnej);
  - składni (tworzy ciekawe pod względem składniowym wypowiedzi, stosuje się do zasad poprawności logiczno-składniowej, dba o poprawną interpunkcję wypowiedzeń złożonych);
  - fleksji (w wypowiedziach stosuje w poprawnych formach odmienne i nieodmienne części mowy przewidziane w programie nauczania, w tym poprawnie stosuje formy czasu teraźniejszego oraz formy rodzaju męskoosobowego i niemęskoosobowego w czasie przeszłym i przyszłym);
  - fonetyki (biegle stosuje wiadomości z zakresu fonetyki i wykorzystuje je w poprawnym zapisie wyrazów).

Ocenę **CELUJĄCĄ** otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania kryterialne na ocenę bardzo dobrą oraz:

I. Kształcenie literackie i kulturowe

słuchanie

- odczytuje i wyjaśnia przenośny sens wysłuchanych utworów poetyckich i prozatorskich.

czytanie

- czyta ze zrozumieniem na poziomie semantycznym i krytycznym, również teksty spoza listy lektur;

- wykorzystuje treści zawarte w artykułach, instrukcjach, przepisach, tabelach, schematach i notatkach w tworzeniu własnych wypowiedzi;
- odczytuje głośno utwory poetyckie i prozatorskie i je interpretuje.

docieranie do informacji- samokształcenie

- wybiera i wykorzystuje informacje z różnych źródeł (np. czasopism, stron internetowych) we własnych wypowiedziach o charakterze informacyjnym lub oceniającym

analizowanie i interpretowanie tekstów kultury

- porównuje funkcję analizowanych elementów świata przedstawionego w różnych utworach epickich;
- wskazuje elementy baśni i legendy w innych tekstach kultury;
- dostrzega różnice między celem programów informacyjnych, rozrywkowych, reklam;
- odnosi się do postaw bohaterów fikcyjnych i opisuje otaczającą ich rzeczywistość .

II. Tworzenie wypowiedzi

mówienie

- przedstawia własne stanowisko w związku ze sposobem rozwiązania problemu, wykonania zadania;
- podejmuje rozmowę na temat przeczytanej lektury/dzieła także spoza kanonu lektur przewidzianych programem nauczania w klasie czwartej; omawia je w odniesieniu do innych dzieł także spoza kanonu lektur;
- interpretuje metaforyczne i symboliczne treści utworów literackich i plastycznych.

pisanie

- tworzy samodzielne wypowiedzi cechujące się ciekawym ujęciem tematu, poprawną konstrukcją oraz właściwym doбором środków językowych;
- wykazuje się szczególną dbałością o poprawność ortograficzną, interpunkcyjną;
- fleksyjną i składniową oraz estetykę zapisu wypowiedzi.

III. Kształcenie językowe

- świadomie stosuje wiedzę językową w zakresie treści materiałowych przewidzianych programem nauczania słownictwa, składni, fleksji i fonetyki.

SZCZEGÓŁOWE KRYTERIA OCENIANIA DLA KLASY V

Ocenę **NIEDOSTATECZNĄ** otrzymuje uczeń, który nie spełnia wymagań kryterialnych na ocenę dopuszczającą.

Ocenę **DOPUSZCZAJĄCĄ** otrzymuje uczeń, który:

I. Kształcenie literackie i kulturowe

słuchanie

- skupia uwagę na krótkich wypowiedziach innych osób, rozumie ogólny sens słuchanych utworów, rozumie polecenia nauczyciela, wypowiedzi innych uczniów;
  - wskazuje najważniejsze informacje w wysłuchanym tekście, zwłaszcza w jego warstwie dosłownej, rozpoznaje proste intencje nadawcy;
  - reaguje na wypowiedzi innych werbalnie i niewerbalnie (mimiką, gestem, postawą)
- czytanie;
- identyfikuje nadawcę i odbiorcę wypowiedzi w prostych tekstach literackich oraz typowych sytuacjach znanych uczniowi z doświadczenia i obserwacji;
  - rozpoznaje proste intencje nadawcy, np. pytanie, prośbę, odmowę, przeprosiny, zaproszenie;
  - wskazuje najważniejsze informacje w odpowiednich fragmentach przeczytanego tekstu, zwłaszcza w dosłownej warstwie tekstu i wyrażone wprost;
  - odczytuje informacje zamieszczone na przykład w słowniczku przy tekście, przy obrazie;
  - rozumie ogólny sens czytanych utworów;
  - czyta teksty płynnie, stara się czytać je poprawnie pod względem artykulacyjnym;
  - stara się poprawnie akcentować wyrazy;
  - samodzielnie lub z niewielką pomocą nauczyciela lub uczniów wskazuje części składowe wypowiedzi: tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie, posługuje się akapitami;
  - rozpoznaje następujące formy wypowiedzi: życzenia, ogłoszenie, instrukcję, przepis;
  - wybiera najważniejsze informacje z instrukcji, tabeli, notatki, schematu.

docieranie do informacji – samokształcenie

- wie, jakiego typu informacje znajdują się w słowniku ortograficznym, słowniku wyrazów bliskoznacznych i poprawnej polszczyzny;
- potrafi sprawdzać pisownię wyrazu w słowniku ortograficznym;

- pod kierunkiem nauczyciela odszukuje wyrazy w słowniku wyrazów bliskoznacznych i sprawdza użycie związków w słowniku poprawnej polszczyzny;

analizowanie i interpretowanie tekstów kultury

- mówi o swoich reakcjach czytelniczych;
- dostrzega zabiegi stylistyczne w utworach literackich, w tym funkcję obrazowania poetyckiego w liryce;
- z pomocą nauczyciela wskazuje powtórzenia, zdrobnienia, obrazy poetyckie, uosobienie, ożywienie, wyraz dźwiękonaśladowczy;
- zna pojęcia: autor, adresat i bohater wiersza;
- odróżnia teksty użytkowe od literackich;
- odróżnia utwory pisane wierszem i prozą;
- krótko mówi o wybranych elementach świata przedstawionego w utworze epickim, takie jak: bohater, akcja, wątek, fabuła, wie, czym jest punkt kulminacyjny;
- rozumie rolę osoby mówiącej w tekście (narrator);
- rozpoznaje na znanych z lekcji tekstach mit, bajkę, przypowieść i nowelę, podaje z pomocą nauczyciela ich główne cechy;
- zna pojęcie morał, wyjaśnia go z pomocą nauczyciela;
- zna pojęcia: wers, zwrotka, rym, refren, rytm;
- wyodrębnia słuchowisko, plakat społeczny, przedstawienie i film spośród innych przekazów i tekstów kultury;
- przypisuje podstawowe cechy bohaterom oraz ocenia ich postawy w odniesieniu do takich wartości, jak np. miłość – nienawiść, przyjaźń – wrogość;
- z pomocą nauczyciela podejmuje próby odczytania sensu metaforycznego utworów.

II. Tworzenie wypowiedzi

mówienie

- nawiązuje i podtrzymuje kontakt werbalny z innymi uczniami i nauczycielem, stosuje się do podstawowych reguł grzecznościowych właściwych podczas rozmowy z osobą dorosłą i rówieśnikiem;
- odróżnia sytuację oficjalną od nieoficjalnej i potrafi odpowiednio do typowej sytuacji komunikacyjnej skierować prośbę, pytanie, odmowę, wyjaśnienie, zaproszenie;
- formułuje proste pytania i udziela prostych odpowiedzi pod względem konstrukcyjnym, stosuje wyrazy o znaczeniu dosłownym;
- mówi na temat, opowiada o obserwowanych zdarzeniach, akcji książki, filmu;

- wypowiada komunikaty zawierające proste informacje;
- wyraża wprost swoje intencje;
- w kilku zdaniach opisuje obraz, ilustrację, przedmiot, miejsce, postać, zwierzę itp.;
- wygłasza tekst utworu z pamięci;
- posługuje się pozawerbalnymi środkami wypowiedzi (mimiką, gestem);
- stara się poprawnie wymawiać i akcentować wyrazy;
- składa skonwencjonalizowane życzenia, tworzy w punktach krótką wypowiedź o cechach instrukcji, np. zasady gry.

pisanie

- stosuje wielką literę na początku wypowiedzenia i odpowiednie znaki interpunkcyjne na jego końcu, dwukropek przy wyliczeniu, przecinek, myślnik w zapisie dialogu; dzieli wyrazy na sylaby, przenosi wyraz do następnego wersu;
- poprawnie zapisuje głoski miękkie;
- zna i próbuje stosować podstawowe zasady dotyczące pisowni wielką literą oraz pisowni ó-u, rz-ż, ch-h;
- zna podstawowe zasady dotyczące pisowni nie z rzeczownikami, przymiotnikami, przysłówkami, liczebnikami i czasownikami;
- odróżnia nazwy własne od pospolitych i stara się stosować odpowiednie zasady dotyczące pisowni wielką literą;
- zna i próbuje stosować podstawowe zasady układu graficznego wywiadu, ramowego i szczegółowego planu wypowiedzi, ogłoszenia, zaproszenia, instrukcji, przepisu kulinarnego, dziennika, pamiętnika, notatki, streszczenia;
- z pomocą nauczyciela zapisuje wywiad, plan ramowy i szczegółowy, ogłoszenie, zaproszenie, instrukcję, przepis kulinarny, kartki z dziennika i pamiętnika, notatkę i streszczenie;
- pisze krótkie opowiadanie odtwórcze i twórcze, dba o następstwo zdarzeń ;
- tworzy kilkuzdaniowy opis obrazu, rzeźby i plakatu;
- stara się stosować akapit jako znak logicznego wyodrębnienia fragmentów wypowiedzi;
- stara się, by wypowiedzi były czytelne;
- konstruuje i zapisuje kilkuzdaniowe wypowiedzi poprawne pod względem logicznym, stara się, by były one poprawne pod względem językowym;
- przepisuje cytat w cudzysłowie.

III. Kształcenie językowe

- zna podstawową wiedzę językową w zakresie:
  - słownictwa (np. rozpoznaje zdrobnienia, potrafi dobrać parami wyrazy bliskoznaczne, stara się tworzyć poprawne związki wyrazowe);
  - składni – konstruuje poprawne zdania pojedyncze, stosuje wielkie litery na początku wypowiedzenia i odpowiednie znaki interpunkcyjne na końcu, rozróżnia zdania pojedyncze rozwinięte i nierozwinięte, złożone i równoważnik zdania, wskazuje podmiot i orzeczenie w typowym zdaniu, zna wypowiedzenia oznajmujące, rozkazujące i pytające, neutralne i wykrzyknikowe, wskazuje w zdaniu wyrazy, które łączą się ze sobą, rozpoznaje określenia rzeczownika i czasownika;
  - fleksji – odmienia według wzoru lub z niewielką pomocą nauczyciela rzeczownik, czasownik, przymiotnik, liczebnik, potrafi podać przykłady liczebników, wskazuje czasowniki w różnych czasach, trybach, rzeczowniki własne i pospolite, przymiotniki, przysłówki i liczebniki w zdaniu, przy pomocy nauczyciela określa formę odmiennych części mowy, oddziela temat od końcówki w wyrazach znanych z lekcji, stopniuje przymiotniki i przysłówki, odróżnia części mowy odmienne od nieodmiennych, rozpoznaje formy nieosobowe czasownika (bezokolicznik, formy zakończone na -no, -to), przyimek
  - fonetyki – zna alfabet, odróżnia głoskę od litery, z pomocą nauczyciela dzieli głoski na twarde i miękkie podaje przykłady głosek ustnych i nosowych, dzieli wyrazy znane z lekcji na głoski, dzieli wyrazy litery i sylaby, zna podstawowe reguły akcentowania wyrazów w języku polskim, stara się je stosować.

Ocenę **DOSTATECZNĄ** otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania kryterialne na ocenę dopuszczającą oraz:

I. Kształcenie literackie i kulturowe sluchanie

- słucha innych ze zrozumieniem, uczestniczy w rozmowie, zadaje pytania, odpowiada;
- wybiera najważniejsze informacje z wysłuchanego tekstu, tworzy prostą notatkę w formie tabeli, schematu, kilkuzdaniowej wypowiedzi, rozpoznaje nastrój słuchanych komunikatów;
- powtarza swoimi słowami ogólny sens usłyszonej wypowiedzi, opowiada fabułę usłyszonej historii, formułuje pytania.

czytanie

- identyfikuje nadawcę i odbiorcę wypowiedzi w omawianych w klasie tekstach literackich oraz sytuacjach znanych uczniowi z doświadczenia;
- rozpoznaje dosłowne intencje nadawcy;
- przytacza informacje z odpowiednich fragmentów przeczytanego tekstu, zwłaszcza w dosłownej warstwie tekstu i wyrażone wprost;
- określa temat i główną myśl tekstu, zwłaszcza na poziomie dosłownym;
- czyta teksty płynnie i poprawnie pod względem artykulacyjnym;
- poprawnie akcentuje i artykułuje większość wyrazów, stosuje intonację zdaniową podczas głośnego czytania utworów;
- w prostych tekstach oddziela fakty od opinii;
- wskazuje części składowe wypowiedzi: tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie, posługuje się akapitami;
- rozpoznaje cechy życzeń, ogłoszenia, instrukcji, przepisu;
- wybiera potrzebne informacje z instrukcji, tabeli, notatki, schematu;
- wskazuje przenośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi.

docieranie do informacji – samokształcenie

- sprawdza pisownię wyrazu w słowniku ortograficznym;
- potrafi wybrać odpowiednie informacje ze słownika wyrazów bliskoznacznych, słownika poprawnej polszczyzny, encyklopedii, czasopisma, stron internetowych.

analizowanie i interpretowanie tekstów kultury

- nazywa swoje reakcje czytelnicze;
- nazywa zabiegi stylistyczne w utworach literackich: powtórzenia, zdrobnienie, uosobienie, ożywienie, podmiot liryczny, (także zbiorowy), wyraz dźwiękonaśladowczy .
- z niewielką pomocą nauczyciela odróżnia autora, adresata i bohatera wiersza.
- dostrzega funkcję obrazowania poetyckiego w liryce.
- dostrzega cechy wyróżniające teksty artystyczne (poetyckie i prozatorskie) i użytkowe;
- określa i nazywa elementy świata przedstawionego w utworze epickim, takie jak: wątek, akcja, fabuła, punkt kulminacyjny;
- rozumie rolę osoby mówiącej w tekście (narrator), rozpoznaje narratora pierwszo- i trzecioosobowego;
- wskazuje cechy mitu, bajki, przypowieści i noweli w utworze;

- samodzielnie cytuje morał bajki i sens przypowieści;
- rozpoznaje elementy rytmu: wers, zwrotkę, rym, refren;
- wyodrębnia słuchowisko, plakat społeczny, przedstawienie i film spośród innych przekazów i tekstów kultury, odczytuje je na poziomie dosłownym;
- zna pojęcia: gra aktorska, reżyser, adaptacja, ekranizacja, a także odmiany filmu;
- przypisuje cechy bohaterom oraz ocenia ich postawy w odniesieniu do takich wartości, jak np. miłość – nienawiść, przyjaźń – wrogość;
- opowiada, streszcza przeczytane teksty, odczytuje sens omawianych utworów na poziomie metaforycznym.

II. Tworzenie wypowiedzi

mówienie

- świadomie uczestniczy w sytuacji komunikacyjnej, stosując się do reguł grzecznościowych; używa odpowiednich konstrukcji składniowych (np. trybu przypuszczającego lub zdań pytających) podczas rozmowy z osobą dorosłą i rówieśnikiem, a także w różnych sytuacjach oficjalnych i nieoficjalnych;
- w typowych sytuacjach dostosowuje wypowiedź do adresata i sytuacji, świadomie dobiera różne typy wypowiedzi prostych i rozwiniętych, wypowiedzenia oznajmujące, pytające i rozkazujące;
- formułuje pytania otwarte;
- udziela odpowiedzi w formie zdań złożonych;
- wypowiada się w logicznie ze sobą połączonych zdaniach na tematy związane z codziennością, otaczającą rzeczywistością, lekturą, filmem itp.;
- wypowiada się w sposób uporządkowany: opowiada zdarzenia w porządku chronologicznym, streszcza utwory fabularne, zdaje relację z wydarzenia;
- opisuje obraz, ilustrację, plakat oraz przedmiot, miejsce, stosując słownictwo określające umiejscowienie w przestrzeni; krótko, ale w sposób uporządkowany opisuje postać, zwierzę, przedmiot itp.;
- recytuje utwory poetyckie, oddając jego ogólny nastrój i sens;
- stosuje zasady poprawnej wymowy i akcentowania wyrazów rodzimych;
- składa życzenia, tworzy krótką wypowiedź o cechach instrukcji, np. zasady gry
- wskazuje wyrazy o znaczeniu dosłownym i metaforycznym;
- dobiera wyrazy bliskoznaczne i przeciwstawne, z reguły stosuje poprawne związki wyrazowe;

- posługuje się pozawerbalnymi środkami wypowiedzi (mimiką, gestem).

pisanie

- stosuje wielką literę na początku wypowiedzenia i odpowiednie znaki interpunkcyjne na jego końcu, najczęściej stosuje podstawowe reguły interpunkcyjne dotyczące używania przecinka (np. przecinek przy wymienianiu) i dwukropka, myślnika w zapisie dialogu; dzieli wyrazy na sylaby, przenosi wyraz do następnego wersu;
- poprawnie zapisuje głoski miękkie, zna i najczęściej stosuje podstawowe zasady dotyczące pisowni ó–u, rz–ż, ch–h, pisowni nie z rzeczownikami, przymiotnikami, przysłówkami, liczebnikami i czasownikami, cząstki -by z czasownikami;
- potrafi wymienić najważniejsze wyjątki od poznanych reguł ortograficznych;
- odróżnia nazwy własne od pospolitych i potrafi zastosować odpowiednie zasady dotyczące pisowni wielką literą;
- zna i stosuje podstawowe zasady układu graficznego wywiadu, ramowego i szczegółowego planu wypowiedzi, ogłoszenia, zaproszenia, instrukcji, przepisu kulinarnego, dziennika, pamiętnika notatki, streszczenia;
- zapisuje, uwzględniając większość niezbędnych elementów kilkudzaniowy wywiad, plan ramowy i (z pomocą nauczyciela) szczegółowy, ogłoszenie, zaproszenie, instrukcję, przepis kulinarny, kartkę z dziennika i pamiętnika, notatkę (np. w tabeli) i proste krótkie streszczenie;
- układa opowiadanie odtwórcze i twórcze, zachowując właściwą kolejność zdarzeń, wprowadza podstawowe elementy opisu świata przedstawionego;
- tworzy na ogół poprawny opis obrazu, rzeźby i plakatu, stosując słownictwo określające umiejscowienie w przestrzeni;
- stosuje co najmniej trzy akapity jako znak logicznego wyodrębnienia fragmentów wypowiedzi (wstęp, rozwinięcie, zakończenie);
- na ogół zachowuje estetykę zapisu wypowiedzi;
- konstruuje i zapisuje kilkudzaniowe wypowiedzi poprawne pod względem logiczno-składniowym;
- używa wypowiedzi pojedynczych i złożonych;
- w zależności od adresata i sytuacji świadomie dobiera wypowiedzenia oznajmujące, pytające i rozkazujące;
- udziela odpowiedzi w formie zdań złożonych;
- stara się dostrzegać błędy ortograficzne i interpunkcyjne w wypowiedzi i je poprawiać;

- wyszukuje cytaty i zapisuje je w cudzysłowie.

III. Kształcenie językowe

- w typowych sytuacjach stosuje wiedzę językową w zakresie:
  - słownictwa – wykorzystuje zdrobnienia, wyrazy bliskoznaczne i przeciwstawne w tworzonym tekście, tworzy poprawne związki wyrazowe;
  - składni – rozpoznaje i konstruuje zdania pojedyncze nierozwinięte i rozwinięte oraz wypowiedzenia złożone i równoważniki zdań, używa różnych typów wypowiedzeń: oznajmujących, rozkazujących, pytających, wykrzyknikowych; neutralnych, wskazuje podmiot i orzeczenie, łączy w związki wyrazowe wyrazy w zdaniu, rozpoznaje określenia rzeczownika i czasownika, konstruuje wykres zdania pojedynczego;
  - fleksji – rozpoznaje i odmienia typowe rzeczowniki (własne, pospolite), czasowniki, przymiotniki, liczebniki, określa formę gramatyczną czasowników w różnych czasach, trybach, rozpoznaje na typowych przykładach typy liczebników, oddziela temat od końcówki w typowych wyrazach odmiennych, stopniuje przymiotniki i przysłówki, używa przyimków do określenia relacji czasowych i przestrzennych; poprawnie zapisuje czasowniki z cząstką -by, rozpoznaje formy nieosobowe czasownika (bezokolicznik, formy zakończone na -no, -to);
  - fonetyki – zna alfabet, wyjaśnia różnicę między głoską a literą, dzieli wyrazy na głoski, litery i sylaby, dzieli głoski na twarde i miękkie, dźwięczne i bezdźwięczne, ustne i nosowe, potrafi je nazywać, wykorzystuje wiedzę na temat rozbieżności między mową a pismem do poprawnego zapisywania wyrazów, zna i stosuje podstawowe reguły akcentowania wyrazów w języku polskim, stara się je stosować.

Ocenę **DOBRA** otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania kryterialne na ocenę dostateczną oraz:

I. Kształcenie literackie i kulturowe

słuchanie

- koncentruje uwagę podczas słuchania dłuższych wypowiedzi innych, a zwłaszcza odtwarzanych utworów;
- wybiera potrzebne informacje z wysłuchanego tekstu, tworzy notatkę w formie tabeli, schematu, punktów, kilkuzdaniowej wypowiedzi, rozpoznaje nastrój słuchanych komunikatów;
- odróżnia informacje ważne od mniej ważnych;

- na podstawie słuchanego tekstu tworzy samodzielną notatkę: pisze plan, formułuje pytania;
- właściwie odbiera intencje nadawcy komunikatu;
- odczytuje przenośny sens wysłuchanych utworów poetyckich i prozatorskich.

czytanie

- krótko charakteryzuje nadawcę i odbiorcę wypowiedzi w tekstach literackich oraz identyfikuje nadawcę i odbiorcę w sytuacjach znanych uczniowi z doświadczenia
- rozpoznaje dosłowne i symboliczne intencje nadawcy;
- przytacza informacje zawarte w tekście, wyszukuje w wypowiedzi informacje wyrażone pośrednio;
- oddziela informacje ważne od drugorzędnych, fakt od opinii;
- omawia temat i główną myśl na poziomie dosłownym, formułuje ogólne wnioski, próbuje omówić je na poziomie przenośnym;
- czyta teksty płynnie i poprawnie pod względem artykulacyjnym, stara się interpretować je głosowo;
- głośno czyta utwory, uwzględniając zasady poprawnej artykulacji, akcentowania i intonacji;
- wskazuje części składowe wypowiedzi: tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie i rozumie ich funkcję, posługuje się akapitami;
- wskazuje typowe elementy konstrukcyjne i stylistyczne w zaproszeniach, życzeniach, ogłoszeniach, instrukcjach, przepisach, dziennikach, pamiętnikach, relacjach;
- wybiera i wykorzystuje informacje z instrukcji, tabeli, notatki, schematu;
- wskazuje przenośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi oraz samodzielnie tłumaczy przenośne znaczenie wybranych wyrazów, związków wyrazów w wypowiedzi.

docieranie do informacji – samokształcenie

- w razie potrzeby sprawdza pisownię wyrazu w słowniku ortograficznym;
- wybiera informacje z różnych źródeł, np. czasopism, stron internetowych;
- samodzielnie korzysta ze słowników wyrazów bliskoznacznych i poprawnej polszczyzny.

analizowanie i interpretowanie tekstów kultury

- nazywa i uzasadnia swoje reakcje czytelnicze;
- odnajduje w omawianych tekstach powtórzenia, zdrobnienia, uosobienia, ożywienia, obrazy poetyckie, wyrazy dźwiękonaśladowcze i objaśnia ich znaczenie;

- rozpoznaje autora, adresata i bohatera wiersza;
- wskazuje obrazy poetyckie w liryce i rozumie ich funkcję;
- wskazuje cechy wyróżniające teksty artystyczne (poetyckie i prozatorskie) oraz użytkowe;
- analizuje elementy świata przedstawionego w utworze epickim, takie jak: narrator, akcja, fabuła, wątek, punkt kulminacyjny;
- rozumie rolę osoby mówiącej w tekście (narrator), rozpoznaje narratora pierwszo- i trzecioosobowego;
- identyfikuje mit, bajkę, przypowieść i nowelę, wskazuje ich cechy;
- przytacza i parafrazuje morał bajki, odczytuje przesłanie utworu, np. przypowieści;
- rozumie podstawową funkcję wersu, zwrotki, rymu, refrenu;
- wyodrębnia słuchowisko, plakat społeczny, przedstawienie i film spośród innych przekazów i tekstów kultury, omawia je na poziomie dosłownym i próbuje je zinterpretować;
- używa pojęć: gra aktorska, reżyser, adaptacja, ekranizacja, kadr, ujęcie, a także zna odmiany filmu, wyodrębnia elementy dzieła filmowego, odróżnia różne gatunki filmowe;
- charakteryzuje i ocenia bohaterów oraz ich postawy odnoszące się do takich wartości, jak np. miłość – nienawiść, przyjaźń – wrogość;
- odczytuje sens analizowanych utworów na poziomie semantycznym (dosłownym), a z niewielką pomocą nauczyciela – na poziomie przenośnym;
- wskazuje neologizmy w tekście.

II. Tworzenie wypowiedzi mówienie

- przedstawia własne, logiczne zdanie w rozmowie, stosując się do reguł grzecznościowych; używa odpowiednich konstrukcji składniowych (np. trybu przypuszczającego lub zdań pytających) podczas rozmowy z osobą dorosłą i rówieśnikiem, a także w różnych sytuacjach oficjalnych i nieoficjalnych;
- dostosowuje wypowiedź do adresata i sytuacji, świadomie w typowych sytuacjach dobiera różne rodzaje wypowiedzi prostych i rozwiniętych, wypowiedzenia oznajmujące, pytające i rozkazujące, świadomie dobiera intonację zdaniową;
- udziela odpowiedzi w formie krótkiej, sensownej wypowiedzi;
- łączy za pomocą odpowiednich spójników i przyimków współrzędne i podrzędne związki wyrazowe w zdaniu;

- wypowiada się w roli świadka i uczestnika zdarzeń;
- stosuje poprawne formy gramatyczne rzeczownika, przymiotnika, przysłówka, liczebnika i czasownika;
- gromadzi wyrazy określające i nazywające na przykład cechy wyglądu i charakteru;
- wypowiada się logicznie i w sposób uporządkowany: opowiada zdarzenia w porządku chronologicznym, streszcza utwory fabularne, świadomie wykorzystuje wyrazy określające następstwo czasowe;
- aktywnie uczestniczy w rozmowie związanej z lekturą, filmem czy codziennymi sytuacjami;
- w sposób logiczny i uporządkowany opisuje przedmiot, miejsce, krajobraz, postać, zwierzę, przedmiot, obraz, ilustrację, plakat, stosując właściwe tematowi słownictwo oraz słownictwo służące do formułowania ocen, opinii, emocji i uczuć;
- wygłasza z pamięci teksty poetyckie, posługując się pauzą, barwą głosu;
- świadomie posługuje się pozawerbalnymi środkami wypowiedzi (mimiką, gestem);
- stosuje się do zasad właściwego akcentowania wyrazów i intonowania wypowiedzeń;
- składa życzenia, tworzy wypowiedź o cechach instrukcji, np. zasady gry;
- odróżnia znaczenia dosłowne wyrazów od metaforycznych i objaśnia znaczenia metaforyczne;
- dobiera i stosuje w swoich wypowiedziach wyrazy bliskoznaczne i przeciwstawne oraz poprawne związki wyrazowe.

pisanie

- bezbłędnie stosuje wielką literę na początku wypowiedzenia i odpowiednie znaki interpunkcyjne na jego końcu, stosuje w większości typowych sytuacji w swoich pracach podstawowe reguły interpunkcyjne dotyczące przecinka (np. przecinek przy wymienianiu oraz przed wybranymi zaimkami), dwukropka, myślnika; dzieli wyrazy na sylaby, przenosi wyraz do następnego wersu;
- poprawnie zapisuje głoski miękkie, zna i stosuje poznane zasady ortografii dotyczące pisowni ó-u, rz-ż, ch-h, nie z różnymi częściami mowy, -by z czasownikami i interpunkcji oraz potrafi je zastosować w sytuacjach nietypowych (np. wykorzystać wiedzę o wyrazach neutralnych i zdrobnieniach);
- zna i stosuje wyjątki od poznanych reguł ortograficznych;
- odróżnia nazwy własne od pospolitych i stosuje zasady dotyczące pisowni wielką literą;
- zna i stosuje zasady układu graficznego wywiadu, ramowego i szczegółowego planu

wypowiedzi, ogłoszenia, zaproszenia, instrukcji, przepisu kulinarnego, dziennika, pamiętnika, notatki, streszczenia;

- zapisuje, uwzględniając wszystkie niezbędne elementy, wywiad, plan ramowy i szczegółowy, ogłoszenie, zaproszenie, instrukcję, przepis kulinarny, kartkę z dziennika i pamiętnika, notatkę (w różnych formach) i streszczenie;
- układa spójne, uporządkowane pod względem chronologicznym poprawnie skomponowane opowiadanie odtwórcze/twórcze, stara się, aby były one wierne utworowi / pomysłowe, streszcza utwory fabularne, świadomie wykorzystuje wyrazy określające następstwo czasowe, zwłaszcza przysłówki, przymyki i wyrażenia przymikowe; opowiada z perspektywy świadka i uczestnika zdarzeń, wprowadza dialog, a także elementy innych form wypowiedzi, np. opis;
- stosuje akapity jako znak logicznego wyodrębnienia fragmentów wypowiedzi;
- w sposób uporządkowany opisuje obraz, ilustrację, plakat, rzeźbę, stosując słownictwo służące do formułowania ocen i opinii, emocji i uczuć;
- zachowuje estetykę zapisu wypowiedzi;
- w wypowiedziach związanych z lekturą, filmem czy codziennymi sytuacjami łączy za pomocą odpowiednich spójników i przymików współrzędne i podrzędne związki wyrazowe i stosuje się do zasad interpunkcji;
- w wypowiedziach stosuje poprawne formy gramatyczne rzeczownika, przymiotnika, liczebnika i czasownika we wszystkich trybach;
- w wypowiedziach gromadzi wyrazy określające i nazywające cechy na przykład charakteru na podstawie zachowań i postaw;
- dostrzega błędy ortograficzne i interpunkcyjne w tworzonej wypowiedzi i je poprawia;
- sprawnie wyszukuje cytaty, zapisuje je w cudzysłowie i wprowadza do swojego tekstu.

III. Kształcenie językowe

- umiejętnie stosuje wiedzę językową w zakresie:
  - słownictwa – wzbogaca tworzony tekst na przykład zdrobnieniami, wyrazami bliskoznacznymi, przeciwstawnymi, związkami frazeologicznymi;
  - składni – rozpoznaje i stosuje różnorodne typy zdań: pojedynczych i złożonych oraz równoważniki; celowo używa różnych typów wypowiedzi: pytających, oznajmujących, wykrzyknikowych, neutralnych, rozkazujących w zależności od sytuacji komunikacyjnej; wskazuje podmiot i orzeczenie, buduje spójne zdania pojedyncze, w których poprawnie łączy w związki wszystkie wyrazy; wzbogaca zdania, dodając przydawki, dopełnienia

- i okoliczniki; poprawnie rozpoznaje związki wyrazów w zdaniu, tworząc wykres zdania pojedynczego, stosuje się do zasad poprawnej interpunkcji;
- fleksji – rozpoznaje i poprawnie odmienia typowe rzeczowniki (własne, pospolite, konkretne, abstrakcyjne), czasowniki, przymiotniki, liczebniki i określa ich formę, rozpoznaje czasy i typy liczebników, rozpoznaje formy nieosobowe czasownika (bezokolicznik, formy zakończone na -no, -to), używa odmiennych części mowy w poprawnych formach;
  - fonetyki – stosuje wiadomości z zakresu podziału wyrazów na litery, głoski i sylaby, a także różnic między pisownią i wymową w poprawnym ich zapisie, bezbłędnie dzieli głoski na ustne, nosowe, twarde, miękkie, dzieli na głoski wyrazy ze spółgłoskami miękkimi, zna i stosuje reguły akcentowania wyrazów w języku polskim.

Ocenę **BARDZO DOBRĄ** otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania kryterialne na ocenę dobrą oraz:

I. Kształcenie literackie i kulturowe

słuchanie

- przekazuje treść wysłuchanych wypowiedzi;
- samodzielnie i krytycznie wybiera różnorodne informacje z wysłuchanego tekstu, tworzy notatkę w formie dostosowanej do potrzeb (np. plan, tabela, schemat, kilkuzdaniowa wypowiedź), rozpoznaje nastrój i nazywa intencje nadawcy komunikatu;
- odczytuje i omawia przerośny sens wysłuchanych utworów poetyckich i prozatorskich;
- wyraża spójne zdanie na temat wysłuchanego komunikatu.

czytanie

- charakteryzuje nadawcę i odbiorcę wypowiedzi w tekstach literackich oraz identyfikuje nadawcę i odbiorcę w sytuacjach znanych uczniowi z doświadczenia;
- wyjaśnia dosłowne i symboliczne intencje nadawcy;
- przytacza i wyjaśnia informacje w tekście, wyszukuje w wypowiedzi informacje wyrażone pośrednio i wykorzystuje je w wypowiedzi na przykład opisującej lub oceniającej postać fikcyjną lub rzeczywistą;
- oddziela informacje ważne od drugorzędnych, fakty od opinii i wykorzystuje je w odczytywaniu znaczeń dosłownych i przerośnych, dokonuje selekcji materiału na podstawie faktów i opinii zawartych w tekście;
- szczegółowo omawia temat i główną myśl tekstu na poziomie dosłownym i przerośnym;

- czyta teksty płynnie i poprawnie pod względem artykulacyjnym, interpretuje je głosowo, zwracając uwagę na przykład na wyrażane emocje i interpunkcję;
- głośno czyta utwory, wykorzystując umiejętność poprawnej artykulacji i intonacji, aby oddać sens odczytywanego tekstu; poprawnie akcentuje wyrazy, również te, które w języku polskim akcentuje się nietypowo;
- ma świadomość konstrukcji wypowiedzi, rozumie funkcje takich części składowych wypowiedzi, jak tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie;
- świadomie posługuje się akapitami w celu oddzielania od siebie poszczególnych zagadnień;
- płynnie oddziela fakty od opinii w dłuższych tekstach;
- wskazuje typowe elementy konstrukcyjne i stylistyczne w życzeniach, ogłoszeniach, instrukcjach, przepisach, dziennikach i pamiętnikach;
- odczytuje i twórczo wykorzystuje treści zawarte w artykule, instrukcji, przepisie, tabeli, schemacie i notatce;
- wskazuje i odczytuje przenośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi.

docieranie do informacji – samokształcenie

- systematycznie korzysta ze słownika ortograficznego;
- wybiera informacje wyrażone pośrednio w różnych źródłach, np. czasopismach, stronach internetowych; konfrontuje je z innymi źródłami;
- świadomie używa słowników wyrazów bliskoznacznych i poprawnej polszczyzny w celu wzbogacenia warstwy językowej tekstu.

analizowanie i interpretowanie tekstów kultury

- swobodnie opowiada o swoich reakcjach czytelnicych, nazywa je, uzasadnia; ocenia i opisuje utwór, konfrontuje swoje reakcje czytelnicych z innymi odbiorcami;
- odnajduje w utworze poetyckim powtórzenia, zdrobnienia, uosobienia, ożywienia, obrazy poetyckie, wyrazy dźwiękonaśladowcze, objaśnia ich funkcję i znaczenie przenośne;
- rozpoznaje autora, adresata i bohatera wiersza, nie utożsamiając ich ze sobą; wykorzystuje wiedzę na temat podmiotu lirycznego, adresata i bohatera wiersza do interpretacji utworu;
- szczegółowo omawia obrazy poetyckie w wierszu i ich funkcję w utworze;
- szczegółowo omawia cechy wyróżniające teksty artystyczne (poetyckie i prozatorskie) oraz użytkowe;

- objaśnia funkcję analizowanych elementów świata przedstawionego w utworze epickim;
- identyfikuje mit, bajkę, przypowieść i nowelę, szczegółowo omawia ich cechy;
- rozumie rolę osoby mówiącej w tekście (narrator), rozpoznaje narratora trzecioosobowego i dostrzega różnice między narracją pierwszo- i trzecioosobową;
- objaśnia morał bajki na poziomie metaforycznym, samodzielnie odczytuje przesłanie utworu, np. przypowieści;
- rozumie funkcję: wersu, zwrotki, rymu, refrenu w ukształtowaniu brzmieniowej warstwy tekstu;
- wyodrębnia słuchowisko, plakat społeczny, przedstawienie i film spośród innych przekazów i tekstów kultury, interpretuje je na poziomie dosłownym i przenośnym;
- funkcjonalnie używa w swoich wypowiedziach pojęć z zakresu filmu i radia, m.in. gra aktorska, reżyser, scenariusz, adaptacja (filmowa, muzyczna, radiowa itd.), ekranizacja, kadr, ujęcie, słuchowisko; wyróżnia wśród przekazów audiowizualnych słuchowiska i różne gatunki filmowe;
- charakteryzuje i ocenia bohaterów oraz ich postawy odnoszące się do różnych wartości, konfrontuje sytuację bohaterów z własnymi doświadczeniami i doświadczeniami innych bohaterów literackich;
- samodzielnie odczytuje sens utworów na poziomie dosłownym i przenośnym;
- rozumie pojęcie neologizm, wskazuje neologizmy w tekście, rozumie zasady ich tworzenia.

II. Tworzenie wypowiedzi

mówienie

- uzasadnia własne zdanie w rozmowie, podaje odpowiednie przykłady, stosuje się do reguł grzecznościowych, świadomie używa odpowiednich konstrukcji składniowych (np. trybu przypuszczającego lub zdań pytających) podczas rozmowy z osobą dorosłą i rówieśnikiem, a także w różnorodnych sytuacjach oficjalnych i nieoficjalnych;
- dostosowuje wypowiedź do adresata i sytuacji, świadomie dobiera różne typy wypowiedzi prostych i rozwiniętych, wypowiedzenia oznajmujące, pytające i rozkazujące;
- rozpoczyna i podtrzymuje rozmowę na temat lektury czy dzieła filmowego;
- udziela wyczerpujących wypowiedzi poprawnych pod względem konstrukcyjnym i stylistycznym, świadomie dobiera intonację zdaniową;
- poprawnie stosuje formy czasownika w różnych trybach, w zależności od kontekstu

i adresata wypowiedzi;

- w rozmowie związanej z lekturą, filmem czy codziennymi sytuacjami stosuje poprawny język, bogate słownictwo oraz frazeologizmy związane z omawianą tematyką;
- w sposób przemyślany i uporządkowany opisuje przedmiot, miejsce, krajobraz, postać, zwierzę, obraz, ilustrację, plakat, stosując bogate i właściwe tematowi słownictwo oraz słownictwo służące do formułowania ocen, opinii, emocji i uczuć;
- zaznacza akcenty logiczne, stosuje pauzy, dostosowuje tempo recytacji do treści wygłaszanych z pamięci lub recytowanych utworów;
- interpretuje przenośne treści utworów poetyckich przewidzianych w programie nauczania
- swobodnie dobiera i stosuje w swoich wypowiedziach wyrazy bliskoznaczne i przeciwstawne oraz poprawne związki wyrazowe;
- świadomie wzbogaca komunikat pozawerbalnymi środkami wypowiedzi;
- stosuje się do zasad właściwego akcentowania wyrazów (również akcentowanych nietypowo) i intonowania wypowiedzeń;
- składa pomysłowe życzenia, tworzy precyzyjną wypowiedź o cechach instrukcji, np. zasady gry;
- dokonuje samokrytyki wypowiedzi i doskonali ją pod względem konstrukcji i języka.

pisanie

- bezbłędnie stosuje wielką literę na początku wypowiedzenia i odpowiednie znaki interpunkcyjne na jego końcu, systematycznie stosuje poznane reguły interpunkcyjne, stosuje w swoich pracach dwukropek, myślnik, wielokropek, średnik; dzieli wyrazy na sylaby, przenosi wyraz do następnego wersu;
- komponuje poprawne pod względem ortograficznym, interpunkcyjnym, fleksyjnym, składniowym wypowiedzi o przejrzystej, logicznej kompozycji z uwzględnieniem akapitów; płynnie stosuje poznane reguły ortograficzne, zna i stosuje wyjątki od nich;
- bezbłędnie odróżnia nazwy własne od pospolitych i bezbłędnie stosuje zasady dotyczące pisowni wielką literą;
- pisze bezbłędnie pod względem kompozycyjnym i treściowym wywiad, ramowy i szczegółowy plan wypowiedzi, ogłoszenie, zaproszenie, instrukcję, przepis kulinarny, dziennik, pamiętnik, notatkę biograficzną, streszczenie;
- zapisuje, uwzględniając wszystkie niezbędne elementy, wywiad, plan ramowy i szczegółowy, ogłoszenie, zaproszenie, instrukcję, przepis kulinarny, kartkę z dziennika i pamiętnika, notatkę biograficzną (w różnych formach) i streszczenie, dba

- o ciekawą formę swojego tekstu i/lub rzetelność zawartych w nim danych;
- układa szczegółowe/pomysłowe, wyczerpujące, poprawnie skomponowane opowiadanie odtwórcze/twórcze, list z perspektywy bohatera, dziennik i pamiętnik, streszcza przeczytane utwory literackie, zachowując porządek chronologiczny i uwzględniając hierarchię wydarzeń;
  - świadomie wprowadza dialog do opowiadania jako element rozbudowanej kompozycji, wprowadza inne formy wypowiedzi, np. opisu, charakterystyki bezpośredniej, świadomie stara się różnicować język bohaterów i narratora;
  - w wypowiedziach pisemnych konsekwentnie stosuje akapity jako znak logicznego wyodrębnienia fragmentów wypowiedzi (wstęp, rozwinięcie, zakończenie);
  - zachowuje estetykę zapisu wypowiedzi, dba, aby zapis jego wypowiedzi ułatwiał odbiorcy jej czytanie;
  - tworzy szczegółowy, dobrze skomponowany opis obrazu, rzeźby i plakatu, stosując właściwe danej dziedzinie szuki nazewnictwo i słownictwo służące do formułowania ocen i opinii, emocji i uczuć;
  - uzasadnia własne zdanie, podaje odpowiednie przykłady, np. z lektury;
  - udziela wyczerpujących wypowiedzi poprawnych pod względem konstrukcyjnym i stylistycznym;
  - w wypowiedziach związanych z lekturą, filmem czy codziennymi sytuacjami stosuje bogate słownictwo, frazeologizmy związane z omawianą tematyką; jego język jest poprawny;
  - dokonuje samodzielnej autokorekty napisanego tekstu pod względem ortograficznym, interpunkcyjnym, stylistycznym i treściowym;
  - sprawnie wyszukuje cytaty, zapisuje je w cudzysłowie, szczególnie dba o całkowicie wierny zapis cytatu, potrafi płynnie wprowadzić cytat do własnego tekstu.

III. Kształcenie językowe

- sprawnie stosuje i wykorzystuje wiedzę językową w zakresie:
  - słownictwa – dba o poprawność słownikową tworzonych wypowiedzi, samodzielnie dobiera zdrobnienia, wyrazy bliskoznaczne, przeciwstawne i frazeologizmy, wzbogacając tekst w zależności od formy wypowiedzi i sytuacji komunikacyjnej;
  - składni – swobodnie rozpoznaje różne typy zdań pojedynczych (pytające, oznajmujące, rozkazujące, neutralne, wykrzyknikowe, nierozwinięte, rozwinięte), zdania złożone, równoważniki zdań, wskazuje podmiot i orzeczenie, tworzy ciekawe pod względem

składniowym wypowiedzi, stosuje się do zasad poprawności logiczno-składniowej, wzbogaca zdania, dodając przydawki, dopełnienia i okoliczniki, dba o poprawne łączenie wyrazów w związki i interpunkcję wypowiedzeń złożonych);

- fleksji – rozpoznaje i stosuje w wypowiedziach w poprawnych formach odmienne i nieodmienne części mowy przewidziane w programie nauczania, bezbłędnie określa formę odmiennych części mowy, w tym poprawnie rozpoznaje i odmienia rzeczowniki (własne, pospolite, konkretne, abstrakcyjne), stosuje formy różnych czasów i trybów czasownika, typy liczebnika, rozpoznaje formy nieosobowe czasownika (bezokolicznik, formy zakończone na -no, -to), wykorzystuje wiedzę o obocznościach w odmianie wyrazów do pisowni poprawnej pod względem ortograficznym;
- fonetyki – biegle stosuje wiadomości z zakresu fonetyki i wykorzystuje je w poprawnym zapisie wyrazów, stosuje w praktyce wszystkie poznane zasady akcentowania wyrazów.

Ocenę **CELUJĄCĄ** otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania kryterialne na ocenę bardzo dobrą oraz:

I. Kształcenie literackie i kulturowe

słuchanie

- odczytuje i wyjaśnia przenośny sens wysłuchanych utworów poetyckich i prozatorskich.

czytanie:

- samodzielnie czyta ze zrozumieniem na poziomie semantycznym i krytycznym, również teksty spoza listy lektur;
- wykorzystuje treści zawarte w artykułach, instrukcjach, przepisach, tabelach, schematach i notatkach biograficznych w tworzeniu własnych, samodzielnych wypowiedzi;
- odczytuje głośno i wygłasza z pamięci utwory poetyckie i prozatorskie oraz je interpretuje.

docieranie do informacji – samokształcenie

- wybiera i twórczo wykorzystuje informacje z różnych źródeł (np. czasopism, stron internetowych) we własnych wypowiedziach o charakterze informacyjnym lub oceniającym;
- szuka inspiracji do wzbogacenia swoich tekstów w słownikach wyrazów bliskoznacznych i poprawnej polszczyzny;
- dba o czystość i poprawność swojej wypowiedzi, korzystając z różnych źródeł:

słowników, poradników, audycji radiowych i programów telewizyjnych.

analizowanie i interpretowanie tekstów kultury

- porównuje funkcję analizowanych elementów świata przedstawionego w różnych utworach epickich;
- wskazuje elementy mitu, bajki, przypowieści w innych tekstach kultury;
- dostrzega różnice między celem programów informacyjnych, rozrywkowych, reklam;
- odnosi się do postaw bohaterów fikcyjnych i opisuje otaczającą ich rzeczywistość.

II. Tworzenie wypowiedzi

mówienie

- przedstawia własne stanowisko w związku ze sposobem rozwiązania problemu, wykonania zadania;
- podejmuje rozmowę na temat przeczytanej lektury/dzieła także spoza kanonu lektur przewidzianych programem nauczania w klasie piątej; omawia je w odniesieniu do innych dzieł także spoza kanonu lektur;
- interpretuje metaforyczne i symboliczne treści utworów literackich i plastycznych.

pisanie

- tworzy samodzielne wypowiedzi cechujące się ciekawym twórczym ujęciem tematu, poprawną konstrukcją oraz właściwym doбором środków językowych;
- wykazuje się szczególną dbałością o poprawność ortograficzną, interpunkcyjną, fleksyjną i składniową oraz estetykę zapisu wypowiedzi.

III. Kształcenie językowe

- świadomie stosuje i twórczo wykorzystuje wiedzę językową w zakresie treści materiałowych przewidzianych programem nauczania słownictwa, składni, fleksji i fonetyki.

SZCZEGÓŁOWE KRYTERIA OCENIANIA DLA KLASY VI

Ocenę **NIEDOSTATECZNĄ** otrzymuje uczeń, który nie spełnia wymagań kryterialnych na ocenę dopuszczającą.

Ocenę **DOPUSZCZAJĄCĄ** otrzymuje uczeń, który:

I. Kształcenie literackie i kulturowe

słuchanie

- skupia uwagę na krótkich i dłuższych wypowiedziach innych osób, rozumie ogólny sens słuchanych utworów, polecenia nauczyciela, wypowiedzi innych uczniów;
- wskazuje najważniejsze informacje w wysłuchanym tekście, zwłaszcza w jego warstwie dosłownej, rozpoznaje proste intencje nadawcy ;
- reaguje na wypowiedzi innych werbalnie i niewerbalnie (mimiką, gestem, postawą);
- powtarza ogólny sens usłyszanej wypowiedzi, prostego tekstu poetyckiego, fabuły usłyszanej historii.

czytanie

- identyfikuje nadawcę i odbiorcę wypowiedzi w prostych tekstach literackich i użytkowych
- rozpoznaje proste intencje nadawcy, np. pytanie, prośbę, zachętę, odmowę, przeprosiny, zaproszenie;
- wskazuje najważniejsze informacje w odpowiednich fragmentach przeczytanego tekstu, zwłaszcza w jego dosłownej warstwie i wyrażone wprost;
- rozumie ogólny sens czytanych utworów;
- czyta teksty płynnie, stara się czytać je poprawnie pod względem artykulacyjnym;
- stara się poprawnie akcentować wyrazy;
- samodzielnie lub z niewielką pomocą wskazuje części składowe wypowiedzi: tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie;
- rozpoznaje życzenia, ogłoszenie, instrukcję, przepis, list, dedykację;
- wybiera najważniejsze informacje z instrukcji, tabeli, notatki, schematu, potrafi odszukać i poprawnie przepisać cytaty na zadany temat.

docieranie do informacji – samokształcenie

- potrafi sprawdzić pisownię wyrazu w słowniku ortograficznym, korzystać ze słownika języka polskiego, słownika wyrazów obcych;
- potrafi odszukać wyrazy w słowniku wyrazów bliskoznacznych, umie z pomocą

nauczyciela sprawdzić użycie związków w słowniku poprawnej polszczyzny;

- potrafi znaleźć prostą informację w internecie, stara się wyszukiwać wiarygodne informacje;
- z pomocą bibliotekarza korzysta z zasobów bibliotecznych, w tym ze słowników specjalnych, np. terminów literackich.

analizowanie i interpretowanie tekstów kultury

- krótko mówi o swoich reakcjach czytelniczych i temacie utworu;
- dostrzega zabiegi stylistyczne w znanych mu z lekcji utworach literackich, w tym funkcję obrazowania poetyckiego w liryce; z pomocą nauczyciela wskazuje w znanych mu z lekcji utworach typowe przykłady następujących środków poetyckich: epitet, porównanie, przenośnia, uosobienie, ożywienie, wyrazy dźwiękonaśladowcze, powtórzenie, zdrobnienie, zgrubienie, pytanie retoryczne, i podaje ich przykłady;
- zna i wyjaśnia pojęcia podmiot liryczny, autor, adresat wiersza i bohater wiersza;
- odróżnia teksty użytkowe od literackich, z pomocą nauczyciela rozpoznaje tekst publicystyczny, informacyjny, reklamowy;
- odróżnia utwory pisane wierszem i prozą, stosuje terminy wiersz, proza;
- krótko i na ogół trafnie określa wybrane elementy świata przedstawionego w utworze epickim omówionym na lekcji, takie jak: czas i miejsce wydarzeń, wydarzenia, bohater (pozytywny – negatywny), z pomocą nauczyciela określa wątek główny utworu i punkt kulminacyjny;
- rozumie rolę osoby mówiącej w tekście (narrator) ;
- odróżnia dialog od monologu;
- rozpoznaje na znanych z lekcji tekstach mit, bajkę, legendę, przypowieść i nowelę, dziennik, pamiętnik, powieść, podaje ich główne cechy, nazywa rodzaj omówionej na lekcji powieści (obyczajowej, fantasy, fantastycznonaukowej, historycznej, przygodowej);
- zna pojęcie morał, wyjaśnia go z pomocą nauczyciela ;
- zna pojęcia: wers, zwrotka, rym, refren, liczba sylab w wersie, wskazuje je w wierszach znanych z lekcji;
- wyodrębnia słuchowisko, plakat, przedstawienie, film, program telewizyjny (np. informacyjny, rozrywkowy) spośród innych przekazów i tekstów kultury, operuje podstawowym słownictwem związanym z teatrem (np. akt, kurtyna, gra aktorska, publiczność, rekwizyt, rola, dekoracja, efekty specjalne), dostrzega różnice fabularne między tekstem literackim a jego adaptacją;
- odczytuje treść komiksu;

- wymienia tytuły filmów, seriali, spektakli, programów radiowych i telewizyjnych, wysłuchane koncerty, zwłaszcza adresowane do dzieci i młodzieży;
- przypisuje podstawowe cechy bohaterom, krótko opowiada o ich doświadczeniach oraz ocenia ich postawy w odniesieniu do takich wartości, jak np. miłość – nienawiść, przyjaźń – wrogość, koleżeckość – egoizm, pracowitość – lenistwo;
- rozumie pojęcie fikcji literackiej, potrafi (z reguły poprawnie) odszukać w utworze poznanym na lekcji elementy prawdziwe, prawdopodobne (realistyczne) i fantastyczne;
- odczytuje sens utworów na poziomie semantycznym (dosłownym), a z pomocą nauczyciela na poziomie symbolicznym.

II. Tworzenie wypowiedzi

mówienie

- nawiązuje i podtrzymuje kontakt werbalny z innymi uczniami i nauczycielem, stosuje się do podstawowych reguł grzecznościowych obowiązujących podczas rozmowy z osobą dorosłą i rówieśnikiem;
- odróżnia sytuację oficjalną od nieoficjalnej i potrafi odpowiednio do sytuacji komunikacyjnej skierować prośbę, pytanie, odmowę, wyjaśnienie, zaproszenie; stara się stosować język adekwatny do różnych sytuacji, odróżnia język oficjalny od nieoficjalnego;
- formułuje pytania i udziela prostych pod względem konstrukcyjnym odpowiedzi, stosuje wyrazy o znaczeniu dosłownym;
- mówi na temat, opowiada o zdarzeniach, akcji książki, filmu;
- wypowiada komunikaty zawierające proste informacje;
- wyraża wprost swoje intencje;
- w kilku zdaniach opisuje obraz, ilustrację, plakat, przedmiot, miejsce, postać, zwierzę;
- wygłasza z pamięci tekst utworu poetyckiego;
- potrafi wygłosić kilkuzdaniowe, schematyczne przemówienie, opierając się na materiale lekcyjnym;
- posługuje się pozawerbalnymi środkami wypowiedzi (mimiką, gestem);
- stara się poprawnie wymawiać i akcentować wyrazy;
- składa skonwencjonalizowane życzenia, tworzy krótką wypowiedź o cechach instrukcji, np. zasady gry;
- potrafi sformułować prostą tezę i dobrać argument oraz przykład do tezy, krótko uzasadnia swoją opinię;

pisanie

- stosuje wielką literę na początku wypowiedzenia i odpowiednie znaki interpunkcyjne na jego końcu, potrafi zastosować dwukropek, przecinek, myślnik (również w zapisie dialogu), cudzysłów, rozumie funkcję nawiasu i wielokropka w zdaniu;
- dzieli wyrazy na sylaby, przenosi wyraz do następnego wersu;
- poprawnie zapisuje głoski miękkie, zna i próbuje stosować podstawowe zasady dotyczące pisowni ó–u, rz–ż, ch–h;
- odróżnia nazwy własne od pospolitych i stara się stosować odpowiednie zasady dotyczące pisowni wielką literą;
- potrafi wymienić niektóre spójniki, przed którymi stawia się przecinek / nie stawia się przecinka, stara się oddzielać przecinkiem zdania składowe w zdaniu złożonym;
- zna podstawowe zasady układu graficznego listu oficjalnego i nieoficjalnego, wywiadu, ramowego i szczegółowego planu wypowiedzi, instrukcji, przepisu kulinarnego, kartki z dziennika, pamiętnika, streszczenia, sprawozdania z wydarzenia; zapisuje je z niewielką pomocą nauczyciela; potrafi zapisać proste życzenia, dedykację, podziękowania, ogłoszenie, zaproszenie;
- pisze krótkie opowiadanie odtwórcze i twórcze, dba o następstwo zdarzeń;
- pisze kilkuzdaniowy tekst o charakterze argumentacyjnym na tematy związane z codziennym życiem;
- sporządza krótką charakterystykę na podstawie planu i słownictwa zgromadzonego na lekcji;
- próbuje zredagować kilkuzdaniowy opis przeżyć;
- tworzy kilkuzdaniowy opis obrazu, rzeźby i plakatu, opisując usytuowanie elementów, ich kształt, wielkość i kolorystykę;
- w dłuższych formach wypowiedzi pisemnych w miarę poprawnie stosuje akapit, oznaczając w nim wstęp, rozwinięcie, zakończenie;
- jego wypowiedzi są czytelne;
- konstruuje i zapisuje kilkuzdaniowe wypowiedzi poprawne pod względem logicznym, stara się, aby były poprawne pod względem językowym;
- rozróżnia współczesne formy komunikatów (np. e-mail, SMS) i odpowiednio się nimi posługuje, zachowując podstawowe zasady etykiety językowej.

III. Kształcenie językowe

- stosuje wiedzę językową w zakresie:
  - słownictwa – np. rozpoznaje zdrobnienia, potrafi dobrać parami wyrazy bliskoznaczne i antonimy, stara się tworzyć poprawne związki wyrazowe, podaje przykłady wyrazów wieloznacznych, związków frazeologicznych, przysłów;
  - składni – wymienia rodzaje zdań: pojedyncze oznajmujące, rozkazujące, pytające, zdania złożone; konstruuje poprawne zdania pojedyncze; stosuje wielkie litery na początku wypowiedzenia i odpowiednie znaki interpunkcyjne na końcu; rozróżnia zdania pojedyncze, złożone i równoważnik zdania; wskazuje podmiot (wyrażony rzeczownikiem) i orzeczenie (czasownikowe) w typowym zdaniu; wie, że podmiot można wyrazić różnymi częściami mowy; przy wsparciu nauczyciela odszukuje orzeczenie imienne w zdaniach znanych z lekcji, wymienia pozostałe części zdania: przydawka, dopełnienie, okolicznik, podaje pytania, na które odpowiadają; zna grupę podmiotu, grupę orzeczenia; wskazuje w zdaniu wyrazy, które się ze sobą łączą; rozpoznaje określenia rzeczownika i czasownika; z pomocą nauczyciela lub odnosząc się do schematu sporządza wykres zdania pojedynczego; rozpoznaje na przykładach z lekcji zdanie złożone współrzędnie i podrzędnie);
  - fleksji – rozpoznaje i odmienia rzeczowniki o typowej odmianie, czasowniki, przymiotniki, liczebniki i wymienia większość ich typów; podaje pytania, na które odpowiadają odmienne i nieodmienne części mowy; podaje przykłady różnych rodzajów liczebników, zaimków, odmienia zaimki; z reguły poprawnie określa czas, osobę, liczbę, rodzaj, tryb czasownika, a z niewielką pomocą nauczyciela aspekt: dokonany, niedokonany, stronę czasownika; wskazuje rzeczowniki własne i pospolite; odmienia i stopniuje przymiotniki; oddziela temat od końcówki w wyrazach znanych z lekcji; stopniuje przysłówki; rozpoznaje formy nieosobowe czasownika (bezokolicznik, formy zakończone na -no, -to); podaje przykłady przyimka, partykuły, spójnika i wykrzyknika; poprawnie odmienia najbardziej popularne wyrazy o nietypowej odmianie; odmienia według wzoru czasowniki typu „wziąć”;
  - fonetyki – zna alfabet, odróżnia głoskę od litery, przy pomocy nauczyciela dzieli głoski na twarde i miękkie, dźwięczne i bezdźwięczne; podaje przykłady głosek ustnych i nosowych, dzieli wyrazy znane z lekcji na głoski, litery i sylaby; zna podstawowe reguły akcentowania wyrazów w języku polskim i stara się je stosować;

Ocenę **DOSTATECZNĄ** otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania kryterialne na ocenę dopuszczającą oraz:

I. Kształcenie literackie i kulturowe

słuchanie

- słucha innych ze zrozumieniem, uczestniczy w rozmowie, zadaje pytania, odpowiada
- wybiera najważniejsze informacje z wysłuchanego tekstu, tworzy prostą notatkę w formie tabeli, schematu, kilkuzdaniowej wypowiedzi, rozpoznaje główne intencje nadawcy i nastroj słuchanych komunikatów
- powtarza swoimi słowami ogólny sens usłyszanej wypowiedzi, tekstu poetyckiego, opowiada fabułę usłyszanej historii, formułuje pytania

czytanie

- identyfikuje nadawcę i odbiorcę wypowiedzi w tekstach literackich i użytkowych;
- rozpoznaje dosłowne intencje nadawcy;
- przytacza informacje z odpowiednich fragmentów przeczytanego tekstu, zwłaszcza w jego dosłownej warstwie i wyrażone wprost;
- określa temat i główną myśl tekstu na poziomie dosłownym;
- czyta teksty płynnie i poprawnie pod względem artykulacyjnym;
- poprawnie akcentuje i artykułuje większość wyrazów, stosuje intonację zdaniową podczas głośnego czytania utworów;
- oddziela fakty od opinii w prostych tekstach;
- wskazuje części składowe wypowiedzi: tytuł, śródtytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie
- rozpoznaje cechy życzeń, ogłoszenia, instrukcji, przepisu, dedykacji, podziękowania, listu
- wybiera potrzebne informacje z instrukcji, tabeli, notatki, schematu, wyszukuje cytaty na zadany temat i poprawnie je zapisuje;
- wskazuje przenośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi.

docieranie do informacji – samokształcenie

- sprawdza pisownię wyrazu w słowniku ortograficznym, korzysta ze słownika języka polskiego, słownika wyrazów obcych, potrafi znaleźć hasło w słowniku frazeologicznym, potrafi wybrać odpowiednie informacje ze słownika wyrazów bliskoznacznych, słownika poprawnej polszczyzny, encyklopedii;
- rozwija umiejętności posługiwania się technologią informacyjną oraz zasobami internetowymi i wykorzystuje te umiejętności do swoich potrzeb;
- stara się rozwijać umiejętność krytycznej oceny pozyskanych informacji;

- zna i stosuje zasady korzystania z zasobów bibliotecznych.

analizowanie i interpretowanie tekstów kultury

- nazywa swoje reakcje czytelnicze, określa temat czytanego utworu i próbuje określić jego problematykę;
- nazywa zabiegi stylistyczne w utworach literackich (epitet, porównanie, przenośnię, uosobienie, ożywienie, wyrazy dźwiękonaśladowcze, apostrofę, powtórzenia, zdrobnienia, zgrubienia, obrazy poetyckie, anaforę, pytanie retoryczne);
- z niewielką pomocą nauczyciela odróżnia autora, adresata i bohatera wiersza w analizowanym tekście;
- dostrzega cechy wyróżniające teksty artystyczne (poetyckie i prozatorskie) oraz użytkowe; rozpoznaje tekst publicystyczny, informacyjny, reklamowy;
- określa i nazywa elementy świata przedstawionego w poznanym na lekcji utworze epickim, takie jak: czas i miejsce wydarzeń, wątek (główny i poboczny), akcja, fabuła, wydarzenia, punkt kulminacyjny, bohater (pozytywny – negatywny, główny, drugoplanowy);
- rozumie rolę osoby mówiącej w tekście (narrator), rozpoznaje narratora pierwszo- i trzecioosobowego;
- wskazuje w poznanym na lekcji utworze cechy mitu, bajki, przypowieści i noweli, legendy, dziennika, pamiętnika, powieści; wymienia gatunki powieści (obyczajowa, fantasy, fantastycznaukowa, historyczna, przygodowa) i podaje jej cechy, potrafi określić rodzaj powieści omówionej na lekcji i podać jej cechy;
- odróżnia dialog od monologu, wskazuje je w utworze;
- cytuje morał bajki i wyjaśnia dosłowny sens przypowieści;
- rozpoznaje w utworach wierszowanych elementy rytmu: wers, zwrotkę, rym (dokładny – niedokładny), refren, liczba sylab w wersie;
- rozpoznaje wiersz biały;
- wyodrębnia słuchowisko, plakat społeczny, przedstawienie, film, program telewizyjny (np. rozrywkowy, informacyjny, edukacyjny) spośród innych przekazów i tekstów kultury, odczytuje je na poziomie dosłownym;
- odczytuje komiks i wymienia jego cechy;
- zna pojęcia związane z teatrem i filmem (gra aktorska, reżyser, rekwizyt, dekoracja, antrakt, adaptacja, ekranizacja, efekty specjalne, fabuła), a także odmiany filmu, wskazuje cechy charakterystyczne przekazów audiowizualnych (filmu, programu informacyjnego,

- programu rozrywkowego), wskazuje różnice między tekstem literackim a jego adaptacją;
- odbiera filmy, koncerty, spektakle, programy radiowe i telewizyjne, zwłaszcza adresowane do dzieci i młodzieży, wskazuje wśród nich te, które mu się podobają;
  - określa doświadczenia bohaterów, przypisuje im cechy oraz określa i ocenia ich postawy w odniesieniu do takich wartości, jak np. miłość – nienawiść, przyjaźń – wrogość, koleżeństwo – egoizm, pracowitość – lenistwo;
  - rozumie i wyjaśnia pojęcie fikcji literackiej, potrafi odszukać w utworze elementy prawdziwe, prawdopodobne (realistyczne) i fantastyczne;
  - odczytuje sens utworów na poziomie semantycznym (dosłownym) i typowych – na poziomie symbolicznym.

II. Tworzenie wypowiedzi

mówienie

- uczestniczy w sytuacji komunikacyjnej, stosując się do reguł grzecznościowych, używa odpowiednich konstrukcji składniowych (np. trybu przypuszczającego lub zdań pytających, wyrażeń grzecznościowych) podczas rozmowy z osobą dorosłą i rówieśnikiem, a także w różnych sytuacjach oficjalnych i nieoficjalnych, stara się budować kontakt ze słuchaczem, np. za pomocą apostrof, wypowiedzi nacechowanych emocjonalnie;
- dostosowuje wypowiedź do adresata i sytuacji, świadomie dobiera różne typy wypowiedzi: proste i rozwinięte, wypowiedzenia oznajmujące, pytające i rozkazujące; potrafi dostosować swoją wypowiedź do sytuacji oficjalnej i nieoficjalnej;
- formułuje pytania otwarte i zamknięte;
- udziela odpowiedzi w formie zdań złożonych;
- wypowiada się w logicznie ze sobą połączonych zdaniach na tematy związane z codziennością, otaczającą nas rzeczywistością, lekturą, utworem poetyckim, filmem itp.;
- wypowiada się w sposób uporządkowany: opowiada zdarzenia w porządku chronologicznym, streszcza utwory fabularne, zdaje relację z wydarzenia;
- opisuje obraz, ilustrację, plakat oraz przedmiot, miejsce, stosując słownictwo określające umiejscowienie w przestrzeni; krótko, ale w sposób uporządkowany opisuje postać, zwierzę, przedmiot;
- recytuje utwory poetyckie, oddając ich ogólny nastrój i sens;
- wygłasza krótkie przemówienie na tematy związane z codziennym życiem i bieżącym materiałem lekcyjnym;

- stosuje zasady poprawnej wymowy i akcentowania wyrazów rodzimych;
- składa życzenia, tworzy krótką wypowiedź o cechach instrukcji, np. zasady gry;
- wskazuje wyrazy o znaczeniu dosłownym i metaforycznym;
- dobiera wyrazy bliskoznaczne i przeciwstawne, z reguły stosuje poprawne związki wyrazowe;
- świadomie posługuje się pozawerbalnymi środkami wypowiedzi (mimiką, gestem);
- formułuje tezę i podaje do niej proste argumenty i przykłady, logicznie uzasadnia swoją opinię.

pisanie

- stosuje wielką literę na początku wypowiedzenia i odpowiednie znaki interpunkcyjne na jego końcu, stosuje podstawowe reguły interpunkcyjne dotyczące użycia przecinka (np. przy wymienianiu, przed niektórymi spójnikami, przecinek w zdaniu złożonym), dwukropka, myślnika (również w zapisie dialogu), nawiasu; próbuje stosować w zdaniu średnik, bezbłędnie dzieli wyrazy na sylaby, przenosi wyraz do następnego wersu, stosuje cudzysłów;
- poprawnie zapisuje głoski miękkie, zna i stosuje podstawowe zasady ortografii dotyczące pisowni ó–u, rz–ż, ch–h, pisowni cząstki -by z czasownikami;
- potrafi wymienić najważniejsze wyjątki od poznanych reguł ortograficznych;
- odróżnia nazwy własne od pospolitych i potrafi zastosować odpowiednie zasady dotyczące pisowni wielką literą;
- potrafi wymienić spójniki, przed którymi stawia się przecinek / nie stawia się przecinka, stara się stosować tę wiedzę w praktyce, często poprawnie oddziela przecinkiem zdania składowe w zdaniu złożonym;
- zna zasady dotyczące pisowni przymiotników złożonych;
- zna i stosuje większość podstawowych zasad układu graficznego oraz zapisuje uwzględniając je: list (w tym oficjalny), kilkuzdaniowy wywiad, plan wypowiedzi ramowy i szczegółowy (z pomocą nauczyciela), ogłoszenie, zaproszenie, instrukcję, przepis kulinarny, kartkę z dziennika, pamiętnika notatki biograficznej (np. w tabeli), streszczenie, sprawozdanie, ogłoszenie, zaproszenie, instrukcję, proste, krótkie streszczenie, sprawozdanie (z wydarzenia i z pomocą nauczyciela z filmu, spektaklu,), życzenia, podziękowanie, dedykację;
- układa opowiadanie odtwórcze i twórcze, zachowując właściwą kolejność zdarzeń;
- pisze krótki, logiczny tekst argumentacyjny;

- sporządza schematyczną charakterystykę postaci rzeczywistej i bohatera literackiego, pisze opis przeżyć z wykorzystaniem słownictwa z lekcji;
- tworzy na ogół poprawny opis obrazu, rzeźby i plakatu, stosując słownictwo określające umiejscowienie w przestrzeni, ich wygląd (kolor, kształt itp.);
- w dłuższych formach wypowiedzi stosuje co najmniej trzy akapity jako znak logicznego wyodrębnienia fragmentów wypowiedzi (wstęp, rozwinięcie, zakończenie);
- na ogół zachowuje estetykę zapisu wypowiedzi;
- konstruuje i zapisuje kilkuzdaniowe wypowiedzi poprawne pod względem logiczno-składniowym i na ogół poprawne pod względem językowym;
- używa wypowiedzi pojedynczych i złożonych;
- w zależności od adresata i sytuacji świadomie dobiera wypowiedzenia oznajmujące, pytające i rozkazujące;
- udziela odpowiedzi w formie zdań złożonych;
- stara się dostrzegać błędy ortograficzne i interpunkcyjne w tworzonej wypowiedzi i je poprawiać;
- wyszukuje cytaty i zapisuje je w cudzysłowie, potrafi wprowadzić je w tekst;
- dobiera argumenty i przykłady do tezy, rozróżnia argumenty odnoszące się do faktów i logiki oraz odwołujące się do emocji.

III. Kształcenie językowe

- stosuje wiedzę językową w zakresie:
  - słownictwa – wykorzystuje zdrobnienia, wyrazy wieloznaczne, bliskoznaczne (synonimy) i przeciwstawne (antonimy) w tworzonej wypowiedzi, tworzy poprawne związki wyrazowe, wyjaśnia znaczenie znanych związków frazeologicznych, przysłów, odróżnia słownictwo wartościujące i opisujące;
  - składni – konstruuje typowe i proste zdania pojedyncze nierozwinięte i rozwinięte i rozpoznaje je na typowych przykładach; konstruuje wypowiedzenia złożone współrzędnie, podrzędnie i równoważniki zdań, używa różnych typów wypowiedzi: oznajmujących, rozkazujących, pytających, wykrzyknikowych, neutralnych; wskazuje podmiot (np. wyrażony rzeczownikiem, zaimkiem, podmiot domyślny) i orzeczenie czasownikowe i imienne; podaje przykłady zdań, w których podmiot jest wyrażony inną częścią mowy; podaje przykładowe wyrazy, które budują zdanie bezpodmiotowe, i przykłady takich zdań; rozpoznaje w zdaniach z lekcji pozostałe części zdania: przydawkę, dopełnienie, okolicznik (i jego niektóre rodzaje, np. czasu, miejsca,

- sposobu) i podaje pytania, na które odpowiadają; łączy w związki wyrazowe wyrazy w zdaniu; rozpoznaje określenia rzeczownika i czasownika; konstruuje wykres krótkiego, prostego zdania pojedynczego; wyjaśnia pojęcia związek wyrazowy, wyraz nadrzędny, wyraz podrzędny, grupa podmiotu, grupa orzeczenia, wskazuje je na typowych, prostych przykładach, sporządza wykres typowego zdania złożonego;
- fleksji – rozpoznaje i odmienia typowe rzeczowniki własne i pospolite, a także niektóre rzeczowniki o nietypowej odmianie, czasowniki, przymiotniki; rozpoznaje i z reguły poprawnie odmienia liczebniki, zaimki, określa formę czasownika: osobę, liczbę, tryb, aspekt (dokonany, niedokonany), stronę; z niewielką pomocą nauczyciela przekształca czasowniki: w stronie czynnej, biernej, zwrotnej, w różnych trybach, aspektach; rozpoznaje i nazywa na typowych przykładach typy liczebników; podaje przykłady różnych typów zaimków i wyjaśnia ich funkcję; oddziela temat od końcówki w rzeczownikach znanych z lekcji, wskazuje oboczności w typowych wyrazach odmiennych; odmienia i stopniuje przymiotniki, nazywa rodzaje stopniowania; rozpoznaje przysłówki i stopniuje je, nazywając rodzaj stopniowania; podaje przykłady przysłówków odprzymiotnikowych i niepochozących od przymiotnika; rozpoznaje typowe przyimki (i wyrażenia przyimkowe), używa przyimków do określenia relacji czasowych i przestrzennych; na ogół poprawnie zapisuje czasowniki z częstką -by; rozpoznaje nieosobowe formy czasownika; stosuje wykrzykniki i partykuły; rozpoznaje najczęstsze zaimki i spójniki w tekście; poprawnie odmienia omówione na lekcji wyrazy o nietypowej odmianie, w tym czasownik typu „wziąć”;
  - fonetyki – zna alfabet, wyjaśnia różnicę między głoską a literą, dzieli wyrazy na głoski, litery i sylaby; dzieli głoski na twarde i miękkie, dźwięczne i bezdźwięczne, ustne i nosowe i potrafi je nazywać; wykorzystuje wiedzę na temat rozbieżności między mową a pismem do poprawnego zapisywania wyrazów; zna i stosuje podstawowe reguły akcentowania wyrazów w języku polskim, stara się je stosować.

Ocenę **DOBRA** otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania kryterialne na ocenę dostateczną oraz:

I. Kształcenie literackie i kulturowe

słuchanie

- koncentruje uwagę podczas słuchania dłuższych wypowiedzi innych, a zwłaszcza odtwarzanych utworów;
- wybiera potrzebne informacje z wysłuchanego tekstu, tworzy notatkę w formie tabeli,

schematu, punktów, kilkudzaniowej wypowiedzi; formułuje pytania i rozpoznaje nastrój słuchanych komunikatów;

- odróżnia informacje ważne od mniej ważnych;
- na podstawie słuchanego tekstu tworzy samodzielną notatkę: pisze plan, formułuje pytania
- właściwie odbiera intencje nadawcy komunikatu;
- odczytuje przenośny sens wysłuchanych utworów poetyckich i prozatorskich.

czytanie

- identyfikuje i krótko charakteryzuje nadawcę i odbiorcę wypowiedzi w tekstach literackich
- rozpoznaje dosłowne i symboliczne intencje nadawcy;
- przytacza informacje zawarte w tekście, wyszukuje w wypowiedzi informacje wyrażone pośrednio;
- oddziela informacje ważne od drugorzędnych, fakt od opinii;
- omawia temat i główną myśl na poziomie dosłownym, z niewielką pomocą nauczyciela omawia je na poziomie przenośnym;
- czyta teksty płynnie i poprawnie pod względem artykulacyjnym, stara się je interpretować głosowo;
- głośno czyta utwory, uwzględniając zasady poprawnej artykulacji, akcentowania i intonacji;
- wskazuje części składowe wypowiedzi: tytuł, śródtytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie, rozumie ich funkcję;
- wskazuje typowe elementy konstrukcyjne i stylistyczne w zaproszeniach, życzeniach, ogłoszeniach, instrukcjach, przepisach, listach (w tym oficjalnych), dziennikach, pamiętnikach, relacjach, dedykacjach, podziękowaniach;
- wybiera i wykorzystuje informacje z instrukcji, tabeli, notatki, schematu, cytatów
- wskazuje przenośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi oraz samodzielnie tłumaczy przenośne znaczenie wybranych wyrazów, związków wyrazów w wypowiedzi

docieranie do informacji – samokształcenie

- sprawdza pisownię wyrazu w słowniku ortograficznym, wybiera informacje z różnych źródeł, np. czasopism, stron internetowych; korzysta w razie potrzeby ze słownika języka polskiego, słownika wyrazów obcych, słownika frazeologicznego; samodzielnie korzysta ze słowników wyrazów bliskoznacznych, poprawnej polszczyzny, encyklopedii;
- potrafi znaleźć informacje w słowniku bohaterów literackich i innych słownikach;
- rozwija umiejętności efektywnego posługiwania się technologią informacyjną oraz

zasobami internetowymi i wykorzystuje te umiejętności do znalezienia potrzebnych mu informacji;

- rozwija umiejętność krytycznej oceny pozyskanych informacji;
- zna i regularnie stosuje zasady korzystania z zasobów bibliotecznych (np. w bibliotekach szkolnych oraz on-line).

analizowanie i interpretowanie tekstów kultury

- nazywa i uzasadnia swoje reakcje czytelnicze, określa tematykę i problematykę utworu;
- odnajduje w utworze poetyckim epitet, porównanie, przenośnię, uosobienie, ożywienie, wyrazy dźwiękonaśladowcze, apostrofę, powtórzenia, zdrobnienia, zgrubienia, obrazy poetyckie, anaforę, pytanie retoryczne, przeważnie objaśnia ich znaczenie;
- rozpoznaje autora, adresata i bohatera wiersza, opisuje cechy podmiotu lirycznego (w tym zbiorowego);
- wskazuje cechy wyróżniające teksty artystyczne (poetyckie i prozatorskie) oraz użytkowe, rozpoznaje tekst publicystyczny informacyjny, reklamowy i rozumie ich funkcje;
- analizuje elementy świata przedstawionego w utworze epickim, takie jak: czas i miejsce wydarzeń, akcja, fabuła, wątek (główny i poboczny), wydarzenia, punkt kulminacyjny, bohater (pozytywny – negatywny, główny, drugoplanowy, epizodyczny, tytułowy);
- rozumie rolę osoby mówiącej w tekście (narrator), rozpoznaje narratora pierwszo- i trzecioosobowego i określa jego cechy;
- odróżnia dialog od monologu, rozumie ich funkcje w utworze;
- identyfikuje mit, bajkę, hymn, przypowieść, legendę i nowelę, dziennik, pamiętnik, powieść, wskazuje ich cechy, zna gatunki powieści (obyczajowa, fantastycznonaukowa, fantasy, historyczna, przygodowa), podaje ich cechy, przyporządkowuje je do konkretnych utworów;
- przytacza i parafrazuje morał bajki, odczytuje przesłanie przypowieści
- rozumie podstawową funkcję wersu, zwrotki, rymu (dokładny – niedokładny), refrenu, liczby sylab w wersie, samodzielnie wskazuje w wierszu wyżej wymienione elementy
- rozpoznaje wiersz biały;
- wyodrębnia słuchowisko, plakat społeczny, przedstawienie i film spośród innych przekazów i tekstów kultury, interpretuje je na poziomie dosłownym i z niewielką pomocą nauczyciela interpretuje go na poziomie przenośnym;
- odczytuje komiks i podaje jego cechy;
- używa pojęć: gra aktorska, reżyser, adaptacja, antrakt, scenografia, ekranizacja, kadr,

ujęcie, efekty specjalne, audycja, a także zna odmiany filmu, wyodrębnia elementy dzieła filmowego i telewizyjnego, odróżnia różne gatunki filmowe, wskazuje cechy charakterystyczne przekazów audiowizualnych (filmu, programu informacyjnego, programu rozrywkowego), omawia różnice między tekstem literackim a jego adaptacją;

- świadomie i z uwagą odbiera filmy, koncerty, spektakle, programy radiowe i telewizyjne, zwłaszcza adresowane do dzieci i młodzieży, wyraża i uzasadnia opinię na ich temat;
- charakteryzuje komiks jako tekst kultury, wskazuje charakterystyczne dla niego cechy;
- charakteryzuje i ocenia bohaterów oraz ich postawy i doświadczenia, odnosi postawy i doświadczenia bohaterów do własnych przeżyć;
- rozumie i wyjaśnia pojęcie fikcji literackiej, odszukuje w utworze elementy prawdziwe, prawdopodobne (realistyczne) i fantastyczne;
- odczytuje sens utworów na poziomie semantycznym (dosłownym), a z niewielką pomocą na poziomie przenośnym, wyszukuje informacje wyrażone wprost i pośrednio.

II. Tworzenie wypowiedzi

mówienie

- przedstawia własne, logiczne zdanie w rozmowie, stosując się do reguł grzecznościowych, używa odpowiednich konstrukcji składniowych (np. trybu przypuszczającego lub zdań pytających) podczas rozmowy z osobą dorosłą i rówieśnikiem, a także w różnych sytuacjach oficjalnych i nieoficjalnych, buduje kontakt ze słuchaczem np. za pomocą apostrof, wypowiedzi nacechowanych emocjonalnie, wykrzyknień;
- dostosowuje wypowiedź do adresata i sytuacji (np. oficjalnej i nieoficjalnej), świadomie dobiera różne typy wypowiedzi prostych i rozwiniętych, wypowiedzenia oznajmujące, pytające i rozkazujące, świadomie dobiera intonację zdaniową;
- formułuje przemyślane pytania otwarte i zamknięte, udziela odpowiedzi w formie krótkiej, sensownej wypowiedzi;
- łączy za pomocą odpowiednich spójników i przyimków współrzędne i podrzędne związki wyrazowe w zdaniu;
- wypowiada się w roli świadka i uczestnika zdarzeń;
- stosuje poprawne formy gramatyczne odmiennych części mowy;
- gromadzi wyrazy określające i nazywające, np. cechy wyglądu i charakteru;
- wypowiada się logicznie i w sposób uporządkowany na tematy związane z otaczającą rzeczywistością, lekturą, tekstem poetyckim, filmem itp.: opowiada zdarzenia w porządku chronologicznym, poprawnie streszcza utwory fabularne, świadomie wykorzystuje

wyrazy określające następstwo czasowe;

- aktywnie uczestniczy w rozmowie o lekturze, filmie czy codziennych sytuacjach;
- w sposób logiczny i uporządkowany opisuje przedmiot, miejsce, krajobraz, postać, zwierzę, przedmiot, przeżycia, obraz, ilustrację, plakat, stosując właściwe tematowi słownictwo, jak i słownictwo służące do formułowania ocen, opinii, emocji oraz słownictwo opisujące;
- wygłasza z pamięci teksty poetyckie, posługując się pauzą, barwą głosu;
- wygłasza przygotowane wcześniej przemówienie, dbając o dobór argumentów, środków stylistycznych, tembru głosu;
- świadomie posługuje się pozawerbalnymi środkami wypowiedzi (mimiką, gestem);
- stosuje się do zasad właściwego akcentowania wyrazów i intonowania wypowiedzeń;
- składa życzenia, tworzy wypowiedź o cechach instrukcji, np. zasady gry;
- objaśnia znaczenia dosłowne i metaforyczne wyrazów;
- dobiera i stosuje w swoich wypowiedziach wyrazy bliskoznaczne (synonimy); i przeciwstawne (antonimy) oraz poprawne związki wyrazowe;
- formułuje tezę, podaje do niej argumenty i przykłady, odróżnia argumenty odnoszące się do faktów i logiki oraz odwołujące się do emocji, potrafi zabrać głos w dyskusji, zaprezentować i logicznie uzasadnić swoją opinię, wie, czym jest perswazja, i potrafi na nią odpowiednio zareagować.

pisanie

- stosuje wielką literę na początku wypowiedzenia i odpowiednie znaki interpunkcyjne na jego końcu, stosuje w swoich pracach podstawowe reguły interpunkcyjne dotyczące przecinka (np. przy wymienianiu oraz przed zaimkami, przecinek w zdaniu złożonym), dwukropka, myślnika, średnika, nawiasu, bezbłędnie dzieli wyrazy na sylaby, przenosi wyraz do następnego wersu, stosuje cudzysłów;
- poprawnie zapisuje głoski miękkie, zna i stosuje poznane zasady ortografii dotyczące pisowni ó–u, rz–ż, ch–h, cząstki -by z czasownikami;
- zna i stosuje najczęstsze wyjątki od poznanych reguł ortograficznych;
- odróżnia nazwy własne od pospolitych i stosuje zasady dotyczące pisowni wielką literą;
- wymienia spójniki, przed którymi stawia się przecinek / nie stawia się przecinka, stosuje tę wiedzę w praktyce, oddziela przecinkiem zdania składowe w zdaniu złożonym;
- zna i stara się stosować zasady zapisu przymiotników złożonych;
- zna i stosuje zasady układu graficznego i uwzględnia wszystkie niezbędne elementy

następujących form wypowiedzi: list (w tym oficjalny), wywiad, ramowy i szczegółowy plan wypowiedzi, ogłoszenie, zaproszenie, instrukcja, przepis kulinarny, dziennik, pamiętnik, streszczenie, scenariusz filmowy, sprawozdanie (z filmu, spektaklu, wydarzenia), życzenia, dedykacja, podziękowanie;

- układa spójne, uporządkowane pod względem chronologicznym poprawnie skomponowane opowiadanie odtwórcze/twórcze, stara się, aby było wierne utworowi/pomysłowe, streszcza utwory fabularne, świadomie wykorzystuje wyrazy określające następstwo czasowe, zwłaszcza przysłowki, przyimki i wyrażenia przyimkowe; opowiada z perspektywy świadka i uczestnika zdarzeń;
- pisze poprawne: tekst argumentacyjny, charakterystykę postaci rzeczywistej i bohatera literackiego, opis przeżyć wewnętrznych;
- w dłuższych wypowiedziach pisemnych stosuje akapity jako znak logicznego wyodrębnienia fragmentów wypowiedzi;
- w sposób uporządkowany opisuje obraz, ilustrację, plakat, rzeźbę, stosując słownictwo opisujące oraz służące do formułowania ocen i opinii, emocji;
- zachowuje estetykę zapisu wypowiedzi;
- w wypowiedziach związanych z lekturą, filmem czy codziennymi sytuacjami łączy za pomocą odpowiednich spójników i przyimków współrzędne i podrzędne związki wyrazowe i stosuje się do zasad interpunkcji;
- w wypowiedziach stosuje poprawne formy gramatyczne rzeczownika, przymiotnika, liczebnika i czasownika we wszystkich trybach;
- w wypowiedziach gromadzi wyrazy określające i nazywające cechy np. charakteru na podstawie zachowań i postaw;
- dostrzega błędy ortograficzne i interpunkcyjne w tworzonej wypowiedzi i je poprawia;
- sprawnie wyszukuje cytaty, zapisuje je w cudzysłowie i wprowadza do swojego tekstu ;
- formułuje tezę, dobiera argumenty i przykłady, zarówno odnoszące się do faktów i logiki, jak i odwołujące się do emocji.

III. Kształcenie językowe

- umiejętnie stosuje wiedzę językową w zakresie:
  - słownictwa – wzbogaca tworzony tekst np. zdrobnieniami, zgrubieniami, synonimami, przeciwstawnymi (antonimami), wieloznacznymi; w wypowiedziach operuje związkami frazeologicznymi, przysłowiami, słownictwem wartościującym i opisującym;
  - składni – rozpoznaje i stosuje różnorodne typy zdań: pojedynczych i złożonych oraz

- równoważniki zdań; celowo używa różnych typów wypowiedzi: pytających, oznajmujących, rozkazujących, wykrzyknikowych, neutralnych, w zależności od sytuacji komunikacyjnej; wskazuje podmiot (wyrażony rzeczownikiem i innymi częściami mowy, podmiot domyślny, a w omówionych na lekcji przykładach wskazuje podmiot w dopełniaczu i zdania bezpodmiotowe), odszukuje w zdaniach orzeczenie czasownikowe i imienne; rozpoznaje pozostałe części zdania: przydawkę, dopełnienie, okolicznik (na typowych przykładach – okolicznik czasu, miejsca, sposobu, stopnia, celu, przyczyny, przyzwolenia) i podaje pytania, na które odpowiadają; buduje spójne zdania pojedyncze, w których poprawnie łączy w związki wszystkie wyrazy; wzbogaca zdania, dodając przydawki, dopełnienia (bliższe i dalsze) i okoliczniki; poprawnie rozpoznaje związki wyrazów w zdaniu i wyrazy pozostające poza związkami zdania, tworzy wykres zdania pojedynczego i odszukuje w zdaniu związki wyrazowe (główny i poboczne), odszukuje w związkach wyrazowych wyraz nadrzędny, podrzędny, wyrazy równorzędne (szereg); wskazuje w zdaniach związek główny i związki poboczne, grupę podmiotu i grupę orzeczenia; stosuje się do zasad poprawnej interpunkcji; rozpoznaje zdanie złożone współrzędnie i podrzędnie; sporządza wykres zdania złożonego;
- fleksji – rozpoznaje i najczęściej poprawnie odmienia rzeczowniki o typowej i nietypowej odmianie znane z lekcji; rozpoznaje i poprawnie odmienia czasowniki; rozumie konstrukcje strony czynnej, biernej, zwrotnej; rozpoznaje czasowniki nieprzechodnie; przekształca czasowniki w różnych formach (strona, aspekt, tryb); rozpoznaje formy nieosobowe czasownika; odmienia czasowniki typu „wziąć”; rozpoznaje, odmienia i stopniuje przymiotniki, wskazując sposób stopniowania; rozpoznaje i odmienia liczebniki; określa rodzaje liczebników, zaimków (określa ich formę, przeważnie poprawnie wskazuje zaimki w tekście, nazywa ich rodzaje, wyjaśnia ich funkcję i stosuje je w celu uniknięcia powtórzeń, poprawnie używa krótszych i dłuższych form zaimków); wskazuje przyimek (i wyrażenie przyimkowe), partykułę, wykrzyknik, spójnik, rozumie ich funkcję i podaje ich przykłady, poprawnie zapisuje większość przyimków złożonych; używa odmiennych części mowy w poprawnych formach; oddziela temat od końcówki, wskazuje i wyjaśnia oboczności; wskazuje temat główny i tematy oboczne oraz oboczności samogłoskowe, spółgłoskowe;
  - fonetyki – stosuje wiadomości z zakresu podziału wyrazów na litery, głoski i sylaby, a także różnic między pisownią a wymową w poprawnym ich zapisie; bezbłędnie dzieli głoski na ustne, nosowe, twarde, miękkie, dźwięczne i bezdźwięczne; dzieli na głoski wyrazy

ze spółgłoskami miękkimi, np. ń – ni-s – ni-o, zna i stosuje reguły akcentowania wyrazów w języku polskim.

Ocenę **BARDZO DOBRĄ** otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania kryterialne na ocenę dobrą oraz:

I. Kształcenie literackie i kulturowe

słuchanie

- przekazuje treść wysłuchanych wypowiedzi, rozumie ich wydźwięk;
- wybiera różnorodne informacje z wysłuchanego tekstu, tworzy notatkę w formie dostosowanej do potrzeb (np. plan, tabela, schemat, kilkudzaniowa wypowiedź), rozpoznaje nastrój i nazywa intencje nadawcy komunikatu;
- swobodnie odczytuje nastrój, intencje i przenośny sens wysłuchanych utworów poetyckich i prozatorskich;
- wyraża spójne zdanie na temat wysłuchanego komunikatu.

czytanie

- samodzielnie charakteryzuje nadawcę i odbiorcę wypowiedzi w tekstach literackich i nieliterackich;
- samodzielnie wyjaśnia dosłowne i symboliczne intencje nadawcy;
- przytacza i wyjaśnia informacje w tekście, wyszukuje w wypowiedzi informacje wyrażone pośrednio i wykorzystuje je w wypowiedzi np. opisującej lub oceniającej postać fikcyjną lub rzeczywistą;
- oddziela informacje ważne od drugorzędnych, fakty od opinii i wykorzystuje je w odczytywaniu znaczeń dosłownych i przenośnych;
- omawia temat i główną myśl tekstu na poziomie dosłownym i przenośnym;
- czyta teksty płynnie i poprawnie pod względem artykulacyjnym, interpretuje je głosowo, zwracając uwagę np. na wyrażane emocje i interpunkcję;
- głośno czyta utwory, wykorzystując umiejętność poprawnej artykulacji i intonacji, aby oddać sens i nastrój odczytywanego tekstu; poprawnie akcentuje wyrazy, również te, które w języku polskim akcentuje się nietypowo;
- ma świadomość konstrukcji wypowiedzi rozumie funkcje takich części składowych wypowiedzi, jak tytuł, śródtytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie;
- poprawnie oddziela fakty od opinii w dłuższych tekstach i informacje ważne od drugorzędnych ;

- wskazuje typowe elementy konstrukcyjne i stylistyczne w życzeniach, ogłoszeniach, instrukcjach, przepisach, listach oficjalnych, dziennikach i pamiętnikach, dedykacjach, podziękowaniach;
- odczytuje i twórczo wykorzystuje treści zawarte w artykule, instrukcji, przepisie, tabeli, schemacie i notatce, swobodnie posługuje się cytatami w mowie i piśmie;
- wskazuje i odczytuje przerośnięte znaczenie wyrazów w wypowiedzi.

docieranie do informacji – samokształcenie

- wybiera informacje wyrażone pośrednio w różnych źródłach, np. czasopismach, stronach internetowych; konfrontuje je z innymi źródłami;
- świadomie używa słowników: ortograficznego, języka polskiego, wyrazów obcych, wyrazów bliskoznacznych, poprawnej polszczyzny, frazeologicznego, bohaterów literackich i innych słowników i encyklopedii dla wzbogacenia warstwy językowej tekstu oraz jego treści;
- rozwija umiejętności efektywnego posługiwania się technologią informacyjną oraz zasobami internetowymi i wykorzystuje te umiejętności do rozwijania własnych zainteresowań;
- systematycznie rozwija umiejętność krytycznej oceny pozyskanych informacji;
- zna i stosuje zasady korzystania z zasobów bibliotecznych (papierowych oraz on-line), korzysta z nich z własnej inicjatywy.

analizowanie i interpretowanie tekstów kultury

- samodzielnie i poprawnie opowiada o swoich reakcjach i refleksjach czytelniczych, nazywa je, uzasadnia; ocenia i opisuje utwór, konfrontuje swoje reakcje czytelnicze z reakcjami innych odbiorców, samodzielnie mówi o tematyce czytanego utworu i zauważa jego złożoną problematykę;
- odnajduje w utworze poetyckim epitet, porównanie, przenośnię, uosobienie, ożywienie, wyrazy dźwiękonaśladowcze, apostrofę, powtórzenia, zdrobnienia, zgrubienia, obrazy poetyckie, anaforę, pytanie retoryczne, objaśnia ich funkcję i znaczenie przerośnięte;
- rozpoznaje autora, adresata i bohatera wiersza, nigdy nie utożsamiając ich ze sobą;
- wykorzystuje wiedzę na temat podmiotu lirycznego (w tym zbiorowego), adresata i bohatera wiersza do interpretacji utworu;
- wnikliwie omawia obrazy poetyckie w wierszu;
- szczegółowo omawia cechy wyróżniające teksty artystyczne (poetyckie i prozatorskie) oraz użytkowe, publicystyczne informacyjne, reklamowe;
- płynnie objaśnia funkcję analizowanych elementów świata przedstawionego w utworze epickim, takich jak czas i miejsce wydarzeń, narrator (pierwszo- i trzecioosobowy), akcja,

fabuła, wątek (główny i poboczny), wydarzenia, punkt kulminacyjny, zwrot akcji, bohater (pozytywny – negatywny, główny, drugoplanowy, epizodyczny, tytułowy, zbiorowy);

- odróżnia dialog od monologu, rozumie ich funkcje w utworze;
- biegle identyfikuje mit, bajkę, przypowieść, legendę i nowelę, dziennik, pamiętnik, powieść, szczegółowo omawia ich cechy, swobodnie omawia cechy różnych gatunków powieści (obyczajowej, fantastycznonaukowej, fantasy, historycznej, przygodowej) i potrafi odnieść je do lektur;
- objaśnia morał bajki na poziomie dosłownym i symbolicznym, odczytuje dosłowne i symboliczne przesłanie przypowieści;
- płynnie operuje pojęciami: wers, zwrotka, rym (dokładny – niedokładny, układ rymów), refren, liczba sylab w wersie, samodzielnie omawia funkcję tych elementów w wierszu;
- rozpoznaje wiersz biały;
- wyodrębnia słuchowisko, plakat społeczny, przedstawienie, film, program telewizyjny (informacyjny, rozrywkowy, publicystyczny, edukacyjny) spośród innych przekazów i tekstów kultury, interpretuje je na poziomie dosłownym i przenośnym;
- swobodnie używa pojęć z zakresu teatru, filmu i radia, m.in. gra aktorska, rola, reżyser, scenariusz, scenarzysta, scenografia, scenograf, adaptacja (filmowa, muzyczna, radiowa, teatralna), ekranizacja, kadr, ujęcie (i jego rodzaje), anrakt, słuchowisko, efekty specjalne, montaż; wyróżnia wśród przekazów audiowizualnych słuchowiska i różne gatunki filmowe, swobodnie wskazuje cechy charakterystyczne przekazów audiowizualnych (filmu, programu informacyjnego, programu rozrywkowego), omawia i refleksyjnie ocenia różnorakie różnice między tekstem literackim a jego adaptacją;
- świadomie odbiera filmy, koncerty, spektakle, programy radiowe i telewizyjne, zwłaszcza adresowane do dzieci i młodzieży, potrafi samodzielnie wybrać spośród nich wartościową i interesującą dla niego ofertę, a także wyrazić przemyślaną opinię na ich temat;
- charakteryzuje komiks jako tekst kultury, wskazuje charakterystyczne dla niego cechy;
- charakteryzuje i ocenia bohaterów oraz ich doświadczenia i postawy odnoszące się do różnych wartości, konfrontuje sytuację bohaterów z własnymi doświadczeniami i doświadczeniami innych bohaterów literackich;
- rozumie i wyjaśnia pojęcie fikcji literackiej prawdopodobnej i fantastycznej, sprawnie odszukuje i objaśnia w utworze elementy prawdziwe, prawdopodobne (realistyczne) i fantastyczne;
- samodzielnie i poprawnie odczytuje sens utworów na poziomie semantycznym

i przenośnym, poprawnie wyszukuje informacje wyrażone wprost i pośrednio.

II. Tworzenie wypowiedzi

mówienie

- uzasadnia własne zdanie w rozmowie, podaje odpowiednie przykłady, stosuje się do reguł grzecznościowych, świadomie używa odpowiednich konstrukcji składniowych (np. trybu przypuszczającego lub zdań pytających) podczas rozmowy z osobą dorosłą i rówieśnikiem, a także w różnorodnych sytuacjach oficjalnych i nieoficjalnych, sprawnie buduje i podtrzymuje kontakt ze słuchaczem, stosując apostrofy, wypowiedzi nacechowane emocjonalnie, wykrzyknienia itd.;
- płynnie dostosowuje wypowiedź do adresata i sytuacji (np. oficjalnej i nieoficjalnej), świadomie dobiera różne typy wypowiedzi prostych i rozwiniętych, wypowiedzenia oznajmujące, pytające i rozkazujące;
- rozpoczyna i podtrzymuje rozmowę na temat lektury czy dzieła filmowego;
- formułuje trafne, ciekawe pytania, udziela wyczerpujących wypowiedzi poprawnych pod względem konstrukcyjnym i stylistycznym, świadomie dobiera intonację zdaniową;
- poprawnie stosuje formy czasownika w różnych trybach, w zależności od kontekstu i adresata wypowiedzi;
- w rozmowie związanej z lekturą, filmem czy codziennymi sytuacjami stosuje poprawny język, bogate słownictwo oraz frazeologizmy i przysłowia związane z omawianą tematyką;
- w sposób przemyślany i uporządkowany opisuje przedmiot, miejsce, krajobraz, postać, zwierzę, obraz, ilustrację, plakat, stosując bogate i właściwe tematowi słownictwo oraz służące do formułowania ocen, opinii, emocji;
- zaznacza akcenty logiczne, stosuje pauzy, dostosowuje tempo recytacji do treści wygłaszanych z pamięci lub recytowanych utworów;
- wygłasza ciekawe, przekonujące, logiczne przemówienie, dbając o dobór najważniejszych argumentów, środków stylistycznych, tembru głosu;
- interpretuje przenośne treści utworów poetyckich przewidzianych w programie nauczania;
- swobodnie dobiera i stosuje w swoich wypowiedziach wyrazy bliskoznaczne i przeciwstawne oraz poprawne związki wyrazowe;
- świadomie wzbogaca komunikat pozawerbalnymi środkami wypowiedzi;
- stosuje się do zasad właściwego akcentowania wyrazów i intonowania wypowiedzi;
- składa pomysłowe życzenia, podziękowanie, tworzy precyzyjną wypowiedź o cechach instrukcji, np. zasady gry;

- dokonuje samokrytyki wypowiedzi i doskonali ją pod względem konstrukcji i języka;
- formułuje tezę, podaje przekonujące, przemyślane argumenty i przykłady, świadomie używa argumentów odnoszących się do faktów i logiki oraz odwołujących się do emocji, bierze czynny udział w dyskusji, przedstawiając przemyślane stanowisko i logicznie, wyczerpująco je uzasadnia, rozumie funkcję perswazji w wypowiedzi.

pisanie

- stosuje wielką literę na początku wypowiedzenia i odpowiednie znaki interpunkcyjne na jego końcu, systematycznie stosuje poznane reguły interpunkcyjne, bezbłędnie stosuje w swoich pracach dwukropek, myślnik (również w zapisie dialogu), wielokropek, średnik, nawias, dzieli wyrazy na sylaby, przenosi wyraz do następnego wersu, stosuje cudzysłów w tytułach, cytatach i w przypadku ironii;
- komponuje poprawne pod względem ortograficznym, interpunkcyjnym, fleksyjnym, składniowym wypowiedzi o przejrzystej, logicznej kompozycji z uwzględnieniem akapitów, płynnie stosuje wszystkie poznane reguły ortograficzne, zna i stosuje wyjątki od nich;
- odróżnia nazwy własne od pospolitych i bezbłędnie stosuje zasady dotyczące pisowni wielką literą;
- bezbłędnie wymienia spójniki, przed którymi stawia się przecinek/nie stawia się przecinka, nawykowo stosuje tę wiedzę w praktyce, poprawnie oddziela przecinkiem zdania składowe w zdaniu złożonym (również o skomplikowanej budowie);
- zna zasady zapisu przymiotników złożonych, stosuje się do nich;
- pisze bezbłędnie pod względem kompozycyjnym i treściowym list oficjalny i nieoficjalny, ramowy i szczegółowy plan wypowiedzi, ogłoszenie, zaproszenie, instrukcję, przepis kulinarny, streszczenie, wywiad, kartkę z dziennika i pamiętnika, notatkę (w różnych formach) i streszczenie, pomysłowe życzenia, dedykację, podziękowanie, sprawozdanie (z filmu, spektaklu, wydarzenia), relację, scenariusz filmowy; dba o ciekawą formę swojego tekstu i/lub rzetelność zawartych w nim informacji;
- układa rozbudowane fabularnie, pomysłowe, wyczerpujące, poprawnie skomponowane opowiadanie odtwórcze/twórcze, list i dziennik z perspektywy bohatera, precyzyjnie streszcza przeczytane utwory literackie, zachowując porządek chronologiczny i uwzględniając hierarchię wydarzeń; redaguje opis przeżyć;
- pisze poprawny, przemyślany, logicznie zbudowany tekst argumentacyjny;
- sporządza samodzielną, wnikliwą charakterystykę postaci rzeczywistej i bohatera literackiego;

- w wypowiedziach pisemnych konsekwentnie stosuje akapity jako znak logicznego wyodrębnienia fragmentów wypowiedzi (m.in. wstęp, rozwinięcie, zakończenie);
- zachowuje estetykę zapisu wypowiedzi, dba, aby zapis jego wypowiedzi ułatwiał jej czytanie odbiorcy;
- tworzy szczegółowy, dobrze skomponowany opis obrazu, rzeźby i plakatu, stosując właściwe danej dziedzinie sztuki nazewnictwo i słownictwo opisujące oraz służące do formułowania ocen i opinii, emocji;
- sporządza poprawny, bogaty leksykalnie opis przeżyć wewnętrznych;
- uzasadnia własne zdanie, podaje odpowiednie przykłady, np. z lektury;
- udziela wyczerpujących wypowiedzi poprawnych pod względem konstrukcyjnym, stylistycznym, ortograficznym;
- w wypowiedziach związanych z lekturą, tekstem poetyckim, filmem czy codziennymi sytuacjami stosuje bogate słownictwo, frazeologizmy, przysłowia związane z omawianą tematyką; jego język jest poprawny;
- dokonuje samodzielnej autokorekty napisanego tekstu pod względem ortograficznym, interpunkcyjnym, stylistycznym i treściowym;
- sprawnie wyszukuje i samodzielnie dobiera cytaty, zapisuje je w cudzysłowie, szczególnie dba o całkowicie wierny zapis cytatu, płynnie wprowadza cytat do własnego tekstu;
- samodzielnie formułuje tezę, przy jej uzasadnianiu płynnie dobiera przekonujące argumenty i przykłady, zarówno odnoszące się do faktów i logiki, jak i odwołujące się do emocji.

III. Kształcenie językowe

- sprawnie stosuje wiedzę językową w zakresie:
  - słownictwa – dba o poprawność słownikową tworzonych wypowiedzi, samodzielnie i swobodnie dobiera zdrobnienia, zgrubienia, synonimy, antonimy, wyrazy wieloznaczne, frazeologizmy, słownictwo wartościujące i opisujące, wzbogacając tekst w zależności od formy wypowiedzi i sytuacji komunikacyjnej;
  - składni – samodzielnie rozpoznaje różne typy zdań pojedynczych (pytające, oznajmujące, rozkazujące, neutralne, wykrzyknikowe, nierozwinięte, rozwinięte), zdania złożone współrzędnie i podrzędnie, równoważniki zdań; wskazuje podmiot (gramatyczny – wyrażony różnymi częściami mowy, a także domyślny, logiczny w dopełniaczu), orzeczenie, (czasownikowe i imienne); rozpoznaje zdania bezpodmiotowe, swobodnie rozpoznaje w zdaniach pozostałe części zdania: przydawkę,

- dopełnienie (bliższe i dalsze), okolicznik (czasu, miejsca, sposobu, stopnia, celu, przyczyny, przyzwolenia); tworzy ciekawe pod względem składniowym wypowiedzi; stosuje się do zasad poprawności logiczno-składniowej; wzbogaca zdania, dodając przydawki, dopełnienia i okoliczniki; swobodnie odszukuje w zdaniu związki wyrazowe (główny i poboczne), odszukuje w związkach wyrazowych wyraz nadrzędny (określający), podrzędny (określany), znajduje wyrazy pozostające poza związkami zdania, wyrazy równorzędne (szereg); odszukuje w zdaniach związek główny i związki poboczne, grupę podmiotu i grupę orzeczenia; dba o poprawne łączenie wyrazów w związki i interpunkcję wypowiedzeń złożonych; bezbłędnie sporządza wykresy prostych i rozbudowanych zdań pojedynczych;
- fleksji – rozpoznaje i swobodnie stosuje w wypowiedziach w poprawnych formach odmienne i nieodmienne części mowy o typowej i nietypowej odmianie przewidziane w programie nauczania; bezbłędnie określa formę odmiennych części mowy, w tym poprawnie rozpoznaje i odmienia rzeczowniki o typowej i nietypowej odmianie (własne, pospolite, konkretne, abstrakcyjne), czasowniki, wskazuje czasowniki przechodnie i nieprzechodnie; bezbłędnie rozpoznaje formy osobowe i nieosobowe czasownika (bezokolicznik, formy zakończone na -no, -to), swobodnie przekształca czasowniki w różnych formach (strona, aspekt, tryb, czas); bezbłędnie rozpoznaje przysłówki odprzymiotnikowe i nie pochodzące od przymiotnika i stopniuje je, nazywając rodzaj stopniowania; rozpoznaje typy liczebników, zaimków, zastępuje rzeczowniki, przymiotniki, przysłówki i liczebniki odpowiednimi zaimkami; bezbłędnie wskazuje przyimek (i wyrażenie przyimkowe), partykułę, wykrzyknik, spójnik, rozumie ich funkcję i swobodnie podaje ich przykłady, poprawnie zapisuje przyimki złożone, swobodnie stosuje krótsze i dłuższe formy zaimków; wykorzystuje wiedzę o obocznościach w odmianie wyrazów do pisowni poprawnej pod względem ortograficznym, bezbłędnie wskazuje i wyjaśnia oboczności, wskazuje temat główny i tematy oboczne oraz oboczności spółgłoskowe i samogłoskowe;
  - fonetyki – biegle stosuje wiadomości z zakresu fonetyki i wykorzystuje je w poprawnym zapisie wyrazów, stosuje w praktyce wszystkie poznane zasady akcentowania wyrazów

Ocenę **CELUJĄCĄ** otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania kryterialne na ocenę bardzo dobrą oraz:

I. Kształcenie literackie i kulturowe

słuchanie

- odczytuje, interpretuje i wyjaśnia przerośny i symboliczny sens wysłuchanych utworów poetyckich i prozatorskich

czytanie

- czyta ze zrozumieniem na poziomie semantycznym i krytycznym, również teksty spoza listy lektur
- wykorzystuje treści zawarte w artykułach, instrukcjach, przepisach, tabelach, schematach i notatkach biograficznych w tworzeniu własnych, samodzielnych wypowiedzi i przemyśleń
- odczytuje głośno i wygłasza z pamięci utwory poetyckie i prozatorskie oraz samodzielnie i w sposób oryginalny je interpretuje

docieranie do informacji – samokształcenie

- wybiera i twórczo wykorzystuje informacje z różnych źródeł (np. czasopism, stron internetowych) we własnych wypowiedziach o charakterze informacyjnym, argumentacyjnym lub oceniającym
- szuka inspiracji do wzbogacenia swoich tekstów w słownikach wyrazów bliskoznacznych, poprawnej polszczyzny, języka polskiego, wyrazów obcych, frazeologicznego itd.; dba o poprawność ortograficzną, językową, merytoryczną, kompozycyjną swoich wypowiedzi, świadomie korzystając z potrzebnych w danej sytuacji słowników i innych materiałów (np. poradników, audycji radiowych i programów telewizyjnych)

analizowanie i interpretowanie tekstów kultury

- porównuje funkcję analizowanych elementów świata przedstawionego w różnych utworach epickich
- wskazuje elementy mitu, bajki, przypowieści, hymnu, legendy itd. w innych tekstach kultury, świadomie odczytuje różne gatunki powieści, rozumie konwencję gatunków mieszanych, zwłaszcza we współczesnych tekstach literatury dziecięcej
- dostrzega różnice między celem programów informacyjnych, rozrywkowych, reklam itp.
- odnosi się do postaw bohaterów fikcyjnych jako nosicieli uniwersalnych postaw i opisuje otaczającą ich rzeczywistość

II. Tworzenie wypowiedzi

mówienie

- z zaangażowaniem inicjuje i aktywnie podtrzymuje rozmowę/dyskusję/polemikę np. na temat przeczytanej lektury/dzieła także spoza kanonu lektur przewidzianych programem nauczania; omawia je w odniesieniu do innych dzieł także spoza kanonu lektur

- interpretuje metaforyczne i symboliczne treści utworów literackich i plastycznych
- polemizuje i przedstawia oryginalne, przemyślane stanowisko, formułuje tezę, na której poparcie podaje różnorodne argumenty odnoszące się do logiki oraz emocji, jego wypowiedzi cechuje szeroka wiedza, wysoka kultura, bogate słownictwo i poszanowanie dla innych stanowisk

pisanie

- tworzy samodzielne wypowiedzi cechujące się ciekawym ujęciem tematu, trafną i celną argumentacją, poprawną konstrukcją oraz właściwym doбором środków językowych
- wykazuje się szczególną dbałością o poprawność ortograficzną, interpunkcyjną, fleksyjną i składniową oraz estetykę zapisu wypowiedzi

III. Kształcenie językowe

- świadomie stosuje wiedzę językową w zakresie treści materiałowych przewidzianych programem nauczania słownictwa, składni, fleksji i fonetyki.

SZCZEGÓŁOWE KRYTERIA OCENIANIA DLA KLASY VII

Ocenę **NIEDOSTATECZNĄ** otrzymuje uczeń, który nie spełnia wymagań kryterialnych na ocenę dopuszczającą.

Ocenę **DOPUSZCZAJĄCĄ** otrzymuje uczeń, który:

I. Kształcenie literackie i kulturowe

słuchanie

- uważnie słucha wypowiedzi kolegów i nauczyciela;
- wyraża prośbę o powtórzenie wypowiedzi;
- słucha nagrania wzorcowej recytacji;
- mówi na temat najważniejszych treści wysłuchanego utworu;
- rozumie polecenia;
- rozpoznaje fragmenty informacyjne i perswazyjne w wysłuchanym tekście;
- rozpoznaje emocje towarzyszące osobie wypowiadającej się.

czytanie

- czyta teksty współczesne i dawne;
- odczytuje tekst literacki i inne dzieła sztuki (np. obraz, rzeźba, grafika) na poziomie dosłownym, na poziomie krytycznym z pomocą nauczyciela i rówieśników określa temat utworu i poruszony problem, odnosi się do wybranych kontekstów, np. biograficznego, historycznego, kulturowego;
- rozpoznaje wypowiedź o charakterze emocjonalnym, argumentacyjnym, wskazuje w tekście argumentacyjnym tezę, argument i przykłady;
- rozpoznaje w tekście najważniejsze informacje, opinię i fakty, rozróżnia fikcję i kłamstwo;
- wie, czym jest perswazja, sugestia, ironia, z pomocą nauczyciela i klasy rozpoznaje aluzję;
- rozróżnia elementy tragizmu i komizmu w dziele literackim;
- wskazuje nadawcę i adresata wypowiedzi;
- dostrzega różne motywy postępowania bohaterów;
- odczytując sens utworu, dostrzega podstawowe wartości, takie jak przyjaźń, wierność, patriotyzm; formułuje wnioski;

- czyta utwory liryczne i zna cechy liryki jako rodzaju literackiego, zna gatunki należące do liryki: sonet, pieśń, tren;
- odróżnia osobę mówiącą w wierszu od autora tekstu, bohatera utworu od podmiotu lirycznego;
- zna podstawowe środki wyrazu artystycznego wypowiedzi, w tym: neologizm, prozaizm, eufemizm, inwokację;
- rozpoznaje obrazy poetyckie w utworze;
- czyta utwory epickie i zna cechy epiki jako rodzaju literackiego, zna gatunki należące do epiki;
- wymienia elementy konstrukcyjne świata przedstawionego w utworze;
- wie, czym się różni fikcja literacka od rzeczywistości;
- rozróżnia narrację pierwszo- i trzecioosobową;
- rozpoznaje w tekście epickim fragmenty opowiadania i opisu
- odróżnia dramat od innych rodzajów literackich, wskazuje elementy dramatu: akt, scena, tekst główny, didaskalia, monolog i dialog;
- rozpoznaje balladę jako gatunek z pogranicza rodzajów literackich;
- posługuje się spisem treści, cytatem z poszanowaniem praw autorskich;
- rozpoznaje gatunki dziennikarskie: wywiad, artykuł, felieton;
- wyszukuje informacje w tekście popularnonaukowym, naukowym, publicystycznym;
- dostrzega symbole i alegorie w tekstach kultury;
- zna terminy adaptacja filmowa i adaptacja teatralna;
- wymienia osoby uczestniczące w procesie powstawania przedstawienia teatralnego oraz filmu (reżyser, aktor, scenograf, charakteryzator);
- zauważa związki między dziełem literackim a innym tekstem kultury;
- dokonuje przekładu intersemiotycznego tekstów kultury i interpretacji zjawisk społecznych oraz prezentuje je w ramach różnych projektów grupowych.

II. Tworzenie wypowiedzi (elementy retoryki, mówienie i pisanie)

- sporządza w różnych formach notatkę dotyczącą wysłuchanej wypowiedzi;
- tworzy plan dłuższej wypowiedzi;
- tworzy wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, w rozprawce z pomocą nauczyciela formułuje tezę, hipotezę oraz argumenty, samodzielnie podaje przykłady do argumentów, wnioskuje;
- wypowiada się na temat;

- stara się zachować poprawność językową, ortograficzną i interpunkcyjną tekstu, a w tekstach mówionych zachowuje poprawność akcentowania wyrazów i zdań, dba o poprawną wymowę;
- stara się o estetyczny zapis wypowiedzi;
- wygłasza krótki monolog, podejmuje próbę wygłaszania przemówienia oraz próby uczestniczenia w dyskusji;
- przygotowuje wywiad;
- streszcza, skraca, parafrazuje tekst, w tym tekst popularnonaukowy;
- wyraża swoje zdanie i umie je uzasadnić, odnosi się do cudzych poglądów;
- pisze opowiadanie odtwórcze i twórcze; wie, jak umieścić dialog w tekście;
- opisuje i charakteryzuje postaci rzeczywiste i fikcyjne;
- stosuje narrację pierwszo- i trzecioosobową;
- opisuje elementy dzieła malarskiego, wykorzystuje z pomocą nauczyciela odpowiednie konteksty;
- układa tekst o trójdzielnej kompozycji z uwzględnieniem akapitów, stosuje cytaty;
- wygłasza z pamięci tekst poetycki.

III. Kształcenie językowe

- wie, czym jest błąd językowy;
- ma podstawową wiedzę z zakresu gramatyki języka polskiego:
  - fonetyki (zna różnicę między głoską a literą; rozróżnia samogłoski i spółgłoski, głoski dźwięczne, bezdźwięczne, ustne, nosowe; wie, na czym polega zjawisko upodobnień pod względem dźwięczności i uproszczeń grup spółgłoskowych, utraty dźwięczności w wygłosie), dostrzega rozbieżności między mową a pismem;
  - słowotwórstwa i słownictwa (wie, czym są wyraz podstawowy i pochodny, podstawa słowotwórcza, formant, rdzeń, rodzina wyrazów; rozumie różnicę między wyrazem pokrewnym a bliskoznacznym, dostrzega zróżnicowanie formantów pod względem ich funkcji, rozumie różnicę między realnym a słowotwórczym znaczeniem wyrazów, odróżnia typy wyrazów złożonych), zna typy skrótów i skrótowców i stosuje zasady interpunkcji w ich zapisie, świadomie wzbogaca zasób własnego słownictwa o przysłowia, powiedzenia, frazeologizmy itp., odróżnia synonimy od homonimów;
  - fleksji (stosuje wiedzę o częściach mowy w poprawnym zapisie partykuły *nie* z różnymi częściami mowy, rozpoznaje imiesłowy, zna zasady ich tworzenia i odmiany);

- składni (wykorzystuje wiedzę o budowie wypowiedzenia pojedynczego i złożonego w przekształcaniu zdań pojedynczych na złożone i odwrotnie oraz wypowiedzeń z imiesłowowym równoważnikiem zdania na zdanie złożone i odwrotnie, dokonuje przekształceń z mowy zależnej na niezależną i odwrotnie.

Ocenę **DOSTATECZNĄ** otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania kryterialne na ocenę dopuszczającą oraz:

I. Kształcenie literackie i kulturowe

słuchanie

- świadomie uczestniczy w sytuacji komunikacyjnej przez uważne słuchanie wypowiedzi innych jej uczestników;
- żywo reaguje na wypowiedzi kolegów i nauczyciela, m.in. prosi o jej powtórzenie, uzupełnienie, wyjaśnienie;
- określa tematykę wysłuchanego utworu; ocenia wartość wysłuchanego tekstu;
- rozróżnia teksty o charakterze informacyjnym i perswazyjnym;
- wybiera potrzebne informacje z wysłuchanego tekstu;
- rozpoznaje komizm, kpinę i ironię jako wyraz intencji wypowiedzi,

czytanie

- podejmuje próby samodzielnego odczytania różnych tekstów współczesnych i dawnych na poziomie przenośnym, a w ich odczytaniu odnosi się do różnych kontekstów;
- nazywa różne motywy postępowania bohaterów;
- określa problem poruszony w utworze i ustosunkowuje się do niego;
- identyfikuje w tekście poetyckim cechy liryki;
- charakteryzuje osobę mówiącą w wierszu;
- wskazuje podstawowe środki wyrazu artystycznego wypowiedzi, w tym: neologizm, prozaizm, eufemizm, inwokację;
- wyodrębnia w tekście obrazy poetyckie;
- rozróżnia takie gatunki poezji, jak pieśń, hymn;
- identyfikuje elementy świata przedstawionego w utworze;
- odróżnia fikcję literacką od rzeczywistości;
- rozumie znaczenie terminów *realizm* i *fantastyka*;
- odróżnia cechy gatunkowe noweli, powieści, opowiadania;

- podaje przykłady utworów należących do literatury dydaktycznej;
- zna cechy literatury dydaktycznej, wymienia cechy bajki i ballady;
- rozpoznaje cechy dramatu jako rodzaju literackiego w tekście;
- samodzielnie wyszukuje potrzebne informacje w odpowiednich źródłach, sporządza prosty przypis;
- wyszukuje informacje w indeksie i przypisach;
- rozpoznaje językowe i pozajęzykowe środki perswazji, np. w reklamie prasowej;
- analizuje symbole i alegorie występujące w tekstach kultury;
- dostrzega funkcje środków pozajęzykowych w sztuce teatralnej i filmie;
- wskazuje w balladzie elementy typowe dla różnych rodzajów literackich;
- analizuje związki między dziełem literackim a innym tekstem kultury;
- wskazuje elementy tragizmu i komizmu w dziele literackim.

II. Tworzenie wypowiedzi (elementy retoryki, mówienie i pisanie)

- pisze na temat, starając się zachować przejrzystą kompozycję logicznej i spójnej wypowiedzi, wyraża własne zdanie i podaje argumenty na poparcie własnego stanowiska;
- zachowuje trójdzielną kompozycję dłuższej wypowiedzi, w tym w przemówieniu;
- stosuje się do zasad poprawnej wymowy oraz norm dotyczących akcentowania wyrazów i zdań, zna wyjątki w akcentowaniu wyrazów;
- rozróżnia środki językowe w zależności od adresata wypowiedzi w oficjalnych i nieoficjalnych sytuacjach mówienia;
- stosuje zasady etykiety językowej i przestrzega zasad etyki mowy;
- uczestniczy w dyskusji zgodnie z zasadami kultury;
- dostrzega zjawisko brutalności słownej, kłamstwo i manipulację;
- uczestniczy w omówieniu recytacji własnej, koleżanek i kolegów;
- redaguje rozprawkę z tezą bądź hipotezą, formułuje odpowiednie argumenty i popiera je odpowiednimi przykładami;
- pisze wywiad;
- stosuje akapity, dba o spójne nawiązania między poszczególnymi częściami wypowiedzi;
- zachowuje poprawność językową i stylistyczną tworzonego tekstu;
- wykazuje dbałość o estetykę zapisu oraz poprawność ortograficzną i interpunkcyjną;
- opisuje dzieło malarskie z odniesieniem do odpowiednich kontekstów; odczytuje sensy

przenośne w tekstach kultury, takich jak obraz, plakat, grafika;

- w tekstach własnych wykorzystuje różne formy wypowiedzi, w tym opis sytuacji;
- recytuje tekst poetycki, podejmuje próbę interpretacji głosowej z uwzględnieniem tematu i wyrażanych emocji.

III. Kształcenie językowe

- dostrzega błędy językowe i potrafi je skorygować;
- stosuje w tworzonych tekstach podstawową wiedzę językową w zakresie:
  - fonetyki (zna różnicę między głoską a literą; rozróżnia samogłoski i spółgłoski, głoski dźwięczne, bezdźwięczne, ustne, nosowe; wie, na czym polega zjawisko upodobnień pod względem dźwięczności i uproszczeń grup spółgłoskowych, utraty dźwięczności w wygłosie), dostrzega rozbieżności między mową a pismem;
  - słowotwórstwa i słownictwa (wie, czym są wyraz podstawowy i pochodny, podstawa słowotwórcza, formant, rdzeń, rodzina wyrazów; rozumie różnicę między wyrazem pokrewnym a bliskoznacznym, dostrzega zróżnicowanie formantów pod względem ich funkcji, rozumie różnicę między realnym a słowotwórczym znaczeniem wyrazów, odróżnia typy wyrazów złożonych), zna typy skrótów i skrótowców i stosuje zasady interpunkcji w ich zapisie, świadomie wzbogaca zasób własnego słownictwa o przysłowia, powiedzenia, frazeologizmy itp., odróżnia synonimy od homonimów;
  - fleksji (stosuje wiedzę o częściach mowy w poprawnym zapisie partykuły *nie* z różnymi częściami mowy, rozpoznaje imiesłowowy, zna zasady ich tworzenia i odmiany);
  - składni (wykorzystuje wiedzę o budowie wypowiedzenia pojedynczego i złożonego w przekształcaniu zdań pojedynczych na złożone i odwrotnie oraz wypowiedzeń z imiesłowowym równoważnikiem zdania na zdanie złożone i odwrotnie, dokonuje przekształceń z mowy zależnej na niezależną i odwrotnie.

Ocenę **DOBRA** otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania kryterialne na ocenę dostateczną oraz:

I. Kształcenie literackie i kulturowe

słuchanie

- słucha nagrań recytacji utworów poetyckich i prozatorskich oraz dostrzega środki wyrazu artystycznego tekstu;
- analizuje i rozpoznaje intencję nadawcy wysłuchanego utworu, w tym aluzję, sugestię, manipulację.

czytanie

- płynnie czyta teksty współczesne i dawne, stosując się do zasad poprawnej interpunkcji, akcentowania i intonacji;
- odczytuje tekst na poziomie przenośnym;
- określa funkcję przeczytanego tekstu;
- interpretuje tytuł utworu;
- wyjaśnia motywy postępowania bohaterów, ocenia ich zachowania i postawy w odniesieniu do ogólnie przyjętych zasad moralnych;
- dostrzega manipulację i perswazję, wartościowanie w czytanim tekście, w tym w satyrze;
- określa funkcję środków artystycznego wyrazu;
- analizuje elementy świata przedstawionego w utworze, omawia ich funkcję w konstrukcji utworu;
- uzasadnia przynależność gatunkową różnych utworów literackich;
- uzasadnia przynależność tekstu prasowego do publicystyki;
- wyszukuje i porównuje informacje w różnych tekstach, m.in. popularnonaukowych i naukowych;
- analizuje językowe i pozajęzykowe środki perswazji w reklamie prasowej;
- odczytuje sensy przenośne i symboliczne w odbieranym tekście.

II. Tworzenie wypowiedzi (elementy retoryki, mówienie i pisanie)

- płynnie mówi na podany temat, starając się zachować zasady poprawności językowej i stylistycznej;
- uzasadnia własne zdanie za pomocą rzeczowych argumentów;
- dobiera środki językowe w zależności od adresata wypowiedzi w oficjalnych i nieoficjalnych sytuacjach mówienia;
- aktywnie uczestniczy w dyskusji;
- wystrzega się brutalności słownej, kłamstwa i manipulacji w wypowiedzi ustnej;
- pisze na temat, stosując funkcjonalną kompozycję logicznej wypowiedzi, polemizuje ze stanowiskiem innych, formułuje rzeczowe argumenty poparte celnie dobranymi przykładami;
- dobiera i stosuje środki językowe odpowiednio do sytuacji i odbiorcy oraz rodzaju komunikatu;
- prezentuje w dyskusji swoje stanowisko, rozwija je odpowiednio dobranymi

- argumentami, świadome stosuje retoryczne środki wyrazu;
- reaguje z zachowaniem zasad kultury na zjawisko brutalności słownej, kłamstwo i manipulację;
  - w rozprawce dobiera odpowiednie argumenty, w których odwołuje się do kontekstu literackiego, popiera je odpowiednimi przykładami;
  - pisze wywiad, wykorzystując zdobytą z różnych źródeł wiedzę na temat podjęty w rozmowie;
  - opisuje dzieło malarskie z odniesieniem do odpowiednich kontekstów; podejmuje próbę interpretacji tekstu kultury, np. obrazu, plakatu, grafiki;
  - w tekstach własnych wykorzystuje różne formy wypowiedzi, w tym mowę zależną i niezależną w celu dynamizowania akcji i charakteryzowania bohatera;
  - recytuje tekst poetycki, interpretacje głosowo z uwzględnieniem tematu;
  - ocenia recytację własną, koleżanek i kolegów i przedstawia uzasadnienie swojej oceny.

III. Kształcenie językowe

- umiejętnie stosuje wiedzę językową w zakresie:
- dokonuje korekty tworzonych tekstów;
- analizuje elementy językowe w tekstach kultury (np. w reklamach, plakacie, w piosence), wykorzystując wiedzę o języku w zakresie:
  - fonetyki (zna różnicę między głoską a literą; rozróżnia samogłoski i spółgłoski, głoski dźwięczne, bezdźwięczne, ustne, nosowe; wie, na czym polega zjawisko upodobnień pod względem dźwięczności i uproszczeń grup spółgłoskowych, utraty dźwięczności w wygłosie), dostrzega rozbieżności między mową a pismem;
  - słowotwórstwa i słownictwa (wie, czym są wyraz podstawowy i pochodny, podstawa słowotwórcza, formant, rdzeń, rodzina wyrazów; rozumie różnicę między wyrazem pokrewnym a bliskoznacznym, dostrzega zróżnicowanie formantów pod względem ich funkcji, rozumie różnicę między realnym a słowotwórczym znaczeniem wyrazów, odróżnia typy wyrazów złożonych), zna typy skrótów i skrótowców i stosuje zasady interpunkcji w ich zapisie, świadomie wzbogaca zasób własnego słownictwa o przysłowia, powiedzenia, frazeologizmy itp., odróżnia synonimy od homonimów;
  - fleksji (stosuje wiedzę o częściach mowy w poprawnym zapisie partykuły *nie* z różnymi częściami mowy, rozpoznaje imiesłowy, zna zasady ich tworzenia i odmiany);

- składni (wykorzystuje wiedzę o budowie wypowiedzenia pojedynczego i złożonego w przekształcaniu zdań pojedynczych na złożone i odwrotnie oraz wypowiedzeń z imiesłowowym równoważnikiem zdania na zdanie złożone i odwrotnie, dokonuje przekształceń z mowy zależnej na niezależną i odwrotnie.

Ocenę **BARDZO DOBRĄ** otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania kryterialne na ocenę dobrą oraz:

I. Kształcenie literackie i kulturowe

słuchanie

- słucha nagrań recytacji utworów poetyckich i prozatorskich oraz dostrzega i ocenia zabiegi związane z prezentacją walorów artystycznych tekstu;
- interpretuje wysłuchany tekst, uwzględniając intencję jego nadawcy.

czytanie

- płynnie czyta teksty współczesne i dawne, stosując się do zasad poprawnej interpunkcji, akcentowania, intonacji oraz uwzględnia budowę wersyfikacyjną, a także organizację rytmiczną utworu poetyckiego;
- odczytuje tekst na poziomie przenośnym i symbolicznym;
- wartościuje zachowania i postawy bohaterów, uwzględniając motywy ich postępowania i odwołując się do ogólnie przyjętych zasad moralnych;
- ustosunkowuje się do różnych sposobów oddziaływania tekstu na odbiorcę, takich jak perswazja, manipulacja itp.;
- określa funkcję środków artystycznego wyrazu, a zwłaszcza symbolu i alegorii;
- interpretuje symbole występujące w różnych tekstach kultury.

II. Tworzenie wypowiedzi (elementy retoryki, mówienie i pisanie)

- udowadnia swoje racje za pomocą rzeczowych argumentów ułożonych w logiczny wywód;
- aktywnie uczestniczy w dyskusji, używając środków językowych wyrażających stosunek mówiącego do przedstawianych treści i nawiązując do wypowiedzi przedmówców, podejmuje próby prowadzenia dyskusji;
- charakteryzując postać fikcyjną, ocenia i wartościuje jej zachowania i postawy w odniesieniu do ogólnie przyjętych norm moralnych;
- analizuje uczucia własne i bohaterów literackich;
- próbuje interpretować głosowo wygłaszany tekst, m.in. przez poprawne stosowanie pauz

w tekście zawierającym przerzutnie;

- krytycznie, rzeczowo omawia oraz ocenia recytację własną i kolegów;
- pisze wypowiedzi logiczne, spójne i przejrzyste pod względem kompozycyjnym oraz poprawne pod względem językowym, stylistycznym, ortograficznym i interpunkcyjnym;
- dobierając odpowiednie słownictwo, tworzy tekst wyrażający intencje nadawcy;
- posługuje się odpowiednimi argumentami i przykładami w celu uzasadnienia własnego zdania;
- posługując się bogatym słownictwem, redaguje różne formy wypowiedzi, m.in. opowiadanie z elementami dialogu i monologu, opisu, charakterystyki, zróżnicowane stylistycznie i funkcjonalnie opisy, recenzję i notatkę (różnorodne postaci) oraz pisma użytkowe;
- odwołując się do kontekstów, tworzy rozprawkę z tezą lub hipotezą.

III. Kształcenie językowe

- wykorzystując wiedzę o języku, analizuje elementy językowe w tekstach kultury jako świadome kształtowanie warstwy stylistycznej tekstu;
- świadomie stosuje wiedzę językową w zakresie treści materiałowych przewidzianych programem nauczania w zakresie fonetyki, fleksji, składni, słownictwa.

Ocenę **CELUJĄCĄ** otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania kryterialne na ocenę bardzo dobrą oraz:

I. Kształcenie literackie i kulturowe

słuchanie

- słucha i rozumie wypowiedzi kolegów i nauczyciela jako aktywny uczestnik różnych sytuacji mówienia w czasie zajęć lekcyjnych;
- odczytuje i interpretuje zabiegi związane z prezentacją walorów artystycznych nagrania wzorcowej recytacji;
- analizuje i wykorzystuje w nowych sytuacjach dydaktycznych informacje wybrane z wysłuchanego tekstu.

czytanie

- czyta różne teksty (zarówno współczesne, jak i dawne, przewidziane w programie nauczania) na poziomie dosłownym, przenośnym i symbolicznym;
- samodzielnie interpretuje teksty pisane i inne teksty kultury, uwzględniając intencję

nadawcy oraz konteksty niezbędne do interpretacji;

- praktycznie wykorzystuje informacje wybrane z tekstu literackiego, popularnonaukowego, naukowego;
- krytycznie ocenia i wartościuje treści, zachowania i postawy przedstawione w utworach w odniesieniu do systemu moralnego i etycznego.

II. Tworzenie wypowiedzi (elementy retoryki, mówienie i pisanie)

- samodzielnie buduje spójne, logiczne, rzeczowe wypowiedzi na podany temat, w których przedstawia własne stanowisko, lub za pomocą popartych przykładami argumentów uwzględniających różne konteksty kulturowe dowodzi przyjętych racji;
- aktywnie uczestniczy w dyskusji jako dyskutant lub przewodniczący, rzeczowo przedstawia swoje stanowisko i wnioski;
- interpretuje głosowo wygłaszany z pamięci lub czytany tekst, uwzględniając funkcję zastosowanych środków stylistycznych;
- oceniając pracę innych, przedstawia krytyczną, rzeczową refleksję wynikającą z wnikliwej analizy wykonanych zadań i erudycji polonistycznej;
- pisze wypowiedzi oryginalne pod względem sposobu ujęcia tematu, w tym rozprawkę z hipotezą; wykazuje się szczególną dbałością o poprawność językową, bezbłędny zapis, logiczną kompozycję;
- tworzy oryginalne notatki, posługując się bogatym słownictwem;
- redaguje dłuższe formy wypowiedzi;
- podejmuje próby własnej twórczości literackiej.

III. Kształcenie językowe

- wykorzystując wiedzę o języku, odczytuje sensory symboliczne i przenośne w tekstach kultury jako efekt świadomego kształtowania warstwy stylistycznej wypowiedzi;
- samodzielnie poszerza wiedzę językową i wykorzystuje ją we własnych wypowiedziach.

SZCZEGÓŁOWE KRYTERIA OCENIANIA DLA ABSOLWENTA SZKOŁY PODSTAWOWEJ

Ocenę **NIEDOSTATECZNĄ** otrzymuje uczeń, który nie spełnia wymagań kryterialnych na ocenę dopuszczającą.

Ocenę **DOPUSZCZAJĄCĄ** otrzymuje uczeń, który:

I. Kształcenie literackie i kulturowe

słuchanie

- rozumie większość poleceń;
- uważnie słucha wypowiedzi kolegów i nauczyciela, wyraża prośbę o powtórzenie wypowiedzi;
- słucha nagrania wzorcowej recytacji;
- mówi na temat najważniejszych treści wysłuchanego utworu;
- rozpoznaje typowe fragmenty informacyjne i perswazyjne w wysłuchanym tekście;
- rozpoznaje emocje towarzyszące osobie wypowiadającej się, rozumie ogólny sens jej wypowiedzi.

czytanie

- czyta teksty współczesne i dawne, w tym pisane gwarą;
- wskazuje w tekstach archaizmy i wyrazy należące do gwar, odszukuje ich znaczenie w przypisach;
- odczytuje tekst literacki i inne dzieła sztuki (np. obraz, rzeźbę, grafikę, fotografię) na poziomie dosłownym, na poziomie krytycznym z pomocą nauczyciela i rówieśników określa temat utworu i poruszony problem, odnosi się do wybranych kontekstów, np. biograficznego, historycznego, kulturowego;
- rozpoznaje wypowiedź o charakterze emocjonalnym, argumentacyjnym, wskazuje w tekście argumentacyjnym tezę, argument i przykłady;
- rozpoznaje w tekście najważniejsze informacje, opinie i fakty;
- rozróżnia fikcję i kłamstwo;
- wie, czym są perswazja, sugestia, ironia, rozpoznaje je w typowych tekstach i sytuacjach;
- zauważa wybrane elementy tragizmu i komizmu w dziele literackim;
- wskazuje nadawcę i adresata wypowiedzi;
- dostrzega i krótko omawia główne motywy postępowania bohaterów;
- odczytując sens utworu, dostrzega wartości, takie jak przyjaźń, wierność, patriotyzm;

- czyta utwory liryczne i dostrzega cechy liryki jako rodzaju literackiego;
- zna gatunki należące do liryki: sonet, pieśń, tren, hymn, fraszka;
- odróżnia osobę mówiącą w wierszu od autora tekstu, bohatera utworu od podmiotu lirycznego;
- wymienia środki wyrazu artystycznego wypowiedzi: epitet, uosobienie, ożywienie, neologizm, prozajizm, eufemizm, inwokację, pytanie retoryczne, apostrofę, anaforę, porównanie, porównanie homeryckie, archaizację, kolokwializm – potrafi je wskazać z pomocą nauczyciela;
- dostrzega obrazy poetyckie w utworze, potrafi krótko je opisać;
- czyta utwory epickie i zna cechy epiki jako rodzaju literackiego, wymienia gatunki należące do epiki – opowiadanie, powieść (i jej odmiany), legendę, baśń, przypowieść (parabolę), mit, nowelę, bajkę pamiętnik, dziennik, fantasy, epepeję;
- zna elementy rytmizujące wypowiedź – wers, rym, strofa, refren;
- wymienia elementy konstrukcyjne świata przedstawionego w utworze;
- wskazuje w utworze bohaterów głównych i drugoplanowych, wątek główny i poboczny, omawia zdarzenia wchodzące w skład akcji utworu;
- odróżnia narratora od autora tekstu i bohatera utworu;
- rozróżnia narrację pierwszo- i trzecioosobową;
- rozpoznaje w tekście epickim fragmenty opowiadania i opisu;
- wskazuje tytuł, podtytuł, motto, puentę, punkt kulminacyjny;
- zna cechy komiksu, piosenki;
- odróżnia dramat od innych rodzajów literackich, wskazuje elementy dramatu: akt, scena, tekst główny, didaskalia, monolog (w tym monolog wewnętrzny) i dialog; zna podział dramatu na tragedię, komedię i dramat właściwy;
- czyta scenariusze, rozumiejąc ich specyficzną budowę i treść;
- potrafi zakwalifikować znane mu teksty jako baśń, bajkę, legendę, mit, nowelę, pamiętnik, dziennik, balladę i satyrę;
- posługuje się spisem treści, cytatem z poszanowaniem praw autorskich;
- odróżnia tekst literacki od naukowego i popularnonaukowego, z pomocą nauczyciela wyszukuje najważniejsze informacje w tekście popularnonaukowym, naukowym, publicystycznym;
- wymienia gatunki dziennikarskie: wywiad, felieton, artykuł, reportaż;
- z pomocą nauczyciela wskazuje symbole i alegorie w omawianych tekstach kultury;

- zna terminy adaptacja filmowa i adaptacja teatralna;
- wymienia osoby uczestniczące w procesie powstawania przedstawienia teatralnego oraz filmu (reżyser, aktor, scenograf, charakteryzator, scenarzysta, kostiumolog);
- zauważa najważniejsze związki między dziełem literackim a innym tekstem kultury;
- wspólnie z innymi dokonuje przekładu intersemiotycznego tekstów kultury i interpretacji zjawisk społecznych w ramach różnych projektów grupowych;
- wie, czym jest aforyzm i anegdota;
- z pomocą nauczyciela wskazuje w cudzej wypowiedzi (w tym literackiej) elementy retoryki: powtórzenia, pytania retoryczne, apostrofy, wyliczenia, wykrzyknienia;
- identyfikuje styl oficjalny, nieoficjalny (potoczny), urzędowy (mówiony i pisany) i artystyczny.

II. Tworzenie wypowiedzi (elementy retoryki, mówienie i pisanie)

- pisze na temat, stara się zachować poprawność językową, ortograficzną i interpunkcyjną tekstu;
- zna najważniejsze zasady interpunkcji zdania pojedynczego, złożonego i wielokrotnie złożonego, stara się je stosować w praktyce, popełnione błędy nie uniemożliwiają zrozumienia całości tekstu;
- układa tekst o trójdzielnej kompozycji z uwzględnieniem akapitów, stosuje cytaty
- stara się o estetyczny zapis wypowiedzi;
- sporządza w różnych formach notatkę dotyczącą wysłuchanej wypowiedzi;
- redaguje zrozumiałe ogłoszenie, zaproszenie, zawiadomienie, pozdrowienia, życzenia, gratulacje, dedykację, uwzględniając w nich najważniejsze, niezbędne elementy oraz właściwy zapis graficzny;
- tworzy plan dłuższej wypowiedzi;
- formułuje treść sms-a, e-maila, starając się o ich poprawny zapis ortograficzny, dodaje komentarz do przeczytanej informacji elektronicznej;
- streszcza, skraca tekst (w tym tekst popularnonaukowy), poprawnie przytaczając większość zagadnień;
- pisze schematyczny opis, charakterystykę, sprawozdanie, list nieoficjalny i oficjalny;
- tworzy krótką wypowiedź o charakterze argumentacyjnym;
- w rozprawce z pomocą nauczyciela formułuje tezę, hipotezę oraz argumenty, odróżnia przykład od argumentu, wnioskuje, stara się stosować właściwe rozprawce słownictwo;
- pisze proste opowiadanie odtwórcze i twórcze; wie, jak umieścić dialog w tekście;

- stosuje narrację pierwszo- i trzecioosobową;
- opisuje i charakteryzuje siebie, postaci rzeczywiste i fikcyjne, porównuje wybrane cechy bohaterów literackich i rzeczywistych;
- pisze swój życiorys, CV, a z pomocą nauczyciela podanie i list motywacyjny we własnej sprawie;
- przygotowuje prosty wywiad, zachowując jego układ (pytania – odpowiedzi);
- opisuje elementy dzieła malarskiego, grafiki, plakatu, rzeźby, fotografii, wykorzystuje w nich z pomocą nauczyciela podane konteksty;
- wspólnie z innymi uczniami pisze scenariusz na podstawie dzieła literackiego lub twórczy, zapisuje w nim dialogi;
- pisze prostą, schematyczną recenzję książki/filmu/przedstawienia;
- mówi na temat;
- wyraża swoje zdanie i umie je krótko, ale logicznie uzasadnić;
- w tekstach mówionych zachowuje poprawność akcentowania wyrazów i zdań, dba o poprawną wymowę, nie popełnia wielu rażących błędów językowych, jego wypowiedź jest komunikatywna;
- wygłasza krótki monolog, podejmuje próbę wygłaszania przemówienia oraz próby uczestniczenia w dyskusji;
- wygłasza z pamięci tekst poetycki.

III. Kształcenie językowe

- zna podstawowe zasady ortograficzne (u, ó, ż, rz, ch, h, om, on, em, en, ą, ę, pisownia przedrostków, wielka i mała litera, zasady dotyczące pisowni zakończeń wyrazów, oznaczenia miękkości spółgłosek) i najważniejsze wyjątki od nich, stara się stosować je w praktyce, w razie problemów korzysta ze słownika ortograficznego;
- wie, czym jest błąd językowy, stara się stosować podstawowe zasady poprawności językowej, a w razie wątpliwości korzysta ze słowników, przede wszystkim słownika języka polskiego, słownika poprawnej polszczyzny oraz słownika frazeologicznego;
- ma podstawową wiedzę (stosuje ją w praktyce samodzielnie lub z niewielką pomocą) z zakresu gramatyki języka polskiego:
  - fonetyki – zna różnicę między głoską a literą; rozróżnia samogłoski i spółgłoski, głoski dźwięczne, bezdźwięczne (np. w parach p-b, t-d itd.), ustne, nosowe, twarde i miękkie; wie, na czym polega zjawisko upodobnień pod względem dźwięczności i uproszczeń

- grup spółgłoskowych, utraty dźwięczności w wygłosie, dostrzega rozbieżności między mową a pismem;
- słowotwórstwa i słownictwa – wie, czym są wyraz podstawowy i pochodny, podstawa słowotwórcza, formant, rdzeń, rodzina wyrazów i rozpoznaje je na przykładach omawianych na lekcji, rozumie różnicę między wyrazem pokrewnym a bliskoznacznym, dostrzega zróżnicowanie formantów pod względem ich funkcji, rozumie różnicę między realnym a słowotwórczym znaczeniem wyrazów, odróżnia typy wyrazów złożonych, zna typy skrótów i skrótowców oraz stosuje zasady interpunkcji w ich zapisie, zna i rozumie znaczenie wybranych przysłów, powiedzeń, frazeologizmów itp., z pomocą nauczyciela odróżnia synonimy, antonimy, homonimy, rozpoznaje wyrazy rodzime i zapożyczone, zna pojęcia treść i zakres wyrazu, język ogólnonarodowy, gwara, dialekt;
  - fleksji – rozpoznaje na typowych przykładach części mowy: odmienne – rzeczownik (z podziałem na osobowy, nieosobowy, żywotny, nieżywotny, pospolity, własny), czasownik (dokonany, niedokonany, czasownik w stronie czynnej, biernej i zwrotnej), przymiotnik, liczebnik (i jego rodzaje), potrafi je odmieniać, w wyrazach oddziela temat od końcówki; rozpoznaje na typowych przykładach nieodmienne części mowy – przysłówki (w tym odprzymiotnikowy), samodzielne i niesamodzielne (spójnik, partykuła, przyimek), stara się stosować wiedzę o częściach mowy w poprawnym zapisie: głosek dźwięcznych i bezdźwięcznych, przyimków, zakończeń czasowników, partykuły nie i -by z różnymi częściami mowy, zna imiesłowy, z pomocą nauczyciela wyjaśnia zasady ich tworzenia i odmiany;
  - składni – rozpoznaje na typowych przykładach części zdania: podmiot, orzeczenie, przydawkę, dopełnienie, okolicznik, rozpoznaje związki wyrazów w zdaniu pojedynczym, a także zależności między zdaniami składowymi w zdaniu złożonym, przy pomocy nauczyciela wskazuje człon nadrzędny i podrzędny, wykorzystuje wiedzę o budowie wypowiedzenia pojedynczego i złożonego w przekształcaniu zdań pojedynczych na złożone i odwrotnie oraz wypowiedzeń z imiesłowowym równoważnikiem zdania na zdanie złożone i odwrotnie, rozpoznaje zdania bezpodmiotowe, dokonuje przekształceń z mowy zależnej na niezależną i odwrotnie, sporządza wykresy typowych zdań pojedynczych, złożonych i wielokrotnie złożonych, wyodrębnia zdania składowe w typowych zdaniach złożonych i wielokrotnie złożonych, potrafi wymienić i określić na łatwych przykładach rodzaje zdań pojedynczych (rozwinięte i nierozwinięte, oznajmujące, rozkazujące, pytające, wykrzyknikowe),

- złożonych (współrzędnie i podrzędnie), odróżnia zdania, uwzględniając cel wypowiedzi: oznajmujące, pytające i rozkazujące, stosuje je w swoich wypowiedziach;
- zna i próbuje stosować normy językowe i zasady grzecznościowe odpowiednie dla wypowiedzi publicznych;
  - wie, czym są manipulacja i prowokacja językowa;
  - zna językowe sposoby osiągnięcia porozumienia, intuicyjnie je stosuje.

Ocenę **DOSTATECZNĄ** otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania kryterialne na ocenę dopuszczającą oraz:

I. Kształcenie literackie i kulturowe

słuchanie

- świadomie uczestniczy w sytuacji komunikacyjnej przez uważne słuchanie wypowiedzi innych jej uczestników, rozumie większość wypowiedzi, reaguje na wypowiedzi kolegów i nauczyciela, m.in. prosi o ich powtórzenie, wyjaśnienie;
- określa tematykę wysłuchanego utworu, ocenia wartość wysłuchanego tekstu, wybiera z wysłuchanego tekstu potrzebne informacje;
- rozróżnia teksty o charakterze informacyjnym i perswazyjnym;
- podejmuje próby rozpoznania intencji nadawcy wysłuchanego utworu, w tym aluzję, sugestię, manipulację;
- rozpoznaje w typowych tekstach i sytuacjach komizm, kpinę i ironię jako wyraz intencji wypowiedzi.

czytanie

- podejmuje próby samodzielnego odczytania różnych tekstów współczesnych i dawnych na poziomie przenośnym, podejmuje próby odczytania ich w różnych kontekstach;
- rozumie znaczenie archaizmów i wyrazów należących do gwar obecnych w tekstach literackich lub odszukuje ich znaczenie w przypisach;
- odczytuje tekst literacki i inne dzieła sztuki (np. obraz, rzeźbę, grafikę, fotografię) na poziomie dosłownym i przenośnym, przy niewielkiej pomocy określa temat utworu i poruszony problem, odnosi się do najważniejszych kontekstów, np. biograficznego, historycznego, kulturowego;
- zauważa i rozumie podstawowe emocje oraz argumenty zawarte w wypowiedziach, a także tezę, argumenty i przykłady w wypowiedzi;
- samodzielnie wskazuje najważniejsze informacje zawarte w tekście, przytacza opinie;

- odróżnia opinię od faktu, fikcję od kłamstwa oraz fikcję od rzeczywistości, rozumie znaczenie terminów realizm i fantastyka;
- dostrzega w analizowanym tekście perswazję, sugestię, ironię i nieskomplikowane aluzje;
- wskazuje elementy tragizmu i komizmu w dziele literackim, rozumie sytuację, w jakiej znajdują się bohaterowie;
- identyfikuje nadawcę i adresata wypowiedzi i określa ich główne cechy;
- dostrzega i omawia główne motywy postępowania bohaterów;
- identyfikuje w tekście poetyckim cechy liryki;
- rozróżnia takie gatunki liryczne, jak pieśń, hymn, sonet, tren, fraszka;
- charakteryzuje osobę mówiącą w wierszu i bohatera wiersza, nie utożsamia ich z autorem;
- wskazuje środki wyrazu artystycznego wypowiedzi: neologizm, prozaizm, eufemizm, inwokację, pytanie retoryczne, apostrofę, anaforę, porównanie, porównanie homeryckie, archaizację, kolokwializm;
- wyodrębnia w tekście obrazy poetyckie i omawia sposób obrazowania;
- odróżnia cechy gatunkowe noweli, powieści (i jej gatunków), opowiadania, legendy, baśni, przypowieści (paraboli), mitu, bajki, pamiętnika, dziennika, fantasy, eposu;
- identyfikuje elementy świata przedstawionego w utworze;
- omawia fabułę, odróżnia fabułę utworu od akcji;
- analizuje funkcję podtytułu, motto, puenty, punktu kulminacyjnego w utworach;
- omawia i analizuje elementy komiksu, piosenki;
- określa rodzaj narracji w tekście (pierwszoosobowa, trzecioosobowa);
- wyodrębnia w tekście epickim fragmenty opowiadania i opisu;
- rozpoznaje cechy dramatu jako rodzaju literackiego w tekście, stosuje w praktyce słownictwo dotyczące dramatu: akt, scena, tekst główny, didaskalia, monolog (w tym monolog wewnętrzny) i dialog, zna najważniejsze cechy tragedii komedii i dramatu właściwego, potrafi zakwalifikować typowe utwory dramatyczne do poszczególnych rodzajów dramatu;
- czyta z podziałem na role i ze zrozumieniem dialogi ze scenariuszy, rozumie budowę i treść dramatu;
- podaje przykłady utworów należących do literatury dydaktycznej, wymienia cechy bajki;
- wskazuje w balladzie i satyrze elementy typowe dla różnych rodzajów literackich;
- wyszukuje informacje w tekście popularnonaukowym, naukowym, publicystycznym, indeksie i przypisach, wykorzystuje do pracy spis treści;

- wyszukuje i zapisuje cytaty z poszanowaniem praw autorskich, sporządza prosty przypis;
- wymienia i rozpoznaje gatunki dziennikarskie: wywiad, felieton, artykuł, reportaż;
- analizuje proste symbole i alegorie występujące w poznanych tekstach kultury;
- rozpoznaje adaptację filmową i teatralną, wie, czym się one różnią od oryginalnego tekstu;
- określa rolę osób uczestniczących w procesie powstawania przedstawienia teatralnego oraz filmu (reżyser, aktor, scenograf, charakteryzator, scenarzysta, producent, operator, dźwiękowiec, rekwizytor, inspicjent, sufler, statysta, oświetleniowiec, kostiumolog);
- dostrzega związki między dziełem literackim a innym tekstem kultury (np. obrazem, plakatem, dziełem muzycznym, rzeźbą);
- wspólnie z innymi lub samodzielnie dokonuje przekładu intersemiotycznego tekstów kultury i interpretacji wybranych zjawisk społecznych oraz prezentuje je w ramach różnych projektów grupowych;
- rozpoznaje aforyzm i anegdotę;
- w cudzej wypowiedzi (w tym literackiej) zauważa elementy retoryki: powtórzenia, pytania retoryczne, apostrofy wyliczenia, wykrzyknienia;
- rozpoznaje językowe i pozajęzykowe środki perswazji, np. w reklamie prasowej;
- dostrzega funkcje środków pozajęzykowych w sztuce teatralnej i filmie;
- rozpoznaje na typowych przykładach styl oficjalny, nieoficjalny (potoczny), urzędowy (mówiony i pisany) i artystyczny;
- potrafi nazwać, pejzaż, portret, scenę rodzajową, martwą naturę.

II. Tworzenie wypowiedzi (elementy retoryki, mówienie i pisanie)

- pisze na temat, starając się zachować przejrzystą kompozycję logicznej i spójnej wypowiedzi, pisze teksty zrozumiałe i klarowne, wyraża opinię i podaje argumenty na poparcie własnego stanowiska;
- wykazuje dbałość o poprawność językową, stylistyczną, ortograficzną i interpunkcyjną tekstu, zna najważniejsze zasady interpunkcji zdania pojedynczego, złożonego i wielokrotnie złożonego, stara się je stosować w praktyce;
- układa tekst o trójdzielnej kompozycji, stosuje akapity, dba o spójne nawiązania między poszczególnymi częściami wypowiedzi;
- wykazuje dbałość o estetykę zapisu;
- sporządza w różnych formach notatkę dotyczącą treści przeczytanego tekstu;
- redaguje ogłoszenie, zaproszenie, zawiadomienie, pozdrowienia, życzenia, gratulacje, dedykację, uwzględniając w nich z reguły wszystkie elementy i właściwy zapis graficzny;

- tworzy plan ramowy i szczegółowy dłuższej wypowiedzi;
- formułuje treść sms-a, e-maila, stosując poprawny zapis ortograficzny, dodaje poprawny komentarz do przeczytanej informacji elektronicznej;
- streszcza, skraca, parafrazuje tekst (w tym tekst naukowy i popularnonaukowy), poprawnie i samodzielnie przytaczając większość zagadnień;
- pisze opis, charakterystykę, sprawozdanie, list nieoficjalny i oficjalny, zgodnie z cechami gatunkowymi tekstów;
- tworzy krótką wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, w rozprawce formułuje tezę, hipotezę oraz argumenty, dobiera przykłady do argumentów, podejmuje próbę wnioskowania, stosuje właściwe rozprawce słownictwo, rozróżnia rozprawkę z tezą od rozprawki z hipotezą;
- pisze opowiadanie odtwórcze i twórcze; umieszcza dialog w tekście;
- stosuje, w zależności od potrzeb tworzonego przez niego tekstu, narrację pierwszo- lub trzecioosobową;
- w tekstach własnych wykorzystuje różne formy wypowiedzi, w tym opis sytuacji, opis przeżyć, charakterystykę;
- opisuje i charakteryzuje siebie, postaci rzeczywiste i fikcyjne, porównuje najważniejsze cechy bohaterów literackich i rzeczywistych;
- samodzielnie pisze swój życiorys, CV, podanie i list motywacyjny we własnej sprawie;
- przeprowadza i zapisuje wywiad, stosuje właściwy zapis graficzny;
- opisuje dzieło malarskie, grafikę, plakat, rzeźbę, fotografię z odniesieniem do odpowiednich kontekstów; odczytuje wybrane sensory przenośne w różnych tekstach kultury;
- pisze prosty scenariusz na podstawie dzieła literackiego lub twórczy, zapisuje w nim dialogi i didaskalia;
- pisze schematyczną recenzję książki/filmu/przedstawienia, uwzględniając w niej swoją opinię;
- płynnie mówi na podany temat, starając się zachować zasady poprawności językowej i stylistycznej;
- wyraża swoje zdanie i umie je logicznie uzasadnić, odnosi się do cudzych poglądów i poznanych idei;
- zna zasady poprawnej wymowy oraz norm dotyczących akcentowania wyrazów i zdań, zna wyjątki w akcentowaniu wyrazów;

- wygłasza poprawny monolog, krótkie przemówienie, stara się uczestniczyć w dyskusji;
- uczestniczy w dyskusji zgodnie z zasadami kultury;
- rozróżnia środki językowe w zależności od adresata wypowiedzi w oficjalnych i nieoficjalnych sytuacjach mówienia;
- zna i stosuje językowe sposoby osiągania porozumienia, stosuje zasady etykiety językowej i przestrzega zasad etyki mowy;
- dostrzega zjawisko brutalności słownej, kłamstwo i manipulację;
- recytuje z pamięci tekst poetycki, podejmuje próbę interpretacji głosowej z uwzględnieniem tematu i wyrażanych emocji;
- uczestniczy w omówieniu recytacji własnej, koleżanek i kolegów.

III. Kształcenie językowe

- zna zasady ortograficzne (u, ó, ź, rz, ch, h, om, on, em, en, ą, ę, pisownia przedrostków, wielka i małą litera, zasady dotyczące pisowni zakończeń wyrazów, oznaczenia miękkości głosek) i wyjątki od nich, stosuje je w praktyce, w razie problemów korzysta ze słownika ortograficznego;
- dostrzega większość błędów językowych, korzysta z różnych źródeł, by je skorygować;
- stosuje w tworzonych tekstach podstawową wiedzę językową z zakresu fonetyki, słowotwórstwa, fleksji i składni;
- ma podstawową wiedzę i stosuje ją w praktyce na typowych przykładach z zakresu:
  - fonetyki – zna różnicę między głoską a literą; rozróżnia samogłoski i spółgłoski, głoski dźwięczne, bezdźwięczne, ustne, nosowe, twarde i miękkie; wskazuje upodobnienia pod względem dźwięczności i uproszczenia grup spółgłoskowych, utratę dźwięczności w wygłosie w poznanych przykładach, dostrzega rozbieżności między mową a pismem i zgodnie z tym zapisuje wyrazy, w których rozbieżności te występują;
  - słowotwórstwa i słownictwa – wie, czym są wyraz podstawowy i pochodny, podstawa słowotwórcza, formant, rdzeń, rodzina wyrazów i rozpoznaje je na typowych przykładach; rozumie różnicę między wyrazem pokrewnym a bliskoznacznym, dostrzega zróżnicowanie formantów pod względem ich funkcji, rozumie różnicę między realnym a słowotwórczym znaczeniem wyrazów, odróżnia typy wyrazów złożonych, zna typy skrótów i skrótowców i stosuje zasady interpunkcji w ich zapisie, stosuje w wypowiedziach przysłowia, powiedzenia, frazeologizmy itp., potrafi podać przykłady synonimów, homonimów, antonimów, wskazuje wyrazy rodzime i zapożyczone; rozumie różnice między treścią a zakresem wyrazu, w parze wyrazów potrafi wskazać

- wyraz o bogatszej treści i mniejszym zakresie, a także o uboższej treści i większym zakresie, wyjaśnia pojęcia: język ogólnonarodowy, gwara, dialekt;
- fleksji – rozpoznaje części mowy: odmienne – rzeczownik (z podziałem na osobowy, nieosobowy, żywotny, nieżywotny, pospolity, własny), czasownik (dokonany, niedokonany, czasownik w stronie czynnej, biernej i zwrotnej), przymiotnik, liczebnik (i jego rodzaje), potrafi je odmieniać, oddziela temat od końcówki wskazuje oboczności; rozpoznaje nieodmienne części mowy – przysłówek, samodzielne i niesamodzielne (spójnik, partykuła, przyimek), stara się stosować wiedzę o częściach mowy w poprawnym zapisie: głosek dźwięcznych i bezdźwięcznych, przyimków, zakończeń czasowników, partykuły *nie* i *-by* z różnymi częściami mowy, rozpoznaje imiesłowy, zna zasady ich tworzenia i odmiany;
  - składni – rozpoznaje części zdania: podmiot, orzeczenie, przydawkę, dopełnienie, okolicznik, rozpoznaje związki wyrazów w zdaniu pojedynczym, a także zależności między zdaniami składowymi w zdaniu złożonym, wskazuje człon nadrzędny i podrzędny, wykorzystuje wiedzę o budowie wypowiedzenia pojedynczego i złożonego w przekształcaniu zdań pojedynczych na złożone i odwrotnie oraz wypowiedzeń z imiesłowowym równoważnikiem zdania na zdanie złożone i odwrotnie, dokonuje przekształceń z mowy zależnej na niezależną i odwrotnie, sporządza wykresy zdań pojedynczych, złożonych i wielokrotnie złożonych, wyodrębnia zdania składowe w typowych zdaniach złożonych i wielokrotnie złożonych, potrafi wymienić i określić na typowych przykładach typy zdań pojedynczych (rozwinęte i nierozwinęte, oznajmujące, rozkazujące, pytające, wykrzyknikowe), złożonych (współrzędnie i podrzędnie), w swoich wypowiedziach stosuje zdania, uwzględniając cel wypowiedzi: oznajmujące, pytające i rozkazujące;
  - zna i stosuje znane mu normy językowe i zasady grzecznościowe odpowiednie dla wypowiedzi publicznych;
  - rozpoznaje i analizuje wybrane przykłady manipulacji i prowokacji językowej;
  - zna i świadomie stosuje językowe sposoby osiągnięcia porozumienia.

Ocenę **DOBRA** otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania kryterialne na ocenę dostateczną oraz:

I. Kształcenie literackie i kulturowe

słuchanie

- uważnie słucha i rozumie wypowiedzi kolegów i nauczyciela, żywo reaguje

na wypowiedzi kolegów i nauczyciela, m.in. prosi o ich powtórzenie, uzupełnienie, wyjaśnienie;

- słucha nagrań recytacji utworów poetyckich i prozatorskich oraz dostrzega środki wyrazu artystycznego tekstu;
- wskazuje w tekstach treści informacyjne i perswazyjne;
- analizuje i rozpoznaje intencję nadawcy wysłuchanego utworu, w tym aluzję, sugestię, manipulację;
- rozpoznaje komizm, kpinę i ironię jako wyraz intencji wypowiedzi.

czytanie

- samodzielnie odczytuje większość tekstów współczesnych i dawnych na poziomie przenośnym, a w ich odczytaniu odnosi się do różnych kontekstów czyta płynnie, stosując się do zasad poprawnej interpunkcji, akcentowania i intonacji;
- rozumie znaczenie archaizmów i wyrazów należących do gwar obecnych w tekstach literackich, odszukuje ich znaczenie w przypisach;
- interpretuje tekst literacki i inne dzieła sztuki (np. obraz, rzeźbę, grafikę, fotografię) na poziomie dosłownym i przenośnym, określa temat utworu i różnorakie poruszone w nim problemy, interpretuje tytuł utworu, odnosi się do najważniejszych kontekstów, np. biograficznego, historycznego, kulturowego;
- rozumie i omawia podstawowe emocje oraz argumenty zawarte w wypowiedziach, a także tezę, argumenty i przykłady w wypowiedzi;
- odczytuje informacje zawarte w tekście, przytacza i sensownie komentuje opinie;
- odróżnia opinię od faktu, fikcję od kłamstwa, fikcję od rzeczywistości w tekstach literackich i dziennikarskich, stosuje te rozróżnienia w praktyce, płynnie stosuje terminy: realizm i fantastyka;
- analizuje w tekście manipulację, perswazję, sugestię, ironię, aluzję, nazywa je;
- omawia elementy tragizmu i komizmu w dziele literackim, rozumie sytuację, w jakiej się znajdują bohaterowie;
- charakteryzuje nadawcę i adresata wypowiedzi;
- dostrzega i wyjaśnia motywy postępowania bohaterów, ocenia ich zachowania i postawy w odniesieniu do ogólnie przyjętych zasad moralnych;
- omawia w tekście poetyckim cechy liryki;
- identyfikuje utwory należące do takich gatunków lirycznych, jak pieśń, hymn, tren, sonet, fraszka; wskazuje ich cechy;

- charakteryzuje osobę mówiącą w wierszu i bohatera wiersza (jej sytuację, uczucia i stany), nie utożsamiając ich z autorem;
- przytacza środki wyrazu artystycznego wypowiedzi: neologizm, prozaizm, eufemizm, inwokację, pytanie retoryczne, apostrofę, anaforę, porównanie, porównanie homeryckie, archaizację, kolokwializm, określa ich funkcje w tekście;
- podejmuje próby interpretacji obrazów poetyckich;
- odróżnia i omawia cechy gatunkowe noweli, powieści (i jej gatunków), opowiadania, legendy, baśni, przypowieści (paraboli), mitu, bajki, pamiętnika, dziennika, epepei;
- przedstawia i analizuje elementy świata przedstawionego w utworze, omawia ich funkcję w konstrukcji utworu;
- omawia wpływ rodzaju narracji na kształt utworu;
- w komiksach, piosenkach i innych tekstach kultury popularnej znajduje nawiązania do tradycyjnych wątków literackich i kulturowych;
- wyodrębnia w tekście epickim fragmenty np. charakterystyki pośredniej i bezpośredniej, opisu przeżyć, tekstów użytkowych;
- wymienia cechy dramatu jako rodzaju literackiego, stosuje w praktyce słownictwo dotyczące dramatu: akt, scena, tekst główny, didaskalia, monolog (w tym monolog wewnętrzny) i dialog, zna cechy tragedii komedii i dramatu właściwego, potrafi zakwalifikować utwory dramatyczne do poszczególnych rodzajów dramatu;
- interpretuje głosowo dialogi ze scenariuszy, rozumie budowę i treść dramatu;
- omawia cechy literatury dydaktycznej, wymienia cechy bajki;
- omawia w balladzie i satyrze elementy typowe dla różnych rodzajów literackich;
- wyszukuje informacje w tekście popularnonaukowym, naukowym, publicystycznym, indeksie i przypisach;
- wykorzystuje do pracy spis treści, wyszukuje i zapisuje cytaty z poszanowaniem praw autorskich, sporządza przypis, wyszukuje i porównuje informacje w różnych tekstach, m.in. popularnonaukowych i naukowych;
- dostrzega różnice stylu i intencji między tekstem literackim, naukowym i popularnonaukowym, wyszukuje w nich potrzebne informacje;
- wymienia i rozpoznaje gatunki dziennikarskie: wywiad, felieton, artykuł, reportaż, podaje cechy tych gatunków, uzasadnia przynależność tekstu prasowego do publicystyki;
- analizuje i podejmuje próby odczytania symboli i alegorii występujących w poznanych tekstach kultury ocenia adaptację filmową i teatralną, muzyczną i inne; krytycznie

wypowiada się na jej temat, odwołując się do jej struktury i treści;

- analizuje związki między dziełem literackim a innym tekstem kultury (np. obrazem, plakatem, dziełem muzycznym, rzeźbą);
- samodzielnie dokonuje przekładu intersemiotycznego tekstów kultury i interpretacji wybranych zjawisk społecznych oraz prezentuje je w ramach różnych projektów grupowych;
- interpretuje aforyzm i anegdotę;
- w cudzej wypowiedzi (w tym literackiej) zauważa elementy retoryki: powtórzenia, pytania retoryczne, apostrofy wyliczenia, wykrzyknienia; analizuje wybrane z nich;
- analizuje i omawia językowe i pozajęzykowe środki perswazji, np. w reklamie;
- analizuje funkcje środków pozajęzykowych w sztuce teatralnej i filmie;
- wyróżnia w tekście cechy stylu oficjalnego, nieoficjalnego (potocznego), urzędowego (mówionego i pisanego) i artystycznego;
- interpretuje pejzaż, portret, scenę rodzajową, martwą naturę; wie, czym się różnią, dostrzega ważne elementy i wybrane konteksty dzieła malarskiego.

II. Tworzenie wypowiedzi (elementy retoryki, mówienie i pisanie)

- pisze na temat, stosując przejrzystą kompozycję logicznej wypowiedzi, polemizuje ze stanowiskiem innych, formułuje rzeczowe argumenty poparte przykładami;
- zachowuje poprawność językową, stylistyczną, ortograficzną i interpunkcyjną tworzonego tekstu, stosuje najważniejsze zasady interpunkcji zdania pojedynczego, złożonego i wielokrotnie złożonego, pisze przeważnie teksty wyczerpujące temat, zrozumiałe, klarowne;
- układa tekst o trójdzielnej kompozycji z uwzględnieniem akapitów, stosuje cytaty i potrafi go wprowadzić do tekstu, pamiętając o cudzysłowie oraz nawiązaniu, dba o spójne nawiązania między poszczególnymi częściami wypowiedzi, w tym w przemówieniu;
- zachowuje estetykę zapisu;
- dobiera formę notatki dotyczącej wysłuchanej wypowiedzi do własnych potrzeb;
- redaguje poprawne ogłoszenie, zaproszenie, zawiadomienie, pozdrowienia, życzenia, gratulacje, dedykację, apel, uwzględniając w nich wszystkie elementy i właściwy zapis graficzny;
- tworzy plan ramowy i szczegółowy dłuższej wypowiedzi, uwzględniając w nim najważniejsze zagadnienia, zgodnie z funkcją tworzonego tekstu;
- formułuje treść sms-a, e-maila, stosując poprawny zapis ortograficzny; dodaje poprawny

komentarz do przeczytanej informacji elektronicznej;

- streszcza, skraca, parafrazuje tekst (w tym tekst naukowy i popularnonaukowy), poprawnie i samodzielnie przytaczając większość zagadnień, zgodnie z funkcją skracanego czy przekształcanego tekstu;
- pisze poprawne opis, charakterystykę, sprawozdanie, list nieoficjalny i oficjalny, dziennik, pamiętnik, zgodnie z cechami gatunkowymi tekstów i funkcją tekstu;
- tworzy wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, w rozprawce formułuje tezę, hipotezę oraz argumenty, samodzielnie podaje przykłady do argumentów, wnioskuje, stosuje właściwe rozprawce słownictwo;
- w opowiadaniu odtwórczym i twórczym stosuje elementy charakterystyki pośredniej, wprowadza realia epoki w tekście odwołującym się do minionych epok;
- stosuje, w zależności od potrzeb tworzonego przez niego tekstu, narrację pierwszo- lub trzecioosobową;
- w tekstach własnych swobodnie wykorzystuje różne formy wypowiedzi, w tym opis sytuacji, opis przeżyć wewnętrznych, mowę zależną i niezależną w celu dynamizowania akcji i charakteryzowania bohatera;
- opisuje i charakteryzuje siebie, postaci rzeczywiste i fikcyjne, porównuje cechy bohaterów literackich i rzeczywistych;
- posługuje się stylem urzędowym, samodzielnie pisze swój życiorys, CV, podanie i list motywacyjny;
- przeprowadza i zapisuje wywiad, stosuje w nim właściwy zapis graficzny, stara się formułować ciekawe pytania, wykorzystuje zdobytą z różnych źródeł wiedzę na temat podjęty w rozmowie;
- opisuje dzieło malarskie, grafikę, plakat, rzeźbę, fotografię z odniesieniem do odpowiednich kontekstów; odczytuje sensory przenośne w wybranych tekstach kultury, podejmuje próbę interpretacji tekstu kultury, np. obrazu, plakatu, grafiki;
- pisze scenariusz na podstawie dzieła literackiego lub twórczy, zapisuje w nim dialogi i didaskalia;
- pisze recenzję książki/filmu/przedstawienia, uwzględniając w niej swoją opinię oraz podstawowe słownictwo związane z dziedziną recenzowanego zjawiska;
- wyraża swoje zdanie i umie je logicznie uzasadnić, odnosi się do cudzych poglądów i poznanych idei;
- stosuje się do zasad poprawnej wymowy oraz norm dotyczących akcentowania wyrazów

i zdań, zna i stosuje wyjątki w akcentowaniu wyrazów

- wygłasza poprawny monolog, przemówienie, aktywnie uczestniczy w dyskusji
- prezentuje w dyskusji swoje stanowisko, rozwija je odpowiednio dobranymi argumentami, świadome stosuje retoryczne środki wyrazu;
- uczestniczy w dyskusji zgodnie z zasadami kultury, logicznie formułuje argumenty;
- potrafi zastosować środki językowe w zależności od adresata wypowiedzi w oficjalnych i nieoficjalnych sytuacjach mówienia;
- zna i stosuje językowe sposoby osiągnięcia porozumienia, zasady etykiety językowej i przestrzega zasad etyki mowy;
- reaguje z zachowaniem zasad kultury na zjawisko brutalności słownej, kłamstwo i manipulację;
- recytuje z pamięci tekst poetycki, interpretując go z uwzględnieniem tematu i wyrażanych emocji ;
- ocenia recytację własną, koleżanek i kolegów i przedstawia uzasadnienie swojej oceny.

III. Kształcenie językowe

- sprawnie stosuje w praktyce zasady ortograficzne (u, ó, ż, rz, ch, h, om, on, em, en, ą, ę, pisownia przedrostków, wielka i mała litera, zasady dotyczące pisowni zakończeń wyrazów, oznaczenia miękkości głosek), w razie wątpliwości korzysta ze słownika ortograficznego;
- koryguje błędy językowe w tworzonym przez siebie tekście, analizuje i porównuje przy tym wiedzę z różnych źródeł informacji;
- analizuje elementy językowe w tekstach kultury (np. w reklamach, plakacie, piosence), wykorzystując wiedzę o języku w zakresie fonetyki, słowotwórstwa, fleksji i składni;
- ma wiedzę, którą stosuje w praktyce, z zakresu:
  - fonetyki – zna różnicę między głoską a literą; rozróżnia samogłoski i spółgłoski, głoski dźwięczne, bezdźwięczne, ustne, nosowe, twarde, miękkie; wskazuje upodobnienia pod względem dźwięczności i uproszczenia grup spółgłoskowych, zjawiska utraty dźwięczności w wygłosie, dostrzega rozbieżności między mową a pismem i zgodnie z tym zapisuje wyrazy, w których te rozbieżności występują;
  - słowotwórstwa i słownictwa – rozpoznaje wyraz podstawowy i pochodny, podstawę słowotwórczą, formant, rdzeń, tworzy rodzinę wyrazów; odróżnia wyraz pokrewny od bliskoznacznego, stosuje poprawnie formanty do tworzenia wyrazów pochodnych, umie je nazwać, rozpoznaje wyrazy złożone słowotwórczo, wskazuje różnicę między realnym

- a słowotwórczym znaczeniem wyrazów; zna typy skrótów i skrótowców i stosuje zasady interpunkcji w ich zapisie, świadomie stosuje w swoich wypowiedziach popularne przysłowia, powiedzenia, frazeologizmy we właściwym kontekście itp., rozróżnia synonimy, homonimy, antonimy, wskazuje wyrazy rodzime i zapożyczone; wyjaśnia różnice między treścią a zakresem wyrazu, różnicuje wyrazy ze względu na ich treść i zakres, odróżnia język ogólnonarodowy od gwary i dialektu;
- fleksji – nazywa i odmienia odmienne części mowy: rzeczownik (z podziałem na osobowy, nieosobowy, żywotny, nieżywotny, pospolity, własny), czasownik (dokonany, niedokonany, czasownik w stronie czynnej, biernej i zwrotnej), przymiotnik, liczebnik (i jego rodzaje); oddziela temat od końcówki, także w wyrazach, w których występują oboczności; nazywa nieodmienne części mowy: przysłówki (w tym odprzymiotnikowe), samodzielne i niesamodzielne (spójnik, partykuła, przyimek, wykrzyknik); stosuje wiedzę o częściach mowy w poprawnym zapisie: głosek dźwięcznych i bezdźwięcznych, przyimków, zakończeń czasowników, partykuły *nie* i *-by* z różnymi częściami mowy; tworzy i odmienia imiesłowu;
  - składni – rozpoznaje i nazywa części zdania: podmiot (i jego rodzaje: gramatyczny, logiczny, szeregowy i domyślny), orzeczenie (odróżnia orzeczenie czasownikowe od imiennego), przydawkę, dopełnienie, okolicznik (czasu, miejsca, sposobu, przyczyny, celu); nazywa związki wyrazów w zdaniu pojedynczym (w tym rozpoznaje wyraz nadrzędny i podrzędny), a także zależności między zdaniami składowymi w zdaniu złożonym, wskazuje człon nadrzędny i podrzędny; wykorzystuje wiedzę o budowie wypowiedzenia pojedynczego i złożonego w przekształcaniu zdań pojedynczych na złożone i odwrotnie oraz wypowiedzeń z imiesłowowym równoważnikiem zdania na zdanie złożone i odwrotnie; dokonuje przekształceń z mowy zależnej na niezależną i odwrotnie, sporządza wykresy zdań pojedynczych, złożonych i wielokrotnie złożonych, wyodrębnia zdania składowe w zdaniach złożonych i wielokrotnie złożonych, potrafi określić typy zdań pojedynczych (rozwinęte i nierozwinęte, oznajmujące, rozkazujące, pytające, wykrzyknikowe), złożonych (współrzędnie i podrzędnie), a także rozpoznać rodzaje zdań złożonych współrzędnie (łącznie, rozłącznie, przeciwstawnie i wynikowo) i podrzędnie (przydawkowe, dopełnieniowe, okolicznikowe, podmiotowe i orzecznikowe); w swoich wypowiedziach stosuje zdania, uwzględniając cel wypowiedzi: oznajmujące, pytające i rozkazujące;
  - świadomie stosuje znane mu normy językowe i zasady grzecznościowe odpowiednie dla wypowiedzi publicznych

- analizuje przykłady manipulacji i prowokacji językowej, nie poddaje się im;
- zna językowe sposoby osiągnięcia porozumienia, świadomie je stosuje.

Ocenę **BARDZO DOBRĄ** otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania kryterialne na ocenę dobrą oraz:

I. Kształcenie literackie i kulturowe

słuchanie

- aktywnie słucha i rozumie wypowiedzi kolegów i nauczyciela jako uczestnik różnych sytuacji mówienia w czasie zajęć lekcyjnych, analizuje treść i kompozycję wypowiedzi innych, poprawność językową i stylistyczną;
- słucha nagrań recytacji utworów poetyckich i prozatorskich oraz ocenia zabiegi związane z prezentacją walorów artystycznych tekstu;
- interpretuje wysłuchany tekst, uwzględniając intencję jego nadawcy, w tym aluzję, sugestię, manipulację;
- analizuje i omawia w wysłuchanych utworach elementy komizmu, kpiny i ironii jako wyraz intencji wypowiedzi.

czytanie

- samodzielnie odczytuje teksty współczesne i dawne na poziomie przerośnym i symbolicznym, interpretuje je w różnych kontekstach, czyta płynnie, stosując się do zasad poprawnej interpunkcji, akcentowania i intonacji oraz uwzględnia budowę wersyfikacyjną, a także organizację rytmiczną utworu poetyckiego;
- rozumie znaczenie archaizmów i wyrazów należących do gwar obecnych w tekstach literackich, odszukuje ich znaczenie w przypisach lub innych źródłach, odróżnia archaizm od archaizacji;
- analizuje tekst literacki i inne dzieła sztuki (np. obraz, rzeźbę, grafikę) na poziomie dosłownym, przerośnym i symbolicznym, określa temat utworu i poruszone problemy, ustosunkowuje się do nich, dąży do zrozumienia ich złożoności i niejednoznaczności, samodzielnie interpretuje tytuł utworu, odnosi się do kontekstów, np. biograficznego, historycznego, kulturowego;
- zauważa, rozumie i omawia emocje oraz argumenty zawarte w wypowiedziach, a także tezę, argumenty i przykłady w wypowiedzi, polemizuje z nimi;
- interpretuje informacje zawarte w tekście, przytacza i komentuje opinie, odnosząc się do nich;

- odróżnia prawdę od prawdopodobieństwa, wskazuje elementy biograficzne i autobiograficzne w dziełach literackich, odróżnia je od wspomnień i pamiętnika lub dziennika; płynnie stosuje terminy realizm i fantastyka;
- ustosunkowuje się do różnych sposobów oddziaływania tekstu na odbiorcę, takich jak perswazja, sugestia, ironia, aluzja, wartościowanie, manipulacja itp., płynnie stosuje ww. terminy;
- całościowo omawia elementy tragizmu i komizmu w dziele literackim, rozumie złożone sytuacje, w jakich znajdują się bohaterowie;
- szczegółowo charakteryzuje nadawcę i adresata wypowiedzi, podaje odpowiednie fragmenty tekstu na potwierdzenie swych ustaleń;
- dostrzega i wyjaśnia złożone motywy postępowania bohaterów, wartościuje ich zachowania i postawy w odniesieniu do ogólnie przyjętych zasad moralnych, stara się unikać prostych, jednoznacznych ocen;
- wskazuje w tekstach cechy typowe dla liryki, epiki czy dramatu, cechy gatunkowe takich tekstów, jak pieśń, hymn, sonet, tren, fraszka;
- charakteryzuje osobę mówiącą w wierszu i bohatera wiersza (jej sytuację, uczucia i stany), podaje odpowiednie fragmenty tekstu na potwierdzenie swych ustaleń;
- analizuje środki stylistyczne, takie jak neologizm, prozaizm, eufemizm, inwokację, pytanie retoryczne, apostrofę, anaforę, porównanie, porównanie homeryckie, archaizację, kolokwializm, określa ich funkcje w tekście i wpływ na kształt i wymowę utworu;
- wnikliwie omawia obrazy poetyckie obecne w tekście;
- odróżnia i omawia cechy gatunkowe noweli, powieści (i jej gatunków), opowiadania, legendy, baśni, przypowieści (paraboli), mitu, bajki, pamiętnika, dziennika, fantasy, epepei, podaje odpowiednie fragmenty tekstu na potwierdzenie swych ustaleń;
- przedstawia i szczegółowo analizuje elementy świata przedstawionego w utworze, omawia ich funkcję w konstrukcji utworu;
- stosuje w praktyce słownictwo dotyczące dramatu: akt, scena, tekst główny, didaskalia, monolog (w tym monolog wewnętrzny) i dialog, zna cechy tragedii, komedii i dramatu właściwego, potrafi zakwalifikować utwory dramatyczne do poszczególnych rodzajów dramatu, odróżnia dramat od inscenizacji i adaptacji;
- proponuje własną interpretację głosową dialogów ze scenariuszy, rozumie budowę i treść dramatu;

- omawia cechy literatury dydaktycznej, podaje przykłady utworów należących do literatury dydaktycznej, wymienia cechy bajki;
- wskazuje, jaką funkcję pełnią w balladzie i satyrze elementy typowe dla różnych rodzajów literackich;
- wyszukuje informacje w tekście popularnonaukowym, naukowym, publicystycznym, indeksie i przypisach; wykorzystuje do pracy spis treści, wyszukuje i zapisuje cytaty z poszanowaniem praw autorskich, sporządza przypis, wyszukuje i porównuje informacje w różnych tekstach, m.in. popularnonaukowych i naukowych – używa ich do własnych celów;
- ma świadomość różnic stylu i intencji między tekstem literackim, naukowym, popularnonaukowym i publicystycznym;
- wymienia i rozpoznaje gatunki dziennikarskie: wywiad, felieton, artykuł, reportaż; podaje cechy tych gatunków, uzasadnia przynależność tekstu prasowego do publicystyki; w wypowiedziach świadomie i konsekwentnie stosuje nazwy gatunków publicystycznych; wie, czym publicystyka różni się od literatury;
- analizuje i interpretuje symbole i alegorie występujące w tekstach kultury, określa ich funkcje;
- wie, czym się różni adaptacja od oryginalnego tekstu; analizuje zamysł pisarza i twórców adaptacji;
- określa i ocenia rolę osób uczestniczących w procesie powstawania przedstawienia teatralnego oraz filmu (reżyser, aktor, scenograf, charakteryzator, scenarzysta, producent, operator, dźwiękowiec, rekwizytor, inspicjent, sufler, statysta, oświetleniowiec, kostiumolog);
- wnikliwie, korzystając z różnych źródeł informacji, analizuje związki między dziełem literackim a innym tekstem kultury (np. obrazem, plakatem, dziełem muzycznym, rzeźbą);
- samodzielnie dokonuje przekładu intersemiotycznego tekstów kultury i interpretacji wybranych zjawisk społecznych oraz prezentuje je w ramach różnych projektów, samodzielnych lub grupowych, podejmuje w nich tematy związane z historią, filozofią, sztuką;
- interpretuje aforyzm i anegdotę;
- w cudzej wypowiedzi (w tym literackiej) analizuje i omawia elementy retoryki: powtórzenia, pytania retoryczne, apostrofy, wyliczenia, wykrzyknienia;

- wnikliwie analizuje językowe i pozajęzykowe środki perswazji (np. w reklamie prasowej), reaguje adekwatnie do nich, nie ulega im niepotrzebnie;
- dostrzega i omawia funkcje środków pozajęzykowych w sztuce teatralnej i filmie;
- wskazuje elementy stylu oficjalnego, nieoficjalnego (potocznego), urzędowego (mówionego i pisanego) i artystycznego w tekstach, np. literackich, i określa ich funkcję;
- interpretuje pejzaż, portret, scenę rodzajową, martwą naturę; wybiera i omawia konteksty związane z analizowanym dziełem.

II. Tworzenie wypowiedzi (elementy retoryki, mówienie i pisanie)

- pisze wyczerpująco i na temat, stosując funkcjonalną, urozmaiconą kompozycję, logikę wypowiedzi;
- zachowuje poprawność językową, stylistyczną, ortograficzną i interpunkcyjną tworzonych tekstów, stosuje zasady interpunkcji zdania pojedynczego, złożonego i wielokrotnie złożonego, pisze teksty wyczerpujące temat, zrozumiałe, klarowne;
- zachowuje przemyślaną, trójdzieloną kompozycję dłuższej wypowiedzi, w tym w przemówieniu; konsekwentnie i logicznie stosuje akapity, dba o spójne, ciekawe nawiązania między poszczególnymi częściami wypowiedzi;
- zachowuje estetykę zapisu, jego teksty są poprawne, przejrzyste i czytelne;
- posługując się bogatym słownictwem, poprawnie redaguje różne formy wypowiedzi, m.in. opowiadanie z elementami dialogu i monologu, opisu, charakterystyki, zróżnicowane stylistycznie i funkcjonalnie opisy, recenzję i notatkę (różnorodne postaci);
- redaguje poprawne ogłoszenie, zaproszenie, zawiadomienie, pozdrowienia, życzenia, gratulacje, dedykację, apel, uwzględniając w nich wszystkie elementy i właściwy zapis graficzny i funkcję tekstu;
- tworzy plan ramowy i rozbudowany szczegółowy dłuższej wypowiedzi;
- formułuje treść sms-a, e-maila, stosując poprawny zapis ortograficzny, dodaje trafny, przemyślany komentarz do przeczytanej informacji elektronicznej;
- streszcza, skraca, parafrazuje tekst (w tym tekst naukowy i popularnonaukowy), poprawnie i samodzielnie przytaczając zagadnienia;
- pisze opis, charakterystykę, sprawozdanie, list nieoficjalny i oficjalny, dziennik, pamiętnik, zgodnie z cechami gatunkowymi tekstów, stylizuje język, np. listu na język dawnych epok;

- tworzy wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, odwołując się do kontekstów, np. historycznego, biograficznego, kulturowego; w rozprawce swobodnie formułuje tezę, hipotezę oraz wnikliwe argumenty; samodzielnie podaje przykłady do argumentów; wnioskuje, dobierając słownictwo właściwe rozprawce;
- w opowiadaniu odtwórczym i twórczym indywidualizuje język bohatera, wprowadza nieszablonowe rozwiązania kompozycyjne;
- w tekstach własnych swobodnie i celowo wykorzystuje różne formy wypowiedzi, w tym opis sytuacji, opis przeżyć wewnętrznych, mowę zależną i niezależną w celu dynamizowania akcji i charakteryzowania bohatera;
- wnikliwie opisuje i charakteryzuje siebie, postaci rzeczywiste i fikcyjne, porównuje cechy bohaterów literackich i rzeczywistych, ocenia i wartościuje ich zachowania i postawy w odniesieniu do ogólnie przyjętych norm moralnych;
- samodzielnie pisze życiorys, CV, podanie i list motywacyjny;
- przeprowadza i zapisuje wywiad, stosuje w nim właściwy zapis graficzny, dba o ciekawe pytania, wykorzystuje zdobytą z różnych źródeł wiedzę na temat podjęty w rozmowie;
- opisuje dzieło malarskie, grafikę, plakat, rzeźbę, fotografię z odniesieniem do odpowiednich kontekstów; odczytuje sensory przenośne w wybranych tekstach kultury, interpretuje tekst kultury, np. obrazu, plakatu, grafiki;
- pisze scenariusz na podstawie własnych pomysłów;
- pisze wyczerpującą temat recenzję książki/filmu/przedstawienia, uwzględniając w niej swoją opinię i operując właściwym dla recenzji słownictwem, omawia krytycznie elementy tekstu kultury, stosując odpowiednio dobrane słownictwo;
- wyraża własne zdanie, trafnie polemizuje ze stanowiskiem innych, formułuje rzeczowe i samodzielne argumenty poparte celnie dobranymi przykładami, np. wprowadza cytaty z tekstów filozoficznych, sentencje, przysłowia na poparcie swojego stanowiska;
- stosuje się do zasad poprawnej wymowy oraz norm dotyczących akcentowania wyrazów i zdań, zna i stosuje wyjątki w akcentowaniu wyrazów, unika regionalizmów i elementów gwary środowiskowej, które są niezgodne z normą językową;
- wygłasza poprawny, ciekawy monolog, przemówienie, uczestniczy w dyskusji, posługując się wieloma środkami wyrazu;
- wyraża swoje zdanie i umie je logicznie uzasadnić, czynnie się odnosi do cudzych poglądów i poznanych idei;

- aktywnie uczestniczy w dyskusji, używając środków językowych wyrażających stosunek mówiącego do przedstawianych treści; nawiązując do wypowiedzi przedmówców, podejmuje próby prowadzenia dyskusji;
- dobiera i stosuje różnorodne środki językowe odpowiednio do sytuacji i odbiorcy oraz rodzaju komunikatu;
- prezentuje w dyskusji swoje stanowisko, rozwija je odpowiednio dobranymi, przemyślanymi argumentami, świadomie stosuje retoryczne środki wyrazu;
- stosuje środki językowe w zależności od adresata wypowiedzi w oficjalnych i nieoficjalnych sytuacjach mówienia odpowiednio do sytuacji i odbiorcy oraz rodzaju komunikatu;
- zna i swobodnie stosuje językowe sposoby osiągnięcia porozumienia, zasady etykiety językowej i przestrzega zasad etyki mowy;
- reaguje swobodnie i z zachowaniem zasad kultury na zjawisko brutalności słownej, kłamstwo i manipulację;
- recytuje z pamięci teksty poetyckie, interpretując je głosowo z uwzględnieniem tematu i wyrażanych emocji oraz na przykład przez poprawne stosowanie pauz w tekście zawierającym przerzutnie;
- krytycznie ocenia recytację własną, koleżanek i kolegów; przedstawia rzeczowe, wnikliwe, bezstronne i życzliwe uzasadnienie swojej oceny;
- płynnie mówi na podany temat, zachowując zasady poprawności językowej i stylistycznej; udowadnia swoje racje za pomocą rzeczowych argumentów ułożonych w logiczny wywód.

III. Kształcenie językowe

Umiejętnie stosuje wiedzę językową w zakresie:

- stosowania w praktyce zasad ortograficznych (u, ó, ż, rz, ch, h, om, on, em, en, ą, ę, pisownia przedrostków, wielka i mała litera, zasady dotyczące pisowni zakończeń wyrazów, oznaczenia miękkości głosek), korzysta ze słownika ortograficznego, by wyjaśnić wątpliwości dotyczące wyrazów rzadkich, o nietypowej pisowni;
- dostrzegania i korekty błędów językowych w tworzonym przez siebie tekście;
- analizy elementów językowych w tekstach kultury (np. w reklamach, plakacie, piosence), z wykorzystaniem wiedzy o języku w zakresie fonetyki, słowotwórstwa, fleksji i składni;
- ma wiedzę, którą płynnie stosuje w praktyce, z zakresu:

- fonetyki – zna różnicę między głosem a literą; rozróżnia samogłoski i spółgłoski, głoski dźwięczne, bezdźwięczne, ustne, nosowe, twarde, miękkie; wie, na czym polega zjawisko upodobnień pod względem dźwięczności, uproszczeń grup spółgłoskowych, utraty dźwięczności w wygłosie; ma świadomość rozbieżności między mową a pismem i świadomie to wykorzystuje, dbając o poprawność ortograficzną pisanych tekstów;
- słowotwórstwa i słownictwa – rozpoznaje wyraz podstawowy i pochodny, podstawę słowotwórczą, formant, rdzeń, tworzy rodzinę wyrazów; odróżnia wyraz pokrewny od bliskoznacznego, poprawnie stosuje formanty do tworzenia wyrazów pochodnych, umie je nazwać, rozpoznaje wyrazy złożone słowotwórczo, wskazuje różnicę między realnym a słowotwórczym znaczeniem wyrazów, zna typy skrótów i skrótowców oraz stosuje zasady interpunkcji w ich zapisie; świadomie stosuje w swoich wypowiedziach popularne przysłowia, powiedzenia, frazeologizmy we właściwym kontekście itp., rozróżnia synonimy, homonimy, antonimy, wskazuje wyrazy rodzime i zapożyczone; wyjaśnia różnice między treścią a zakresem wyrazu, różnicuje wyrazy ze względu na ich treść i zakres, odróżnia język ogólnonarodowy od gwary i dialektu;
- fleksji – swobodnie nazywa i odmienia części mowy (także w przypadku wyrazów podchwytliwych): rzeczownik (z podziałem na osobowy, nieosobowy, żywotny, nieżywotny, pospolity, własny), czasownik (dokonany, niedokonany, w stronie czynnej, biernej i zwrotnej), przymiotnik, liczebnik (i jego rodzaje), oddziela temat od końcówki, także w wyrazach, w których występują oboczności; nazywa nieodmienne części mowy: przysłówek, samodzielne i niesamodzielne (spójnik, partykuła, przyimek, wykrzyknik), stosuje wiedzę o częściach mowy w poprawnym zapisie: głosek dźwięcznych i bezdźwięcznych, przyimków, zakończeń czasowników, partykuły *nie* i *-by* z różnymi częściami mowy, tworzy i odmienia imiesłowy;
- składni – rozpoznaje i nazywa części zdania: podmiot (i jego rodzaje: gramatyczny, logiczny, szeregowy i domyślny), orzeczenie (odróżnia orzeczenie czasownikowe od imiennego), przydawkę, dopełnienie, okolicznik (czasu, miejsca, sposobu, przyczyny, celu), nazywa związki wyrazów w zdaniu pojedynczym (w tym rozpoznaje wyraz nadrzędny i podrzędny w związkach wyrazów, rozpoznaje związek zgody, rządu i przynależności), a także zależności między zdaniami składowymi w zdaniu złożonym, wskazuje człon nadrzędny i podrzędny, wykorzystuje wiedzę o budowie wypowiedzenia pojedynczego i złożonego w przekształcaniu zdań pojedynczych na złożone i odwrotnie oraz wypowiedzeń z imiesłowowym równoważnikiem zdania na zdanie złożone i odwrotnie, dokonuje przekształceń z mowy zależnej na niezależną

i odwrotnie, sporządza wykresy rozbudowanych zdań pojedynczych, złożonych i wielokrotnie złożonych, wyodrębnia zdania składowe w zdaniach złożonych i wielokrotnie złożonych, potrafi określić typy zdań pojedynczych (rozwinęte i nierozwinęte, oznajmujące, rozkazujące, pytające, wykrzyknikowe), złożonych (współrzędnie i podrzędnie), a także rozpoznać rodzaje zdań złożonych współrzędnie (łącznie, rozłącznie, przeciwstawnie i wynikowo) i podrzędnie (przydawkowe, dopełnieniowe, okolicznikowe, podmiotowe i orzecznikowe) na prostych przykładach; w swoich wypowiedziach stosuje zdania, uwzględniając cel wypowiedzi: oznajmujące, pytające i rozkazujące;

- swobodnie wykorzystuje znane normy językowe i zasady grzecznościowe odpowiednie dla wypowiedzi publicznych;
- rozpoznaje i rozumie przykłady manipulacji i prowokacji językowej, aktywnie je komentuje i reaguje na nie;
- zna językowe sposoby osiągnięcia porozumienia, aktywnie i asertywnie je stosuje.

Ocenę **CELUJĄCĄ** otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania kryterialne na ocenę bardzo dobrą, a ponadto przejawia wiele umiejętności w zakresie przykładowo podanych zagadnień:

I. Kształcenie literackie i kulturowe

słuchanie

- ocenia wysłuchany tekst pod względem merytorycznym oraz poprawnościowym, stosuje kryteria oceny odpowiednio dobrane do celu wypowiedzi i intencji nadawcy;
- samodzielnie odczytuje i interpretuje zabiegi związane z prezentacją walorów artystycznych nagrania wzorcowej recytacji;
- analizuje i wykorzystuje w nowych sytuacjach dydaktycznych informacje wybrane z wysłuchanego tekstu.

czytanie

- czyta różne teksty (zarówno współczesne, jak i dawne, przewidziane w programie nauczania oraz spoza niego) na poziomie dosłownym, przenośnym i symbolicznym
- samodzielnie i z pasją interpretuje teksty pisane i inne teksty kultury, uwzględniając intencję nadawcy oraz konteksty niezbędne do interpretacji, proponuje własną interpretację głosową tekstu
- praktycznie wykorzystuje informacje wybrane z tekstu literackiego, naukowego,

popularnonaukowego; systematycznie i skutecznie szuka nowych informacji w celu realizacji zainteresowań humanistycznych;

- krytycznie, wielostronnie i z zaangażowaniem poznawczym ocenia i wartościuje treści, zachowania i postawy przedstawione w utworach w odniesieniu do systemu moralnego i etycznego;
- analizuje niejednorodność dzieł literackich.

II. Tworzenie wypowiedzi (elementy retoryki, mówienie i pisanie)

- samodzielnie buduje spójne, logiczne, rzeczowe wypowiedzi na podany temat, w których przedstawia własne, ciekawe stanowisko lub płynnie dowodzi przyjętych racji za pomocą popartych przykładami argumentów uwzględniających różne konteksty kulturowe;
- tworzy oryginalne notatki, posługując się bogatym słownictwem;
- podejmuje próby własnej twórczości literackiej, świadomie stosując różnorodne środki stylistyczne, parafrazuje utwory znanych twórców;
- pisze wypowiedzi oryginalne pod względem sposobu ujęcia tematu; wykazuje się szczególną dbałością o poprawność językową, bezbłędny zapis, logiczną i pomysłową kompozycję; jego język charakteryzuje się własnym stylem lub jego zaczątkami;
- aktywnie uczestniczy w realizacji projektów, będąc przewodniczącym grup projektowych lub pełniąc inną ważną dla danego projektu funkcję;
- proponuje tematy rozmów odnoszące się do omawianych utworów;
- aktywnie uczestniczy w dyskusji jako dyskutant lub przewodniczący, rzeczowo przedstawia swoje stanowisko i wnioski, formułuje oryginalne, przemyślane sądy i spostrzeżenia
- interpretuje głosowo wygłaszany z pamięci lub czytany tekst, uwzględniając funkcję zastosowanych środków stylistycznych, charakter tekstu, konteksty;
- przejawia szczególną dbałość o kulturę słowa;
- oceniając pracę innych, przedstawia krytyczną, rzeczową refleksję wynikającą z wnikliwej analizy wykonanych zadań i erudycji polonistycznej, pozostaje przy tym bezstronny i życzliwy.

III. Kształcenie językowe

- wykorzystując wiedzę o języku, odczytuje sensy symboliczne i przenośne w tekstach kultury jako efekt świadomego kształtowania warstwy stylistycznej wypowiedzi;
- samodzielnie poszerza wiedzę językową i wykorzystuje ją we własnych wypowiedziach.